۳

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی وترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل‌صایی ۳ (آردیجیل صایی ۲۶)
سال سوم شماره ۳ (شماره مسلسل ۲۶)

خرداد ۱۳۶۰
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.3 (Serial No. 26
June 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

۳

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل‌صایی ۳ (آردیجیل صایی ۲۶)

سال سوم شماره ۳ (شماره مسلسل ۲۶)

خرداد ۱۳۶۰

(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.3 (Serial No. 26
June 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده‌کیلر

(فهرست)

	صفحه
۱ـ معلمیم ساهره: دوکتور حمید نطقی	۳
۲ـ درین دویغولو شاعریمیز ساهر	۴
۳ـ آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۲۲): دوکتور جواد هیئت	۱۵
۴ـ سؤز وکلاسیکلریمیز: پرفسور غ. بیگدلی	۲۶
۵ـ حضرت علی(ع)نین اؤگودلریندن: ج. ه.	۳۷
۶ـ آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی(۳) : دوکتور جواد هیئت	۳۸
۷ـ الی‌یورش گئتمه: سؤنمز	۴۹
۸ـ لاله: دوکتور حمید نطقی	۵۲
۹ـ خیامین رباعیلری‌نین آذری تورکجه سینه ترجمه‌لری: ت. پیرهاشمی	۵۳
۱۰ـ یوردوم: مسعود	۵۹
۱۱ـ ادبی تنقید، دان اولدوز: دوکتور محمدتقی زهتابی (دانشگاه تبریز)	۶۱
۱۲ـ آذربایجانین تانینمامیش بویؤک شاعری: مرتضی‌قلیخان ظفر: دوکتورجوادهیئت	۶۹
۱۳ـ ملانصرالدین مجله‌سی‌نین تازاچاپی	۷۸
۱۴ـ تئاتر: مهدی محمدوف، منظوری خامنه‌ای	۷۹
۱۵ـ گؤرکملی معاصر شاعریمیز سیدمهدی اعتماد وفات ائتدی	
شعر: ساوالان	

توجه

۱ـ آذربایجان ادبیات تاریخی‌نین ۲۰ـنجی عصر فصلیثی یازماقلا مشغول اولدو. غوموز اوچون‌بو عصرده‌کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیزواردیر. بوتون شاعر ویازیچی وآذری‌ادبیاتیله ماراقلانان همشهریلر یمیزدن‌بو بارده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اوز ترجمه‌ی حال واثرلریندن نمونه لرله برابر تانیدیقلاری دیگرشاعر لریمیزین‌ده ترجمه‌ی حال‌واثرلریندن نمونه‌لرگوندرمه‌لرینی خواهش ائدیریک «وارلیق»

۲ـ خواستاران‌اشتراک‌می‌توانندمبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش‌خیابان‌بهار) واریزنمایند و رسید آنرا بضمیمهٔ نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق‌ـکوچه‌بیدی‌ـ شماره ۱۷ـتهران) ارسال فرمایند.

۳ـ شماره‌های گذشته مجلهٔ وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله تهیه نمائید.

۴ـ جلد اول **تاریخ‌ادبیات‌آذربایجان** ازقرن۱۳ تا آخرقرن۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریهای علاقمند میتوانندازانتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا مقابل دانشگاه خریداری ویا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵ـ مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یک‌جلد منتشرشد علاقمندان میتوانند هرچه زودترقبل‌از اتمام‌آن‌ازدفترمجله ویا انتشارات‌فرزانه ویا انتشارات دنیا روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی وهنری

(به‌زبانهای فارسی وترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر : دکتر جواد هیئت

محل اداره : تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن ۶۴۵۱۱۷ / ۷۶۱۸۴۶

چاپ کاویان ـ میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه
مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری

اوچونجی ایل ، سایی ۳ – خرداد ۱۳۶۰

دوکتور حمید نطقی

معلمیم ساهره (*)

معلم !
اوگون ده قاپیمی چالدین ،
پیتریردی الین .
اقلیمین ماتملی قارا گونونده
اوپمه قلبیمه صفا گتیردین
اگله‌شدین ،
بیربیغین کتاب اوتونده
شعر دفتریمی الینه آلدین
شمشک‌لر شاخیردی هردن گوزونده
بیلگیلر حسرتلر جوشان سؤزونده
اقلیمین بوغولموش فریادی وار‌دی
اوخودون
شعری نین آخیشی منی
قالخیزدی یئریمدن آلدی آپاردی
بیرآندا اوزومو یوردومدا ساندیم
ییخیلمیش یووامین حالینا یاندیم
اوخودون
او اوزون
هجران نغمه‌نی
ان گوزلین دیله‌ک‌لر دیله گلدیلر
کهنه یارالاری اشدین
و دشدین
قانایان اوره‌ک‌لر دیله گلدیلر
اونوتما رام‌شاعره او اوغورسوزگون
نئجه یاس توتوردون قان آغلاییردین
بیرا زووچ اپشیخون آزادلیق ایچون
آیلاری گونلری نئجه سایاردین ..

تهران – ۱۳۶۰

(*) آقای حبیب ساهر ۴۲ ایل بوندان اول تبریزین فردوسی متوسطه مکتبینده بیزیم جغرافیا معلیمیز ایدی .

لغت‌لر : قاپیمی چالدین = قاپیمی دوگدون . بیربیغین = چوخ مقداردا .
اوتونده = قاباغیندا . اوغورسوز = مشئوم .

درین دویغولو شاعیریمیز ساهر

شاعرله اونون اؤز محیطینده ،سئوگی و صمیمیتله دولوب داشان ساده ائوینده گؤروشدوک .حیات یولداشی ،بیرآنا محبتیله اونون راحتلیغی و آسایشی ایچون اللشیر و اصیل آذربایجان قوناق سئوه‌رلیگی ایله بیزی آغیرلاییردی. اوغلو بو محبت و صمیمیت اوجاغینا ،هنرلی الی‌نین و استعدادی‌نین یاراتدیغی تابلولاریلا گؤزلری اوخشایان گؤزه‌للیک‌لر آرتیرمیشدی .شاعرله صحبته دالدیغیمیز اوطاق دا بئله ایکی گؤزه‌ل تابلو آصیلی ایدی .مصاحبه‌میزین ایلک سئوالی شاعری اوشاقلیق دؤوروـ نه ،گنجلیگینه ،چالیشمالارینا ،مسافرتلرینه و یورولمایان مبارزه‌لرـ ینه گؤتوردو .بیزده ، سئوالدان سئوالا ، اونونلا کئچمیشی گزدیک ،اونون فیکیر، حس و خاطرالاریله تانیش اولدوق .اوزون صحبتین صونوندا ساهر هئچ یورغونلوق اثری گؤسترمه‌ییردی ، شوخلوق وراحاتلیق دا گؤـ روش داوام ائتدی .صونوندا شاعرین ،رسام اوغلونون ،آتولیه‌سینه گئتدیک و آتاسی‌نین شعرلرینده سسلندیردیگی انسان سئوگیسی،یوردعشقی وخلق محبتی‌نین اونون دا فیرچاسی واسطه‌سیله جانلاندیغینی تماشا ائتدیک .

آشاغیدا بؤیوک شاعریمیز ساهر معلم ایله آپاریلان دانیشیغیمیزی اوخویورسونوز ." وارلیق " ۱۳۶۰ ـ نجی ایله سهندین خاطره‌سیله باشلادی، ایکینجی نمره‌میز " شهریار" صاییسی اولدو .بوانسخه‌میزده ده " ساهر"ین دادلی سؤزلرینی نقل ائتمک له اؤزوموزو بختیار صاییریق.

ساهرله صحبتیمیز اونون ایلک شعرلرینی نه زمان یازدیغی سئوالی ایله باشلادی .

شاعر بئله جواب وئردی :

اؤیره‌نیلیرم‌کی، متوسطه‌نین اوچونجو کلاسینده ایدیم. فارسجا فرانسه دیلیندن بیر شعر ترجمه ائله‌دیم. "رن" "پاره‌سینده. سونرا "شیخ محمد خیابانی"نین اؤلوموندن بیر مرثیه مانند بیر فارسجا شعر دئدیم و مخبر‌السلطنه‌نی اورادا تقریض ائله‌دیم. اما متاسفانه بونلار هئچ بیریسی الده دئییل. سونرا ۱۳۰۴ ده گئتدیم استانبولا، یعنی کردستاندا معلیم ایدیم، "معلمسرخانه" اوردا. آز چوخ عثمانلی لیره‌سی بیریکدیردیم بونونلا گلدیم، بیر ایل تبریزده آنا ملا، باجملا یاشادیم، سونرا بوپول ایله من گئتدیم استانبولا. البته روسیه یولو، باطوم یولیله. اورادا "دبستان ایرانیان" دا استخدام اولدوم، اورادا شاعرلیک‌له چوخ مشغول اولا بیلمه‌دیم. بیلمیرم استانبولون گؤزه‌ل محیطی، هواسی ایدی او گؤزه‌ل منظره‌لری ایدی‌کی اؤزلری جانلی بیر شعر ایدیلر. سونرادا بیر آزاد محیط ایدی. گؤزه‌ل سینمالار و بوغازایچی نین اوچا بخانالاری، موسیقی سی، بونلار هئچ فرصت وئرمیردی کی آدام اوتورسون بیردانا شعر یازسین. یالنیز بولبولو گولون فراغیندا آغلادیسین آنجاق. اورادا ایکی دانا غزل دئمیشم کی، تورکجه‌دیر. البته استانبول تورکجه‌سینده. بیر‌ یئنی نین باشی بودورکی:

اولسون باهار باغ دا آچسین دا لاله‌لر
مئی لر سیل اولوب داقیریلسین پیاله‌لر

سونرا ۱۳۱۲ ده استانبولدان بیر ایتالیا گمیسی ایله گلدیم باطوما. باطومدان ترن ایله گلدیک تفلیسه و تفلیسدن باکی یا. اوچ گون باکیدا ایدیم. سونرا اوردان دنیزیولیله گلدیم بندرانزلیه. اویازدا بندرانزلیده نه‌لر گؤرموشم فلان میوه گیبده (حکیمباشی) حکایه‌سینده یازمیشام. اورادان گلدیک تهرانا. تهراندا منی سرگردان قویدولار، نتیجه آیلاردان سونرا قیشین یوقه‌ـ یونوندا بیزی گؤنده‌ردیلر زنجانا. زنجاندا معلم ایدیم. ائله‌بیل سرگردان یهودی کیمی منی بوشهردن اوشهره کؤچور‌دوردولر. اما زنجاندان منیم چوخ خوشوم گلیردی، منیم چوخ ایسته‌دیگیم یئریدی. هله اوزنجان چایی‌نین یاشیل یئرلر گؤزه‌ل ایدی. اکبرنیا رئیس فرهنگ مندن خوشی گلمیردی گئدیب ملی اصغر حکمت وزیر فرهنگه دئمیشدی‌کی، باهرا و شاقلارلا کلاسدا تورکی دانیشیر. سونرا منی گؤندردیلر مازندرانا. مازندراندا مالاریا توتدوم، قاییتدیم تهرانا.

تهراندا ۴ آی ناخوش یاتدیم، گونده‌ردیلر قزوینه. قزویندن صونرا تبریزه و تبریزدن منی کوچورتدولر اردبیله. اردبیلدن مین بیرچتینلیک له، زورلا، قزوینه منتقل اولدوم و قزویندن صونرا ایسه گلدیک پایتخته، تهرانا. والسلام.

ایکینجی سئوال اولاراق، آقای ساهردن عمومیتله شعر و کتابلاریندان بحث اتمه‌سینی رجا اتدیک. اوستا دبئله جواب وئردی :

اما شعر، قیزیل اوردو تبریزه گلرکن اوتا یدان گلن یازیچیلار (وطن یولوندا) آدلی بیرغزته چیخاردیلار و بوکیمی ادبی داها باشقا ایشلر گوردولر. بیزیم دوستلاریمیزده شدیلرکی، ساهرسن ده یاز ! ومن ده بیرا یلدن آرتیق حتی ایکی ایل سیمی چیخارتما دیم. صونرا یازدیم چوخلی حکایه و مقاله مثلا" جغرافیا حقینده مقاله‌لر یازدیم. منی چوخ تشویق اتدیلرد ـ یلر مثلا" (شفق) مجله سینده، (آذربایجان) غزئته سینده، (آزادملت) مجله سینده، (یئنی شرق) ده منیم چوخلی آثاریم وار و باکیدا چیخان (آذربایجان) مجله سینده ده منیم هم فوتوگرافیم واردی همده شعرلریمی چاپ اتمیشلردی. خلاصه صونرا منی اردبیله گونده‌ردیلر. اردبیلده تورکجه شعر دئیردیم اما اونو نشرا تدیرمگه امکانیم یوخیدی. قزوینه گلیرکن من قاچاق صورتده "لیریک شعرلر" آدلی کتابیمی چاپ اتله‌دیم.

تهرانا گلیرکن لیریک شعرلردوشدو دوکتورجاوید و دیباشیا نین الینه و بونلار بوکتابی حلوا ـ حلوا اتله‌ییب قویدولار طاباغا بیزده تانیندیق. دوکتورجاوید بوکتابلاردان بیرآز گونده‌ردی تبریزه و صونرا من (گوروش) آدلی کتابیمی چاپ اتله‌دیم. تازاچورلو و دوکتورکاتبی منه تا اندازه‌ای کومک اتله‌دیلر. البته، من ده اونلارین مالی کومکلری مقابلینده کتاب وئردیم منتی ده یوخدور. البته، طاغوتی دووره‌سینده هئچ امکانی یوخ ایدی کی، آدام بیرکتاب چاپ اتله‌سین لکن ایندی الحمد ـ لله انقلاب دوورنده‌یک. دوستلار، فلان بیزی تشویق اتلیرلر وبیزده ایندی (سحرا یشیقلاتان) کتابینی چاپ اتله‌میشیک.

صوروشدوق، ایندی هانسی اثرلر اوستونده چالیشیرسینیز، چاپا حاضر نه کیمی کتابینیز واردر؟

شاعرین جوابی بئله ایدی :

برادر، منیم بیرقالاق نظم ونثر آثاریم واردیر، بعضیلری "تایپ".

اولوبدور، بیرچوخلاری دا ال یازیسیدی، اونلاری فتوکپی ائله‌میشم. یعنی مگر ایندیکی بونلاری مندن ایسته‌یه‌لر چاپ ائده‌لر، یوخسا منده نه‌جوره‌ له ونه‌ده ائله‌مالی قدرتیم وار، نه‌ده ایشدن ائوتری.

خلقیمیز گؤزه‌ل سؤزه و اؤز آنا دیلینده یازیلمیش بدیعی اثرلره بوقدر احتیاج وحسرتی وارکن، بوجواب واونداکی حقیقت، چوخ آجی‌دیر.

باشقا بیرموضوعا کئچدیک، شاعردن صون زامانلاردا، یازدیغی شعرلری حقینده ایضاحات ایسته‌دیک. او، جواب وئردی:

صون شعریم بوگونلرده‌نه‌دیر؟ صون شعریم جوان شاعر "خدیو خلخالی" نین بیرشعرینی اوخودوم اونا جواب یازمیشام. گویا خلخال کندلری نین بیرینده حاج کریمخان آدلی بیرفئودال بیرپازیق اکینچی نین باشین کسدیریبدیر. خدیو خلخالی بونو گؤزه‌ل بیر طرزیله شعره چکیب، بیر سینما پرده‌سی قدر جانلی، بیراوقدر تاثیرانگیز بیرشعردیرکی، منه الهام وئردی. بوشعری من یازدیم اونا اتحاف ائتدیم.

گونشین آل و نورونجو ایشیغی
یایبلیر هر طرفه، اورتالارا
یاغلار ایچره آقانین یوردو یاتیر
یاری اوچموش خارابا داخمالارا
یاشلی، عملی بالاجا بیرکوما دا
بیر یتیملنه اوتوروب یاشلی آنا
آنانین گؤزلری بیردن ساتاشیر
اوغلونون گول کیمی صولموش اوزونه
اوشاق آغلارکن آجیندان او دئییر:
— جیرانیم آغلاما! قوربان گؤزونه
ال داشیندا او، دوگور بوغدالاری
سؤیله‌ییر گئنت بالا! طوولان گوجه‌ده
اوجاق اوسته بیشیریم من چؤره‌کی
یاش اودون توستولنه‌ییر، یایغا یانیر
آنانین باغرینا غملر قالانیر
اوغیالیندا گورور قانلی کوچه
کوچه ده آلقانا غرق اولموش اری

حاج کریمخان نیه اؤلدوردو اونو ؟
بیر اکینچی ،یاری جان رعیتنی
(ری) ده شاه قانلی اؤوینلر[۱] قورا راق
چکدی زنجیره او آزاده‌لری
خالخالین دا فئودال بیر آقاسی
قودوروکان دا دیوان دوتدو ائله
ائللرین خرمنینی وئردی یئله .

سؤز صحبتیمیز آنا دیلیمیزین خصوصیتلرینه و بو آرادا آذربایجان تورکی شعرینده وزن مسئله‌سینه گلدی چاتدی .ساهردن شعرلرینده ایشله ـ تدیگی وزن لر باره‌ده دانیشماغینی خواهش ائله‌دیک او، دئدی :

ـ شبهه‌سیز تورک شعری نین وزنی هجا وزنی دیر ،بوهجا وزنینده تورک شاعری مجبور دگیل سؤزلری،کلمه‌لری اؤز طبیعی آهنگینده‌ن و قالیبیندن چیخارتسین.عروض وزنی‌نین ده او گؤزه‌ل آهنگی وقافیه آسانلیغی‌انسانی وسوسه ائدیرکی بیر آزدا عروض وزنی یازسین بوگونه قدر بیزیم آذربایجانلی تورک لریمیز عثمانلیلاری دئمیره‌م (اونلار عروض وزنینده شعر دئمیش سه‌لرده اوقدر ده فارسی شیوه‌سینه یاخین دگیل)اما آذربایجاندا بوگونه قدر ایسته‌ر کلاسیک ،ایسته‌ر موعاصیر زامان شاعرلری تورکجه شعردئمیشلر اما قافیه‌لربوسبوتون فارسجا دیرمونرادا فارس شیوه سی کیمی سیلابلاری اوزادیرلار و فارس لهجه‌سینه یاخین ائلیرلر ،بو دا بیزه یاراشان بیرشئی دگیل ،ادبی اصالتدن اوزاقدیر.اما من وبیر چوخ گنج شاعرلرکی بوزماندا عروض وزنینده شعردئییرلر،بوزه بو عروض وزنی تورک آهنگیله یازیریق، فارسی آهنگیله دگیل .بئله‌جه من عروض وزنینده ده چوخلی شعرلردئمیشم وبوشعرلر خوشبختانه‌هئچ تورکی شکلیندن وآهنگیندن خارج اولموربودا چوخ دقت ایستیر،چوخ زحمت ایستیر نئجه‌کی مثلا" تورک شاعری یحیی کمال شعرلری عروض وزنینده دیر ،هابئله احمدهاشم بونلار عروض وزنینده شعر دئمیشلرسه‌ده .فارس شعرینه هئچ بنزه‌میر بونلار،بونا گؤره دئمک اولماز کی،هانکیسی ـ هانکیسیدی شاعرمثلا" ایسته‌رسه عروض وزنینده دئسین یاهجا وزنینده دئسین هئچ فرق ائله‌مز .

تورکیه شاعرلریندن سؤز آچیلمیشکن و هله احمد هاشمین آدی چکیلینجه ،شاعریمیزین آداشی (هم‌اسمی) "جلال ساهر" خاطرا گلدی،بیزیم

۱ـ اوین زندانی

ساهر دئدی :
ـ تبریزده ، میرزه‌تقیخان رفعت‌کی استانبولدان گلدی وبیزیم فرانسه معلیمیزایدی، چوخ درین تاثیر وایزلر بیزیم روحیه‌میزده وحیاتیمیزـ دا بوراخدی .دئمک اولارکی،فارس‌شعرینده ایلک یئنی لیکی‌اوگتیردی سونرا نیما گتیردی بونو هئچ انکار ائتمک اولماز بیرکلاس آرخاداشیم یولداشیم‌واراidi"نمسه‌چی" آدیندا او،رفعت ایله‌دوست ایمیشلر‌یا قوهوم بیلمیرم اوندا بیرچوخلی ثروت‌فنون وباشقا غزته‌لر وارایدی مثـــــلا "ادبیات‌جدیده" "رسیملی‌آی"تورک شاعرلری نین لیریک شعرلری اوتــلاردا چاپ اولوردی،بیزیم‌ده چوخ خوشوموزاگلردی،بوشاعرلرین ایچینده‌توفیق فکرت و جلال ساهر کیمی شاعرلرین چوخلوشعرلری وارایدی من جلال ساهرـ ین شعرلرینی داها خیال انگیز ،داها خوش‌آهنگ اولدوغونا گوره‌چوخ بگه‌ـ نه‌ردیم ،اونا گوره من اوشاعرین،او معنوی تاثیرلرینی یاددان چیخار ـ تمایم‌دئیه" ساهر"ی فامیل آدی " صان" یئرینه انتخاب ائله‌دیم. البته‌گرک‌ایدی جلال ساهرین اوزوندن اجازه‌آلایدیم تاسف‌لیراولـــسون کی،من استانبولا گئدنده جلال ساهر اولموشدو اودنیایا کوچموشدو.
دئمک اولارکی،" جلال ساهر" ده "حبیب ساهر" کیمی لیریک ،دویغولو و اوز آتا دیللرینه عاشق اولان بیرشاعردی.او عروض وزنی ایله‌باشلادی، گوزه‌ل اثرلر یازدی ونهایت ،جمهوریت دوورونو هجا وزنی‌ایله سلاشلادی.
آذربایجان شاعرلریندن بحث‌ائتمه‌گه باشلادیق،شاعریمیزدن بوخصوص دا فیکرینی سوروشدوق،او،جواب دا بئله دئدی :
۱۳۲۰ دن بوطرفه‌تبریزه‌گلن شاعرلربیزلرله‌تانیش اولدولار مثـــلا" عثمان ساری وللی،جعفرخندان سونرا آذراوغلو ،بولارین شعرلرینده بیر تازه‌لیک گوزه‌لیک و درینلیک وارایدی من اولارین آتارینی سئوه سئوه اوخودوم وبیرچوخ زامان‌دا جعفرخندان وعثمان ساری وللی منیم‌شعرلرـ یمی دیننه‌دیلر واونلاری ایسته‌ربا کی آیسته‌رتبریزمطبوعاتیندا چـــاپ ائده‌ردیلر ،تشویق ائده‌ردیلر ،سونرا دئدیلرکی،سلیمان رستم گلیب تبریزه من سلیمان رستمی گورمه‌دیم ،اما اونون بیرداناشعری وارایدی ائلـــه منیم ده‌یادیما گلیر" وور،وور کی،بیخیلسین تملیندن
" آی سیز و گونش‌سیز قارا زندان " من "سحرا یشیقلانار"کتابیندا سلیمان رستمه‌بیرشعردئمیشم یعنی بیرمکتوب‌کیمی دئمیشم‌کی آی سیز و

گونش سیز زندانلار وارقلان وار،منیم چوخ حرمتیم واربوآداما .سونرا دا پروفسور رستم‌علیوف تهرانا گلنده وهابزاده بختیاردان منه بیر ال یازیسی شعرگتیردی بوشعرده منیم بیرشعریمی اوردا اوخورلارکی"بی نهایت بوگؤیون آلتینده بیزه بیرقبه* فیروزه‌ده یوخ"،" یانسا افلاکیده مینلرجه چراغ ،بیزه بیرشمع ،بیرآویزه‌ده یوخ" بو چوخ اونا تاثیر اتدیب وبونون باره‌سینده منه بیرشعریازمیشدی:

" شعری نین‌سحرینه ساهر،یازیرسان ماهر،ماهر "

اونا گؤره تازالیقدا ارض‌روم ادیب وپروفسورلاریندان آقیپنار بو رایا گلدی لطفا منیم اثویمه‌ده گلدی اونلار اوراداُن منه بیرکتابئ گؤنده‌ردیلروهابزاده‌نین شعرلری نی تورک الفباسیله‌چاپ اتدیلر بونو اوخودوقدان سونرا منیم محبتیم واردتیم داهادا آرتدی اما گلـه‌ک ایندی اوز شاعرلریمیزین ایچینده آللاها شکرگنج نسیل ده بئله بیر تازالیق،هیجان وبیرصمیمیت گؤروسوز بولارین ایچینده دئمک اولمازکی هانسی یا خشیدیر.

علتی بودورکی بونلاریئرده اوتوروب گؤگده گزمیرلر خلقین دردلرینی ،خلقین آجی حیاتینی شعره‌گتیریرلر،فوق‌العاده گؤزه‌ل بیرطرزده شعردئیرلر.اونا گؤره دئمک اولمازکی هانسی داها یا خشیدیر.آیری سئچگیلیک اولار من اولارین هامیسینی اوزقاردا شیم‌کیمی،اوغلوم کیمی سئوه‌رم وسئوه‌جگم .

ساهر شعرلرینه‌دولو بیردفتری الینه آلدی وصوروشدو:

– ایسترسیز شعراوخویوم اوبوشعرلری بیزیم‌اصراریمیزا وزره‌اوخودو:

<u>خاطره‌لر</u>

تبریزین باغلاریندا باداملار گولله‌نر کن
گونشین قیزیللیغی بویاردی دیوارلاری
عطیرلی گئجه‌لرده بیوخولار آغیرلاشیب
رؤیادا انسان بئله گؤره‌ردی ایلک باهاری
گونون اول یورغون چاغی سوسارکن آوتیق قوشلار
کؤلگه‌لر دؤشیردیلر یوللارا پنجه – پنجه
صانکی گؤی آلچالاردی داللاردان ،بوداقلاردان
اولدوزلار سالخیم – سالخیم آسلانار آی سیز گئجه

کیملر دؤشه‌نردی ،ستونلو ایوانلاردا
فانوسون آلتین نورو هاله تک گوروندی
گنجه‌لر سریتله‌نیب اوخوردو سوسه‌ریلر
اوشوردی اینجه آتنام چادرا بوروننر دی ...

شاعر بو ایضاحی دا شعرلرینه اضافه ائتدی :

بونو من دئیه‌رکن صانکی اوشاقلیغیم خاطریمه گلیر هله بابامی اولدو - رمه‌میشدیلر ،یای گئجه‌لری ایوانندا فرش دؤشردیلر ،فانوس یاندیرار - دیلار وشام یئیه‌ردیک بابام "قلم قاش" قوهونو گسنده عطری بورودی آتنام چادراسینا بوروننردی اوتوراردی مونرادا تبریزده بولبول یوخدو - ر اگر شاعر بولبول دئسه کم‌لطفلیک ائله‌میه‌دیر علتی بودورکی ،بولبو یایلاق یئرلردن گوشو گلمز ،قزوینده بولبول وار اوخور ،تهراندا وار ، شیرازدادا وار استانبولدا دا من ائشیتمیشم .

اورادا بولبولی حتی گورموشم ،تبریزین بولبولی یوخدور ،اونا گوره تبریزین بولبولی گئجه‌لر اسوسه‌ریدی .

اما او سوسه‌ریلرده تهراندا ،قزوینده اولان سوسه‌ریلر دگیل چونکی اولارین اوخوشوندا بیرخصوصیت ومنه ائله‌گلیرکی نغمه دئیه‌رلر ، بیر شاعرانه آهنگ واردیر .

اونلارین اوخوما لاریندا گوزه‌ل بیرنا شیر وار ،چوخ گوزه‌ل کسیک کسیک اوخورلار ،انسانی فیکره آپاراراز لار .

بو کیچیک ملاحظه‌دن مونرا شاعر باشقا بیرشعرینی اوخوماقدان اول دئدی :

منیم تناسخ آدلی بیرشعریم وار ،بیلمیرم نئجه دیرکی ،منیم بوشعره چوخ اراد تیم وار ،اینندیه‌جن هئچ بیریئرده‌چاپ اولونما میشدیر .

مونرادا ها جدی لهجه‌رک سوزلرینین دالیسینی بئله گتیردی :

البته من چند فلسفه‌سینه معتقددگیلم وتناسخه‌ده هابئله ،اما آنسانین حیاتیندا رنگارنگ صحنه‌لروار ،انسان بوخوشلاروا ردیر بونلاری شاعرانه یاپیشلار مختلف تناسخ ودگیشمه مرحله‌لرینه بنزه‌تمک اولارمثلاً اوشاقلیقدان گنجلیکه ،گنجلیکدن ،قوجالیغا گئچمک کیمی .

بو مقدمه‌دن مونرا شاعر سئودیگی شعرینی اوخودو :

قزللریم سازی ایپشیق چراغیندی

حسرتیله اؤلنلرین قبری اوسته یاشاریدی
کؤنلوم کهنه دیوار ایدی
قارا سئودا بایقوش کیمی او دیوارا قوناریدی
بیرداش ایدیم سئللر منی داشدان ـ داشا چالاردی
یونگول سامان چوپو ایدیم، یئللرمنی قاناد یننا آلاردی
گؤزلر اؤنونه گلیب ،اوچان تصویرایدیم
رؤیالاردا، گزردیم
شفق ایدیم آخشام چاغی افقلری بزردیم
اوزاقلاشان پرده‌لرده خاطره‌یدیم بعضا منی آرخاداشلارآناردی
ایضسیز چؤلده گزرایکن
قافله‌لرمنی کؤلگه سانا ردی
ساکت گؤره‌ر هرکس منی اوره‌گیمده طوفان قوپار
یادا دوشر قانلی خزان،گولمز اولور گوللوباهار
ساری ایشیق چراغ آرتیق یاندی ـ یاندی
سؤنوب گئتدی
اوچدی دیوار
اوچدی بایقوش
سانحه‌لرا ولدی بیتدی...
ساهرین صون اولاراق ،بیزه‌ا وخودوغوشعری‌ایسه " گؤزه‌لیم"آدیندایدی
گؤزه‌لیم آخشام چاغی اورتالیق قارالارکن
افقده قالماز آرتیق قیزا ران گوندن اثر
سن گؤزه‌ل رؤیا کیمی پرده‌دن چیخار ـ چیخماز
جاملارا شوقو دوشر قارانلیق کوچن زمان
سولاردا مشعه‌لرده، اریبه‌ز نقش و نگار
اولدوزلار ماوی گؤیده ،ائولرده چیراق یانار
چیراق وار اوزاقلاردان آرقینا اومید وئره‌ر
چیراق وار ایشیغینده کاروان یولدان گئچه‌ر
چیراق وار داخمالاردا گئجه‌نین گونشیدیر
چیراق وار پاریلتیسی حسره‌تین آتشیدیر
آغلارکن باغدا بولبول قیزیل گول فراقیندا

سن گؤزه‌ل ! گوله‌له نرسن گلیشلیک اوطاغیندا
گون دؤنر ، دؤنر، دونیا جاملاردا شفق سؤنر
او زمان کؤلگه‌ن گره‌ر دیواردا ، آینالاردا
سوزوندن گوللر یاغار ، گؤزوندن چاخار آتش
صاچلارین اوخشار مهتاب اوزوندن اؤپر گونش
دربندیر خیال انگیز منشه‌نین موسیقیشی
گنجه‌نین سکوتوندا کهریزین زمزمه‌سی
هرشئیدن داها سحار ،گؤزه‌لدیر یارین سسی ...

اوستادین اوخودوغو شعرلرین فرقلی خصوصیتلری ودادها اول بحث‌ـ یمیزده تماس اتتدیکیمیز وزن مسئله‌سینی گؤز اؤنونده توتاراق صون سئوالا گلدیک واوندان سربست شعرحقینداکی فیکرینی صوروشدوق .

او، بئله جواب وئردی :

ـ سربست شعر یا بیزیم دئدیگیمیز آزاد شعردئمک اولورکی،بوعصرین وبو زمانین گوللو باغلاریندان اسن بیرنسیمدیر یا داکی گؤگدن انن بیر ایشیقدیر ،چوخ گؤزه‌ل بیر سبک دیر.

منتها هر شاعرین قدرتینده دگیل کی سربست یا آزاد شعردئسین بیر چوخلاری گؤتوروولرساچما سا پان بعضی شعرلر یعنی بحرطویل سبکینده بیر شعرلر دئیرلر چوخ زهله گئتمه‌لی اوزلرینه چوخ گووه‌نیرلر افلاطـون اندیرلر کی شق القمر ائدیبلر ،بیرتازالیق گتیریبلر قدیم زماندان بحر طویل وارایدی ،سربست شعرده قافیه اوزـ اوزونه اوتوماتیـــک گلر یعنی هئچ شاعرایسته مزکی،ایکی دنه مصرعی قافیه ایله باغلاسین بیز بیر بیرینجی دفعه آزادشعری تورک ادبیاتیندان اشیتدیک اوداا وطاـ لیم سیز شاعرکی جوانلیغینی زنداندا کئچیردی اونون شعرلری ایدی ناظم حکمت .

ناظم حکمتین شعرلرینی من ایلک زمان گراماقون صفحه‌سیـــــندن اشیتدیم واوشعرلرین بیریسی "بحر خزر" ایدی بیریسی‌ده "سالخیم سؤیود" ایدی صونرا تورکیه شاعرلری اوقدرده ناظم حکمتین سبکینی شیوه‌سینی بیلمیرم بگینمیردیلر یا ایشته میردیلر،نه‌ایسه تعقیب اتمه‌دیلر. بونلار بیته‌ده لیریک شعرلر سلابیک شعرلر قاییدا اوزیله دئییردیلـــر تا اینکی صون زمانلاردا حسنی داغلاجا آزاد شعرلر دئیرآما آنلاماسی چوخ چتیندیر.من ده بیرچوخ زامانلار ایسته‌میشم کی، آزاد شعر دئییم‌وبیـــر نئچه‌سین دئمیشم ایکیسینی آیندی اوخودوم یعنی آزاد شعرلردئینلـــر

ایله منیم سلیقه‌مده بیرفرق واردیر بیرچوخ شاعرلر آزاد شعردئیه‌رکن او سیلابیک یعنی هجا وزنی‌نین قایدالارینی نظره سالمیرلار مثلا" بیر چوخ چوخ زمان گوروروسوزکی ،بیرمصراع چوخ اوزوندور اوبیریسی چوخ قیصادیر. اما من چالیشیرام‌کی،آزاد اولدوغوحالدا مثلا" آلتی ـ بئش گلسین ،دؤرد ـ دؤرد گلسین منیم عقیده‌مجه بئله شعرلرده‌کینده داها خوش آهنگ اولور ،داها آرتیق خلقین خوشونا گلیر والسلام .

***

ساهردن آیریلدیق.اونون سئوالاریمیزا وئردیگی جوابلاردا هرشئی‌دن قاباق بیلیک ،صمیمیت وآزاده‌لیک گوزه چارپیر.اونون سؤزلرینده تمیزوبؤیوک بیرانسانین ان بارزخصوصیتی نه ،اوخوجولاریمیزدا ،هرحالدا دقت ائتمه‌لیدیرلر : حقیقی تواضع .اوکتابلاریندان،موفقیتلریندن،مجادله‌لرینده بحث ائده‌رکن ،عادتا "اوزونوگوسترمه‌مکوسعی ائدیردی.ساده‌لیگی ایله‌هربحثی هرکسین آنلایاجاغی شکلده سالابیلیردی.اونون سؤزلری نین حقیقی اینعادی آنجاق اونویاخشی تانیانلارا بللی اولار.ساهراؤزونو تبلیغ ائتمه‌گی،تظاهرواؤز بؤیوکلک شخصیتی نه‌صیغیشدیرامماز.ساهرین ان بلاغتلی معرفی اونون یاریم‌عصرلیک اثرلری دیر.اونون هرفرصتده خلقی‌نین درد‌واشکنجه‌لرینی عکس ائتدیره‌ن مصراعلاری دیر.ساهرهرکلمه‌سینی بیرقویومجو (زرگر) دقتی‌ایله سئچن صنعتچی دیر.اونون ایشله‌دیگی موضوعلار،هله قارانلیق استبداد دؤوروننده ،عمومیتله ظلمه قارشی عصیان ،انسانلیق ،حیات‌عشقی،امه‌گین استثمارینا اعتراض،آنا یوردو حسرتی وبونا بنزه‌ر تمثلردیر.سؤزون قیصاسی،ساهر تام‌معناسی ایله بیرحریت و خلق شاعری دیر.

یازیمیزی گله‌جک‌ده ،بو درین دویغولو شاعرین شعرلرینه"وارلیق" دا داها گئنیش یئروئرمک ایچون ،حاضرلیقلارا باشلادیغیمیزی سؤیله‌مک‌له سونا گتیریریک ،شاعریمیزه اوزون عومور و سئوینجلی گونلر آرزولاییریق .

" وارلیق "

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش

(۴۲)

یازان: دکتر جواد هیئت

میرمهدی سیدزاده آذربایجان سووئت اوشاق ادبیاتی‌نین اینکشافیندا بؤیوک خدمتی اولان حسن اوغلو میرمهدی سیدزاده ۱۹۰۷ ده عشق آباددا گمی ایشچیسی عائله‌سینده آنادان اولموشدور. ۱۹۱۵ ده آتاسی اؤلموش و ۱۹۲۰ ده آناسیله برابر باکی‌یه گلمیش و اورادا یئرلشمیشدیر.

ایلک تحصیلینی عشق آباددا، اورتا تحصیلینی باکی‌دا معلم مکتبینده اوخوموشدور. میرمهدی بیرمدت خراساندا اولوب فارس‌دیلینی مشهدده اؤیرنیب، سونرا شوروی اؤلکه‌سینه قاییتمیشدیر.

میرمهدی ۴۶–۱۹۳۲ ایللرینده آذرنشر اوشاق ادبیاتی شعبه‌سی مدیری و سونرا اداباش رداکتور وظیفه‌سینده ایشله‌میشدیر. ادبی چالیشمالارینا ۱۹۲۶ دان باشلایان میرمهدی‌نین ۴۰ دن چوخ اوریژینال کتابی چاپ اولموشدور.

میرمهدی‌نین "نرگیز"، "کیچیک طیاره‌چی"، "اسکندروچوبان"، "میوه‌لرین بحثی" وسایر اثرلری روس، ارمنی، تاتار، ترکمن، ولزگی‌دیللرینه ترجمه اولونموش و سووئت خلقلری‌نین علاقه‌وبیرلیگی‌سینی قازانمیشدیر.

میرمهدی‌نین اثرلرینده وطنین کئچمیشی وبوگونو، اونون نفتی، یا اینکشافیندن یئنی حیاتی ترنم اولونور.

مؤلفین "پینتی حسن"، "ایلدیریم وشورا"، "پیلوتلار" (۱)، "نفته دوغرو"، "تزه‌شهر" آدلی اثرلری تربیه‌وی باخیمدان چوخ اؤنملی‌دیر (۲).

"پینتی حسن" ده، کتابلارا حرمت ائتمه‌ین، کتابلاری چرکلی ساخلایان و جیریب‌داغیدان حسنین حیاتی تصویراتدیلیره یازیچی اثرین سونوندا حسنی کتابلارین قوتلی تاثیریله اؤز سهویینی‌باشا دوشن وکتابلارا حرمت ائده‌ن آغیللی (عقل لی) بیراوشاق کیمی اوخوجولارا تقدیم ائدیر.

---

۱ – خلبان ۲ – مهم

ایلدیریم وشورا اثرینده خلق لرین دوستلوغو، اوکرا ینالی پیشا –
هنگ شورا نین باکی لی پیشاهنگ ایلدیریملا دوستلوغوتصویرائدیلیر.
نفته اوغرومنظوم حکایه سینده یا زیچی مکتب لی پیشاهنگ لری اوستا
مرادین دیلی ایله، نفتین نئجه چیخدیغی ونفتدن نه لرحاضرلاندیغی ایله
تانیش ائدیر. مؤلف عینی زاماندا سوسیالیست و کاپیتالیست اولکه لری
مقایسه ائدیر وسوسیالیست اولکه سی نین اوستونلوک لرینی دلیل لرایله
گؤسته ریر.
کیچیک طیاره چی لرآدلی منظوم حکایه سینده صبروارا ده، امک وایشه
محبت اساس موضوعو تشکیل ائدیر. دل آرا و رسول آدلی ایکی اوشاغین
سعی لری نتیجه سینده هدف لرینه چاتمالاری، یعنی سیستملی طیاره اختر
اع ائتمه لری گؤسته ریلیر.
میرمهدی سیدزاده نین بیرچوخ منظوم حکایه وپیئسلری نین موضوعلار
آذربایجان خلق ادبیاتیندان آلینمیشدیر. ایلک دفعه الینه قلم آلارکن
موضوعو خلق ادبیاتیندان " کئچل صمد " آدلی منظوم حکایه سینی یاز–
میشدیر. اونون " قیزیل "، " جیرتدان "، " بلورقصر "، " قورخماز "،
" آیاز " و " نرگس " آدلی پیئسلری نین ده موضوعوخلق یارادیجیلیغ –
یندان، خلق ناغیللاریندان آلینمیشدیر. بواثرلر ایچه ریسینده " آیاز "
و " نرگس " داها چوخ جالب دیر.
آیازین سیماسیندا مؤلف زحمتکش کندلی لرین آزادلیغینا چالیشان
واونلاری ظلم وحقسیزلیغا قارشی عصیانا قالدیران، شاه وخانلاری محوائتمگه
چاغیران بیرقهرمانین تصویری وئریلمیشدیر.
نرگس پیئسی موضوعوآذربایجان خلق ناغیللاریندان آلینمیش ومنظوم
حکایه وهم ده صحنه اثری کیمی یازیلمیشدیر. اثرین باش قهرمانی نرگس
ایلان آدلانان طرخان خانا قارشی خلق عصیانی نین تشکیلاتچیسی دیر. شاعر
نرگس سیماسیندا گنجلیشده خانلارا قارشی مبارزه ائدن جسورآذری قیزی
نین سیماسینی تصویر ائتمیشدیر. "باهار"، "یای"، "پاییز"، "قیش"،
"اوغلوم باهاردیر" وبوکیمی سایرشعرلری موسم شعرلر آدلانا بیلیر.
مؤلف بوشعرلرده ساده وشاق دیلی ایله یاددا قالان ماراقلی وجانلی
طبیعت تابلولاری یاراتمیشدیر. سیدزاده "قوبا میدانی – باغ"، "گونکا –
تراموای"، "کتاب سرایی"، "داخمالاردان پاسیولکالارلا"، "باغچیلار" وبیر
صیرا شعرلرینده باکی نین اسکی گونلریله بوگونونو مقایسه ائتمیش واوشا –

قلارا اونلارین فرقینی آیدین شکیلده جانلاندیرمیشدیر.

۱۹۳۷ ده‌یازدیغی" کیم‌گوجلودور" اثرینده‌انسان امگی‌نین بوز،گونش، بولوت،یاغیش چای،برق وسایره‌دن قدرتلی اولدوغونوترسیم‌اشمیشدیر. "یالیقچیلار"،"مینگه‌چئویر" شعرلرینده‌اوشاقلاردا امگه،ا پشه‌وصنعته‌محبت حسلرینی ایجاداشمگه‌چالیشیره"قوجابنّا"شعرینده‌زحمتی سئوه‌ن‌قوجابیر کیشی نین بزه‌کلی، ظریف وباخیشلی اثولرتیکدیگیندن واؤزامگیندن ذوق آلیب‌فرحلندیگیندن بحث‌اشدیر.

سیدزاده‌نین"اسکندروچوبان"،"سحرلی‌ساز"و"میوه‌لرین بحثی"آدلی‌اثرلری نین‌موضوعلاری کلاسیک‌آذری شاعرلری نظامی وفضولی‌دن آلینمیشدیره بونلاری یئشلیک (مخمس) شکلینده‌یازمیشدیر.

سیدزاده‌یاخشی ترجمه‌لرده اثشمیشدیره پوشکین دن، کریلوف‌دان، وآ.ه ژوکوفسکی دن‌ائتدیگی ترجمه‌لری مکتب‌اوشاقلاری طرفیندن سئویله‌ـ سئویله اوخونموش وبومؤلّفلرین‌اوشاقلارآراسیندا تانینماسینا یاردیم‌اشمیشدیر. میرمهدی عمرخیّامین رباعیلرینی آذری تورکجه‌سینه‌ترجمه‌اشمیش وترجمه‌ده رباعیلرین روحونو، واسلوبونو ساخلامیشدیر.

میرمهدی اوشاقلارا یازدیغی شعرلری وگؤزل غزللریله‌مشهوروچوخ سئویلن بیر سیما اولموش،غزللری آذربایجانا دبیات تشریاتی طرفیندن۱۹۷۰ ده‌یاکی دا نشرائدیلمیشدیره غزللری‌نین بیرقسمی ماهنی شکلینده‌خلق‌آراسیندا آغیزدان آغیزا دولانمیش ورادیوـ تلویزیون واسطه‌سیله‌شوروی حدودلای خارجینه یاییلمیشدیر.

میرمهدی سیدزاده ۶ ایل قاباق کانسر خسته‌لیگیندن باکی‌دا وفات‌اشمیشدر میرمهدی سیدزاده‌نین "کوراوغلو"منظومه‌سی اؤزنوعیتده شاه‌اثرسابیلان اثرلردن دیر. بواوزون منظومه ۱۹۶۸ ده‌باکی‌دا چاپ اولموش وایران داآقای ع‌ـ منظوری خامنه‌ای‌طرفیندن یازیمیزاکؤچوروله‌ره‌ک چاپ اولموشدور.

میرمهدی نین لیریک شعرلریندن نمونه‌ا یچون " شاعرانه‌دیر" و" دیلدن دیله‌دوشن" آدلی ایکی غزللرینی بوراد ا درج ائدیریک:

من سئودیگیم گؤزه‌ل اوقده‌ر شاعرانه‌دیر

هرصحبتی، سؤزو،اشله‌بیل‌کی ترانه‌دیر.

نازیله‌باخسا بیرجه‌دفعه‌یوز کؤنول ییخار

بیر اووچی دورکی ووردوغو اوو، ماهرانه دیر

اما نه‌دنسه ،عاشقینه سالما بیرنظـــر
بیلمیرکی قلبیم‌عشق اوخونا بیزنشانه‌دیر
یارین گوروشمک اولسا اگرمقصدی اینان
کونلوم یغتروصالینا ، هجران بهانه‌دیــر
عاشق همیشه گوردوگونو سویله‌یمیزه
میرمهدی دوشدون عشقه‌سوزون عاشقانه‌دیر

دیلدن ــ دیله‌دوشن

****

عشقین چمنینـــده نظریم‌بیر گوله دوشدو
عاشقلیگیم ایلدن ــ ایله ،دیلدن ــ دیله‌دوشدو
گولدوکجه منه‌نازلی گولوم ، یاندی حسددن
دوندو کوله‌اغیارین ایشی مشکله‌دوشـــــــدو
دگدیکجه کونول تئللرینه مضرابی عشقین
نغمه‌م اوجالیب پرده‌ده بم‌دن زیله دوشـــدو
عشقین دولانیب قافله‌سی آشدی زمانـــی
آخرگلیب هجران کیمی بیرمنزله دوشـــــدو
میرمهدی ، گوزومده‌گونشین نوری قارالدی
یارگئتدی، گوزومدن اشله‌بیلدیم گیله‌دوشدو

صون اولاراق ،میرمهدی دن اوج رباعی نقل ائده‌جگیک :
یاراداًن دنیانی نئچون یاراتدی صونرادگیشمگه نئچون ال آتدی
اگر گوزل دیرسه ، محوی نه لایق چرکین سه ، نئچون قصورا باتدی

گوزل بیردلبرله اوتوروب دونن بیربولاق باشیندا می ایچیردیم من
اشله‌بیل چیمیردی سحر گونشی قارشیما قوییدوغوم بلور قدح دن

نه‌یازیق عمروموز گئتدی طوفانا دوندو چوخ جگرلر اجل دن قانا
او دنیادان دونوب گلن اولمادی یئتلک نئیله‌ییرلر اوردا انسانا

مروارید دلبازی ۰ آذربایجانین گؤرکملی عائله‌سینه منسوب اولان مروارید

پاشاقیزی دلبازی ۱۹۱۲ ده قازاخ ماحالی‌نین موسا قلعه‌کندینده آنادان اولمو-
شدور ۰ آذربایجان دا ادبیات فاکولته‌سینی قورتارمیش و معلملیکله یاناشی
شعریازماغا باشلامیشدیر ۰ ایلک شعرلرینده آذری قادینی‌نین آزادلیغا چیخما -
سین، اونون سوسیالیست قورولوشونداکی برابرحقوقلو بیر وطنداش کیمی، اشترا -
کینی هیجانلا ترنّم اکتمیشدیر ۰ بونونلا یاناشی، مروارید دلبازی یارادیجی-
لیغا باشلادیغی ایللردن بری اوشاق و گنجلر، خصوصاً آزیاشلیلارا بچوندیا زدیغی
اثرلریله اوشاقلارین وهابئله یاشلیلارین دا رغبت و محبتینی قازانمیشدیر ۰
هرهانسی بیر اوشاق باغچاسینا، ابتدائی مکتبه گئتسه نیز اونون سئویملی
لایلا، نغمه، ناغیل، شعر و منظومه‌لرینی ائشیده‌جکسینیز ۰
مروارید دلبازی اؤز اوریژینال یارادیجیلیغی ایله یاناشی روس و دنیا
کلاسیک شعریندن، معاصر روس و سوویئت اتفاقی سایرخلقلری‌نین شعریندن
منظوم بدیعی ترجمه‌لر ائتمیش و معاصر شعریمیزین زنگینلشمه‌سینه یاردیم
ائتمیشدیر ۰ اونون اثرلری اوتوزدان چوخ آیری کتابلار حالینده چاپ
ائدیلمیش بیرقسمی‌ده سوویئت خلقلری دیللرینده نشر ائدیلمیشدیر ۰
ادبیات ساحه‌سینده‌کی خدمتلرینه جهت مختلف نشان و مداللارلا تلطیف
ائدیلمیشدیر ۰
مروارید دلبازی نین "منیم هدیه م"، "بالاجا نماینده"، "شعرلر"، "بالاجا دوست-
لاریم" و سایرکتابلاریندا، اوشاقلارا وطنی، امک و زحمتی سئودیرن، اونلارا
اگلندیریجی بیرناغیل کیمی کندا قتصادیندان و بؤیوک صنایع تشکیلاتیندان
ایلک معلوماتی وئره‌ن شعرلر و منظوم حکایه‌لر چوخدور ۰
اؤلکه‌نین بؤیوک پارچاسینی" بالاجا دوستلاریم" کتابچاسیندا شاعرله
بیرلیکده گزه‌ن اوخوجولار پامبیق تارلالارینی (مزرعه)، تویوقچولوق
فیرماسینی (مزرعه و تویوق بسله مه یئری)، ایپکچیلیک مرکزینی و مینگه‌چئویر
الکتریک استاسیونونو، داها باشقا یئرلری گؤرور و چوخ ماراقلی شعرلر
اؤگره‌نیر، اونلار بیلیرکی مینگه‌چئویر:

نئچه کنده، شهره — گوجو بوتون بیر الین
قوه ایشیق وئره‌جک — یاشاداجاق بیرچابیین ...
الکتریک گوجو ایله — الکتریک گوجو ایله
ایشله یه‌جک کومباین — اکیب، بیچیب تارلانی،

كۆتورولـن بـول محصول
يا ريدا جاق انسانى
قاطارلاردانه كۆمور ،
نه نفت لازم اولاجاق ...
"گلەجک شاگردین مکتوبو" آدلی شعریندە وطنی‌نین گلەجکی‌کیمی اۆزگلەجکلرینە اینا ملاباخان اوشاقلارین کیچیک یاشلاردان مکتبە ، بیلگی‌یە اولان بۆیوک ـ هوسلرینی افادە‌ائتمیشدیر :

آلتی یاشینا چاتمیشام
ساچلارینی اوزاتمیشام
هۆروک ایچون لشنتیمدە وار
ننەم منە تیکیب پالتار
چوخ خوشوما گلیر چانتام (١)
اونو منە آلیب آتام

واردفتریم ، وارکتابیم
بیر شکیللی قلم قابیم
پروم (٢) قیریل رنگیندەدیر
گۆرەن اونو تعریف ائدیر
یونولموشدور قاراندا شیم (٣)
یا خینلاشیر مکتب یاشیم .

مرواریددلبازی نین مکتب اوشاقلارینا یازدیغی اثرلرین تعلیم ـ تربیــە باخیمدان دا ، اهمیّتی اولدوقجا بۆیوک دورە او، "ریحان" آدلی‌منظومەسیندە مکتب اوشاقلاری نین زحمت ـ تحصیل حیاتینی ، بختیشمەلرینی ، وطنە وخلقە اولان صونسوز محبت وصداقتلرینی ، زحمتە درین رغبتلرینی ، گلەجکە محکم اینا ملاری مهارتلە تصویرو ترنّم ائتمیشدیره منظومەدە مۆلف حقیقی حیات صحنەلرینی ، عبرتلی حادثەلر، جانلی انسان صورت وسجیّەلری یا راتماغا چالیشمیشدیر .

مرواریددلبازی عینی حالدا کومسومول(٢) حیاتیندان واونون قوروجولـــوق ایشیندن ، فداکارزحمتیندن، محاربەایللریندەکی قهرمانلیقلاریندان شعـر ومنظومەلریازمیشدیر (هئچ یادیمدان چیخمیرا و قیز) ،(ایگیدکومسومـول) وسائرەکیمی . بونونلایاناشی ،مرواریددلبازی بین الملل تربیە ، خصـوصا سووئت خلقلری آراسیندا صمیمی قارداشلیق فکرلرینی‌تبلیغ ائدەن بیرصیرا شعرومنظومەلر یازمیشدیر . "چین قیزی " شعریندە قیزیل چین خلقلریـــــلە دوستلوغو گۆزل جانلاندیرمیشدیره

کاپیتالیست ولیبرال اۆلکەلری زحمتکشلری نین امپریالیزمەقارشی صـــلح وآزادلیق اوغروندامبارزەسی، مستملکە ویاریم مستقل خلقلری نین اۆوز

١ـ کیف ٢ـ سرقلم ٣ ـ مداد ٤ـ گنج کومونیستلر

حقوق واستقلالی ایچون قهرمانجاسینا چارپیشالاری بارەسیندە دەحرارتلی شعرلرومنظومەلریازمیشدیرە "کیچیک پیمپو" ،"زنجی اوغلورا او" ،"مجلسلردە دوفولانلار" ،"رایموندا" ،"میلیونلارین سسی" وسایرشعرلری بو قبیل دەندیرە زاپهون قیزینا جواب اولان"تامیدزاوا" آدلی شعری انسانلیغی یغنی فلاکتلرە ، قیرقینلی ــ قانلی محاربەلرە سوروکلەمک ایستەین لرەقارشی جوشــغون ، غضبلی بیرااعتراض دیر :

تا میدا زاوا ! بوچاغیریشا
قوی سس وفرسین هربیریاندان
آفریقادان ، هندوستاندان ،
حبشلرین توروپاغیندان ،
رومادان و فلسطین دن ،
کورە آ دان ، بویوک چین دن ،
قدیم یونان ، محکوم ایران ،
ساتیلمیش تورک اقللریندن ،!
عربستان چۆللریندن
آدملاردان یانا ــ یانا
صلح ایستەین هربیرآنا
قوی سینەمیز سرحد اولسون
یول وئرمەیەک غصبکارا ٠
قوی مقدس آنا حکمی
ظالملری چکسین دادا ٠

مروا ریدلباری نین اثرلریندە یالنیزاستعدادلی بیرشاعرین قلبی نین دگیل ، هم دە حساس بیرآنا قلبی نین چیرپینتیلاری دویولور، وبودا ، اونون شعرلرینە آیری بیرحرارت وصمیمیت وئریر ٠

قاپونی، دۆیسە طوفان
قلبین سیخیلسا بیرآن
اوزمان منی سسلە !
من ایلک باهارا دۆنوب
گللم ایستی نفسلە ٠

بو گونون چتین اولسا
صاباحا امیدسلە !
بیرگون بیر گولون اولسا ،
تزە گول اک هوسلە
من امیدە دۆنەرەم
نغمەلرە چئوریلیب
قلبیندە سسلەنەرەم ٠

سئوینجی نی ایتیرسن
دئمەکی : بو صون آن دیر !
هر کدرین دالیندا
بیرسعادت پنهاندیر
اگر دیزین بوکولسە
دئمە : دورابیلمەرەم
دونن سئل اوچورانی
بوگون قورا بیلمەرەم
بئلە خیالا دوشسن ،
فیکیرلرلە دۆیوشسن
گنەدە منی سسلە !

ایش باشیندا گۆردوگون

عنا دیملا گلەرەم	سئوینجیمی ، نغمەمی
اوچوشلاردا بوکولمز	قاناديمی وئرەرەم
قاناديملا گلەرەم	همیشه قوتلی اول ا
من سنه اوز صبریمی	سنه اوغورلو بیر یول ا
عنا دیمی وئرەرەم	

بالاش آذر اوغلو – جنوبی آذربایجان شعری‌نین گورکملی نماینده‌لر – یندن بیری اولان بالاش آبی زاده آذراوغلو ۱۹۲۱ ده باکی دا آنادان اولموش و۱۶ یاشیندا عائله‌سیله برابر اردبیله گلمیشدیر. داها اورتیا مکتبده ایکن شعریازماغا باشلایان شاعر آذربایجاندا دموکرات فرقه سی قورولدوغو زامان بوفرقه‌یه داخل اولموش وبیرمدت اردبیل ده جودت غزئته‌سینده مسئول رداکتور وظیفه‌سینده چالیشدیقدان صونرا تبریزده رادیو کمیته‌سینده رئیس معاونی اولموشدور.

۱۹۴۶ دا آذربایجان ملی مجلیسینه اردبیل ولایتی نین گرمی محا – لیندان نماینده سئچیلمیشدیر. بالاش آذراوغلو آذربایجان دموکرات حکومتی سقوط ائدنده باکی یا گئتمیش وتحصیلینی اکمال ائتمک ایچون آذربایجان اونیورسیته‌سینه داخل اولموش و۱۹۵۲ ده دیلچیلیک (فیلولو – ژی) شعبه‌سیندن مأذون اولموشدور.

آذراوغلونون شعرلری‌نین مهم‌موضوعونو جنوبلی قارداشلاری‌نین حیا – تی ومسئله‌لری تشکیل ائدیر. ان مهم شعرلریندن بیری "وطن بئله اوغول ایسته‌ییر" آدلی منظومه‌سی‌دیر.

بالاش آذراوغلو گنجلیگیندن درین احساسلی،جوشغون وقدرتلی تخیل قوه‌سینه صاحب بیرشاعرایدی.آشاغیدا درج اولونان وکومورشله‌سی گزدیر قیزا یچون یازدیغی "کومورچوقیز" آدلی شعری اونون دوبغو ودوشونجه – سینی آیدین شکیلده گوسته‌ریر:

بیرقیزیولچی*سی‌دیرتوزلی یوللارین * دالیندا ان آغیرکومور شله‌سی . احتیاجالینده بوغولانلارین * کسیبدیر چیگنینی عمورشله‌سی

بویئرده‌انسانا عمورده یوک دیر * حیاتی،نشئه‌سی،عشقی سونوک دیر .
بوبیرجهنم‌دیرادسیز،آلووسیز * یاندیریرانسانی‌آهلار، آمانلار .
اودیربوآتشده‌اودلانیر بیرقیز * فقط نه‌توستی وار،نه‌ده‌دومان وار
یوخسابوگونه حیات دییرسن * بلکه دوشونموسن،سهوا یله ییرسن.

* – یولچی = مسافر.

اوگنجلیگیندن خلق اوردوسونا قوشولدووقلمین خلق آزادلیق و انقلابینا وقف ائتدی "من کیمم" شعرینده بئله یازیر:

نه پادشاه نه سلطان نه یاراشیق نه زینت
نه افسانه نه ملک نه سارای نه سلطنت
نه عصرلو آرخاسین یادا سالیب آغلایان
نه عمرونی غزله ،مرثیه‌یه باغلایان
نه پیمانه نه ساقی نه شراب شاعری یم
آزادلیغین جارچیسی انقلاب شاعری یم

آذربایجانا بسله‌دیگی عشق وباغلیلیغینی آشاغیداکی شعرینده بئله افاده ائدیر:

عزیز آذربایجان ای گوزه‌ل دیار * آنامین مهربان قوجاغی سن سن
گونول طرلانی‌نین اوچوب قوندوغو * اونون چوخ‌سئودیگی بوداغی سن سن

سن سن دوشوندوگوم سن آندیغیم[1] * من بودنیادا آرخالاندیغیم
بیتر آلیشدیغیم ،بیتر یاندیغیم * شعریمین قلبیمین سوراغی سن سن

قوی آچسین گونلومی سؤزلریم منیم * سندن نجات اومور[2] گوزلریم منیم
هله اگیلمه‌ییب دیزلریم منیم * چونکی اودیزلرین داباغی سن سن

دئسه‌م ده وورغونام دیوانه‌سانما * من کی اوز اوغلونا مبیگانه‌سانما
بیرشمعسیز ،آتش سیز ،پروانه‌سانما * یاندیغیم اودلارین اوجاغی سن سن

قوی بیلسین ای وطن بوآلچاق یاغی * سولمازبا غچا میزین یاشیل یارپاقی
سن بابک یوردوسان آذر توپراغی * اصلانلار اویلاغی،یاتاغی سن سن

آذر اوغلونون شاه اثرلریندن بیری اونون "جبهه‌دن مکتوب" آدلی شعری دیر .شعرجبهه ده دؤیوشن بیرقیزیل عسکرین اوز قیزینا یازدیغی مکتوبی‌دیر .نمونه ایچون منظومه‌دن بئش بیتینی درج ائدیریک :

مکتوبونی آلدیم قیزیم ، دوشونورسن آتانی
سندن اوتری جبهه‌لرده سنگره یاتانی
هرکاغذدا یازیرسان کی گوروشمورک هاچاندیر
مگر قیزیم‌بوزامانلارگوروشمه‌لی زاماندیر
عکرین هئچ یوزماقیزیم‌جبهه‌لرده‌ساغام ـ ساق
یاخشی بیل کی‌منیم‌الیم‌زنجیرلری قیرا جاق

---

۱ ـ آندیغیم = یاداتدیگیم . ۲ ـ اومور = امیدائدیر .

نه قدرکی،گوروشمه میش کیچیک قیزلار، آتالار
منیم‌سنله گورروشمه مین قیزیم‌نه معنا سیوار
چون عزیزیم بویئرلرده‌گوزیا شلاری دریادیر
مظلوملارین اینیلتی‌سی یئری ـ گوگی‌آغلادیر

....

" ستارخان "شعریندە وطنپرورلیک دویغولارینی بدیعی بیرشکیلده ترنم‌ائتمیشدیر ،نمونه‌ا یچون بیربندینی درج ائدیریک :

یوخ‌دشمن دشمه‌سین سرداری اولدی * اونون کوکسونده‌کی‌ا ورەک بیزده‌دیر
بوگون یاناشی دادورماسا بیزلن * بیلین گوتوردوگو تفنگ بیزده‌دیر
بیزیم‌آرزوموزبیر،آمالیمیز بیز * اوایستک اوحسرت ،دیلک بیزده‌دیر
من کیمه ال آچیب‌کومک ایسته‌ییم * دنیاحسرت‌چکن کومک بیزده دیر
ایرانین ائللری بیزه‌گوز تیکیب * آزادلیق گونشی دشمک‌بیزده دیر
وطن گردابلاردا بوغولان زامان * گاه‌بابک چیخارمیش‌گاه‌داستارخان

ـ ایندی لیریک شعرلریندن بیرنمونه‌درج ائدیریک :

شهلا گوزلرینی گوردوگوم زامان * دئدیم‌گول اوستونه‌بیرژاله‌دوشموش
بیلمم اوباخیشدا نه‌معناواردیر * بوشاعرعشقندن خیاله‌دوشموش

عمرونده‌گورمه‌دین نه‌بوران نه‌قار * سنی قوجاغیندا بویوتدی باهار
چیگنینه توکولن خرماشی ساچلار * سان مرمرا وستونه‌شلاله (۱) دوشموش

سالیبدیر گوزلرین منی کمنده * یقین بوحالیمی دویموسان سن ده
سنی گورن دئییر قیزلار ایچینده * گوللر آراسینا بیرلاله‌دوشموش

قاعده‌دیرقوش اولار لانه وورغونی * من بیرگوگرچینم دانه وورغونی
سئوگیلیم گتیرمه جانه وورغونی * گوزوم آغ اوزده‌کی خاله‌دوشموش

اوگون کی قاپیدان باخیب گئدیبسن * منی آتشلره یاخیب گئدیب‌سن
قلبیمی مژگانا تاخیب‌گئدیب‌سن * گل گور عاشقین نه حاله‌دوشموش

بالاشین " باکی سفری "آدلی بویوک منظومه‌سی‌ده‌چوق احساسلی ومعنالی دیر. آذراوغلونون مهم شعرلریندن بیری ده" تبریزیم‌منیم"آدلی منظومه‌سی‌دیر. بومنظومه‌دن نمونه ایچون اوچ بندینی درج ائدیریک :

---

۱ ـ شلاله = آبشار .

باشی سهند چالمالی
اته‌یی آجی چایی
توزقیی قار عطیرلی
گونئیی چوبان هارایلی
یایی فیروزه کؤینک‌لی
قیشی بولود اورپک‌لی
یازی نیسان یاغیشلی
پاییزی آی چاناقلی
اولدوز باخیشلی
سینه‌سی آینا گوللو
بولاق زمزمه‌لی
دوپدورو کهریزیم منیم
تبریزیم منیم

* * *

بابامین باباسی‌نین یادگاری
قاراگوزلو
شیرین سوزلو
گوزللرین
قهرمان اوغوللارین دیاری ،
کئچمیشی عظمتلی
بوگونو حسرتلی
گله‌جگی امید دولو
بیر الی یاراق دا
بیر الی توپراق دا
دؤیوشه ـ دؤیوشه یاشایان
حیاتینی،نعمتینی قورویان
شرفینی ، شهرتینی قورویان
ایکی گوزوم عنسیم
تبریزیم منیم

* * *

دونن دؤیوشدوم سنین ایچون
جبهه‌ـ جبهه ، سنگر ـ سنگر
صاباح دا دؤیوشه‌رم
امر ائتسن اگر
دؤزمره‌م اوره‌گی نیسگیللی
آلنی گولله‌لی اولسان
آخی،سن آرخامدا بیر قالاسان
سن سیز من کیمم
من نه‌یم
نه آدیم وار ، نه سانیم وار
" اوزویو تاشیلا تانییارلار "
سن سن دنیایا تانیدان منی
ائلیمین ، دیلیمین وطنی
هارایم ، سسیم ، سؤزوم منیم
تبریزیم منیم
تبریزیم منیم

بالاش آذراوغلونون معروف شعرلریندن بیری ده "مینگه‌چئویر" پوئما ـ سی‌دیر . آذراوغلونون ایلک شعری ۱۹۳۲ ده‌وایلک کتابی ۱۹۴۳ده چاپ اولموش . مبارزه‌یوللاریندا کتابی ۱۹۵۰ ده ،منیم‌نغمه‌لریم ۱۹۵۲ ،سحرشفق لری ۱۹۵۳ده ،سئچیلمیش شعرلری ۱۹۶۴ ده ،ایللردن ایللر ۱۹۷۱ده،یارپاقلار تؤکولنده ۱۹۷۶ و دونه‌نیم ،بوگونوم ،صاباحیم ۱۹۷۸ ده چاپ اولموشدور

بالاش آذراوغلو بوتون حیاتیندا وطن وصلح ایچون چالیشمیش وقلمی نی ده بویولدا ایشلتمیشدیر .

دکتر علاحسین بیلدلی - پروفسور

سؤز و کلاسیک لریمیز

معارف میره باشلامازدان قاباق مولی امیرالمؤمنین علی (ع) نین

سؤز حقینده سؤیله‌دیگی قصار کلاملاریندان بیرنئچه‌سینی وئریریک :

تَکَلَّمُوا تُعرَفُوا فَإِنَّ الْمَرْءَ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسانِهِ

سخن بگوئید تا شناخته شوید که مرد زیر زبان خود پنهان است

دانیشین، تانیلاسینیز، چونکی کیشی اؤز دیلی‌نین آلتیندا گیزلنمیشدیر

رَحِمَ اللهُ امْرَأً سَمِعَ حُكْماً فَوَعَى

خدا رحمت کند مردی را که سخن حکیمانه را بشنود و بپذیرد

الله حکمتلی سؤزو دینله‌ییب قانانا رحمت ائله‌سین

رُبَّ قَوْلٍ أَنْفَذُ مِنْ صَوْلٍ

بسا گفتار مؤثرتر از حمله است

بعضاً سؤز حمله‌دن مؤثردیر

اَلْكَلامُ فِي وِثاقِكَ مالَمْ تَتَكَلَّمْ بِهِ فَإِذا تَكَلَّمْتَ بِهِ صِرْتَ فِي وِثاقِهِ

فَاخْزُنْ لِسانَكَ كَما تَخْزُنُ ذَهَبَكَ وَوَرِقَكَ، فَرُبَّ كَلِمَةٍ سَلَبَتْ نِعْمَةً وَ

جَلَبَتْ نِقْمَةً

سخن در قید و بند تو میباشد تا آن را نگفته ای و چون بزبان آوردی تو در قید و بند آن هستی. پس زبانت را نگاهدار چنانکه طلا و نقره را در خزینه می نهی که بسا یک کلمه نعمتی را از دست میدهد و عذاب و گرفتاری پیش میآورد.

نچه که دانیشا بیب سان سوز سینن دوستاقیندیر، اوکه دانیشدین سن اونون زنجیرینه باغلانارسان. اوددرکه، دیلینی ساخلا نجه قیزیل گومشو خزینه ده ساخلادیقین کیمی چوخ واخت بیرجه سوز بیر نعمتین الدن گتمه سینه و یا بیر فلاکتین اوز وئرمه سینه سبب اولار.

لَا تَقُلْ مَا لَا تَعْلَمُ بَلْ لَا تَقُلْ كُلَّ مَا تَعْلَمُ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدْ فَرَضَ عَلَىٰ جَوَارِحِكَ كُلِّهَا فَرَائِضَ يَحْتَجُّ بِهَا عَلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

آنچه را نمیدانی نگو، بلکه هر چه را هم میدانی نگو زیرا خداوند سبحان بر همه اعضاء و اندام تو احکامی واجب کرده که روز قیامت آنها بر تو دلیل و بهانه میآورد.

بیلمه دیگینی دانیشما، بلکه بیلدیکلرینی ده سویله مه، چونکه اولو تاری سنین بدنینین هر بیر عضوونه بیر حکم بویوروب که، قیامت گونونده اولار اشتاد سنین له سوزتو سئوال ائده جکدیر.

فَإِنَّ خَيْرَ الْقَوْلِ مَا نَفَعَ : نیکوترین گفتار سخنی است که سود دهد

سوزون گوزه لی اودور که فایداسی اولسون.

رزق تن جان است ورزق جان سخن

جلال الدین رومی، مولوی

اگر اینجه صنعتی عظمتلی بیربنا یا بنزتسک ،بومحتشم وگوزەل بنانین بینورەسی بیرنئچەستون ،بیرنئچە دیرەک ا وزەریندە اوجالیرکە ،ادبیات ،سوزوکلام بودیرەکلرین اساسینی ،ان محکمینی وان اعتبارلیسینی تشکیل ائدیر.

اگر رسامليق الوان بویالارلا جیلالانان گوزەل لوحەلرین تظاهرو، هئیکل تراشلیق مختلف مادەلردن یارانان گوزەل هئیکل ومجسمەلرین نمایشائتدیرەنی، معمارلیق گوزەل بناویا راشیقلی آبدەلرین یوکسلدەنی، موسیقی گوزەل وروح اوخشایان سسلرین وریتملی نغمەلرین ترنمو، رقص جاذبەلی وموزون وظریف آهنگدار حرکتلرین نمایشی وایفاسوکیمی قیمتلندیریلیرسە، بدیعی سوزوکلامدا گوزەل،یوکسک ودرین تفکرون و دوشونجەنین رمزی ،مظهری،سمبولو بیان وافادەائدیجیسی دیر.

سوزوکلام انسان حسلرینین ،انسان دویغولارینین ،انسانین مقصد،ایدەآل وآرزولارینین، اونون محبت ،کین ،وغضبی‌نین ،حرمت ،عزت ،نفرت وکدورتی‌نین آشکار ائدیجیسی ونمایش ائتدیریجیسی دیر. سوزاظهار ائدیجی ،تاثرات یارادیجی ،خاطرلاییجی ،اوگرەدیجی وبیرسوزلە بشردهاسی وذکاسی‌نین بوتون دوشونجە ،عقل ،تفکروتجربە وبیلیک محصولونون نمایش ائتدیریجیسی ، بروز وئریجیسی وقوروجوسودور. سوز امگی ،حیاتی،تاریخی،حادثەلری،خیری،شری زحمتی،سئوینجی،کدری، بوگئنیش دنیادا یاخشینی، یامانی،وبشردنیاسیندا بوتون هرنەوارسا هامیسینی یئرلی ـ یئریندە اولدوغوکیمی عکس ائتدیرەن، بیان ائدن ،سینەدن ـ سینەیە ، عصردن عصرە،نسلدن ـ نسلە ،خلقدن ـ خلقە چاتدیران اساس ویگانە عامل دیر . سوز ـ نطق وکلام انسانی حیواندان فرق لندیرەن اساس عامل لردن بیری دیر.

سوزاولماسایدی انسان اولادی‌نین ذکاسیندان ،حسیندن ،شعوروبیلیگیندن، حیات تجربەلری‌نین وئردیگی نتیجەلریندن ،بیزایز،بیرعلامت قالابیلردیمی ؟

سوزاولماسایدی مینلرجەشاعرین ،عالمین ،ناثرین ،اورەک صاحبلری نین،درد اهلی‌نین ،ذوق وصفا صاحبلری نینی اورەک دویونتولری‌نین آهنگی ،سسی ـ صداسی دونن ،بوگون ،صاباح، وگلەجکدە ائشیدیلە بیلردیمی ؟

سوز اولماسایدی مینلرجە اورەگە یاتان ،روحو اوخشایان ،جانا غیدا وئرەن ،ذهنی ذکانی تسخیر ائدەن ،سئوینج وکدربخش ائدەن ماهنیلار، نغمە و

ترانه‌لر نه‌یین واسطه‌سیله‌سسله‌نردی ؟

سؤزاولماسایدی تاریخدن ،کئچمیشدن ،اوز وئرمیش واقعه‌وحادثه‌لردن کیمین آزاجیق اولسادا بیرخبری اولابیلردی ؟

سؤزاولماسایدی اخلاق ،ادب ،محبت ،عصمت ،وفا ،صداقت ،جومردلیک ، وعفت درسینی نئجه‌ونه‌سایاق اؤیره‌نمک اولاردی ؟ عدالت‌تره‌زیسی نه‌ایلن اؤلچولردی ؟

سؤز اولماسایدی سئوگیلی‌لر بیر- بیرلرینه اؤز اوره‌ک سؤزلرینی نه‌یین واسطه‌سیله آچابیلردیلر؟

سؤزاولماسایدی بشرجمعیتلرینی اداره‌ائده‌ن قانونلار ، باغلانیلان عهد وپیمانلار ،وفا وصداقت ایلقارلاری نه‌یین واسطه‌سی ایله یازیلیب ، قوه‌یه مینه‌بیلری ؟

سؤزاولماسایدی کائناتین اسرارینی کشف‌ائده‌ن علم‌نه‌یین واسطه‌سیایله اؤیره‌نیلردی ؟ شعروشعریت‌نه‌یین حسابینا جلوه‌له‌نردی ؟ حیات‌گؤزل‌لیکلری نه‌یین واسطه‌سیایله اؤزعکسینی تاپاردی ؟و و و ...

اورتاعصرین گؤزه‌لوقدرتلی بیرشاعری اولان"کاشفی"نه‌قدر اؤلچوب- بیچمیش شکلده سؤیله‌میشدی :

ندیدم بدور سپهرکهن فروزنده‌تر اختری ازسخن

بیزجه امکده‌ن صونرا یئر کره‌سینده انسانین فورمالاشیب ،تکامل وانکشافیندا جدی تاثیرگؤستره‌ن ایکینجی اساس واسطه ،مهم‌وقدرتلی عامل ، سؤز اولموشدور. سؤزده امک‌کیمی یاراديجی،اؤگره‌دیجی،روحلاندیریجی، یاشادیجی وابدیلشدیریجی وقادردیر. تربیه‌ائدیجی‌دیر. ابدی‌دیر ،همیشه‌لیک دیر . آنجاق بوگئنیش دنیادا‌ابدی‌لیک حقوقونو قازانان وهئچ‌بیرواخت محو اولمایان بیر مفهوم‌دور. فکریمیزجه آنجاق سؤز، بشراولادی‌نین یگانه ،ابدی، واؤلمزیادگاری اولوب ،فنایه‌اوغرامایان وابدیته قوووشان یگانه عامل دیر.

سؤز اول‌لر چوخ‌ساده ،روان ،آنلاشیلان ، وعادی طرزده بیان وافاده ائدیلیرمیش ،مرکب ،غلیظ ،پرده‌لی، ایهاملی، وآنلاشیلمازافاده‌ومفهوملار ایسه‌نه‌که ، اوزون بیردور وزمان هله‌میدانا چیخمامیش ،ایلکین جمعیتلرده‌اؤزو یئترآچابیلمه‌میشدی . آنجاق معین تاریخی واجتماعی قورولوش وسببلره گؤره سؤز گئتت- گئده‌اؤزساده‌لیک ،سلیس‌لیک ،وعادی‌لیگینی ایتیریر ، طبقه‌لرین تؤره‌نیب ،اورتایا چیخماسیلا ، صنفی ادبیاتین یارانماسی ایله‌علاقه‌دار ،سؤزده

کۇکلو واساسلی دگیشیکلیک لرعملهگلیب ،یوخاری طبقهلر، اشراف وحاکم طبقهلرین دیلی ،سۇزو وادبیاتی اورتا یا چیخیر. اونلارین روحونو،ذوقونو، طلباتینی، اوخشایان وخوشلارینا گلن شکلهسالینیر. بوحادثه گئت ـ گئده آپاریب مداحلیغا،تعریفه،تمجیده، ونهایت یالتاقلیغا چیخاردیروعیبهجر ـ لهشیر. نتیجهده سۇزون ،افادهوکلامین ترکیب وقورولوشو مرکب لهشیرو، اۇزطبیعیلیک وعادیلیگینی ایتیریر. یاخود "صوفیزم" ادبیاتی کیمی قسما معمایهچئوریلیر، خصوصی اصطلاحلار یارانیر، رمزلر،معمالار،اشارهلر، ایهاملارا یشهدوشور. نهایت ایش اویئره گلیب چیخیرکه، سۇزمعین درجه آنلاشیلمازمفهوملار،سۇزچولوک ،قیصا بیرمطلبی اوزون ـ اوزادی ،غلیظ، قاریشیق بیان افادهلر واسطهسیله شرحائتمک دب اولوب ،یئرسیز وگرک سیز مختلف جناس ،تضاد،طباق،مقابله،مراعات النظیر،تشبیه،کنایه، استعاره وبدیع علمینین دیگرنوعلریندن بول ـ بول استفاده ائتمک فضیلت وهنر علامتی سایبلیر. غلیظ دانیشماق بیرنوع استکبارولوقالیق واسطهسینه چئوریلیر. بیرنوع عالمنمالیق ،باجاریق،ومهارت رمزیکیمی قلمهوئریلیر. بونونلادا، گئت ـ گئده ایسترنظمده وایسترسه نثردهبیرنوع بدعت یارانیر، یالاندان علامهچیلیک میدانا چیخیر. افراطا، لوقالیغا ،حتی معما چیلیغا یول وئریلیر. بوایسه معین چرچووهده سۇزو،کلامی،علمی،نثری،شعریوصنعتی محدودلاشدیریب ،تدریجا گئنیش کوتلهلرین اختیاریندان چیخاریب، اونون نفوذ دائرهسینی داراشدیریر. بیر اووچ یوکسک طبقهوصنفلرنمایندهلرینین انحصارینا وئریلمیش اولور. بیزجه محض بوکیمی مسئلهدن اۇترو اوزون عصرلر بویو شرقدهسوادسیزلیق مسئلهسی گئنیش مقیاسدا یاییلیب ،عادی ،حتیاورتا ـ سویهلی عائلهلر،علیالخصوص زحمتکش آداملار وبهرهوئرهن انسانلار ایستر ـ ایستهمز علموکمال آردیجا گئدهبیلمهییب وسوادنعمتیندن محروم اولموشلار. بیردهکی تاریخبویو گئنیش کوتلهلرهعلموکمال اۇگرهنمک اوناگۇره نصیب اولمامیشدیکه،استثمارچی قوهلر،مستکبرطبقهاونلاری اسارتدهساخلاماق وداها آرتیق استثمارائتمک اوچون اونلارا سوادلانماق وآییلماق امکانی وئرمهییب علمی، سوادی اۇزانحصارلاریندا ساخلامیشدیلار.

کئچمیش یوکسک طبقهواشرافیتهگۇره ،سۇز وکلام ،لفظ وافادهاعتباری ایله غلیظ ،برلی ـ بزهکلی وطمطراقلی اولمالیدی. اونلارجالفظ وفورما گۇزل اولارسا ،معنی ومضمون درینلیگی ایکینجی درجهده اولابیلر. نتیجهده یاخین

واورتا شرق اؤلکه‌لرینده اورتا عصرلرده ایسترعرب ،فارس وایسترسه ترک وتاجیک دیللرینده بوکیمی‌گورولتولو ،طمطراقلی ،معنا ومضمونو فورمایا قربان وئرمیش بیرپارا اثرلرپارا نیب میدانا چیخمیشدیرکه ،سونرالار همین ملتلرین نماینده‌لری بو اثرلری ساده‌وررواج‌دیله چئویرمه‌لی اولوب ترجمه‌واسطه‌سیله اونلارین قاورا‌ییب‌درک ائتمه‌سینه نائل اولموشلار. بوکیمی‌اثرلری همان ادبیاتین وارثلری بئله‌دیلمانج‌سیز، ترجمانسیز درک وهضم ائده‌بیلمه‌میشلر. بوکیمی اثرلردن نمونه‌اولاراق فضل اله‌بن عبداله‌شیرازی‌نین" تاریخ‌المعجم‌وآثارملوک عجم" اثرینی ،ملاحسین کاشفی‌نین" روضه‌الشهدا " سینی،اسکندربیگ منشی نین "تاریخ‌عالم‌آرای عباسی" سینی ،میرزا مهدی‌خان استرآبادی نین"تاریخ نادری" سینی وبیر صیرا بوکیمی اثرلری آدآپارماق اولار.

نظم اثرلرینه‌گلدیکده ایسه ،غلیظ وآنلاشیلماز دیلده‌یازان شاعرلرده‌آز اولما‌میشلار، اونلارین بعضی‌لری‌ده اضطرارا ، زمانه‌نین مجبوریتی قارشی‌سیندا سمبولیزمه وکنایه‌واستعاره‌یه‌یول وئرمیش اؤز اثرلرینی ،ایهام‌واشاره‌لرله‌دولدورمالی اولموشلار. اوجمله‌دن حافظه‌دیوانی ،فضل اله‌نعیمی‌نین" جاودان نامه" سی حتی بیرجه‌جلال الدین رومی‌نین مثلی ،ماننده‌ی اولمایان" جاودان نامه" سی بئله‌بوقبیل اثرلرصیراسینا ،داخل دیر.

قوجا شرقین بئله‌بیرعلمی ،دقیق واؤلمزفکری ومقایسه‌وی اؤلچوسو وار :

دنیادا یاشایان انسانلارین تعدادی وسایی قدرسؤز نوعو،یازی شیوه‌سی واسلوب طرزی وار،هرشخصین اؤزونه‌مخصوص سبکی وار،بو اوجسوز، بوجاقسیزقوجا دنیادا ایکی‌نفرعینی شکلده اولمادیغی ،بیری دیگرینه اوخشامادیغی کیمی، اونلارین سؤزلری،کلاملاری واثرلری ده، بئله‌اولموشدور. کیمسه‌نین دانیشیغی ، سؤزو یازیسی دیگرینی تکرار ائتمیر. بو،دگیشیلمز وعمومی‌بیرقانون اولاراق حکم سورمکده‌دیر. عکسینه ، هره‌نین اؤز فکری، اؤزکلامی،اؤز اسلوبو و اؤزافاده‌طرزی واردیر. هرسؤز ،هریازی، اؤزلوگونده‌اوریژینال دیر. بودورکه ، سؤز، کلام ،صنعت ویازی حقینده مختلف دورلرده ، مختلف شخصیتلرطرفیندن مختلف رای وملاحظه‌لر سؤیلنمیشدیرکه ،بیز بورادا اونلاردان آنجاق بیرنئچه‌سی باره‌ده قیصا اولاراق فکرسؤیله‌یه‌جه‌ییک .

بونودا قیدائده‌ک که ،کئچمیش ده بیرچوخ‌قلم‌وطبع صاحیلری اؤزلریندن آسیلی اولاراق یا اولمایاراق سؤزو ،کلامی چوخ واخت‌شخصی تعملی یا تسکین اوچون ، یا یاشقالاری‌نین محبت وحرمتینی قازانماقدان اؤترو ،حاکم‌طبقه‌لر ،اعیان واشرافلار

وحکمدارلارین رغبت وسخاوتینی جلب ائتمک اوچون ،اونلارین ذوقونو اوخشاماق خاطرینه ،صله وانعام گؤدمک اوچون مدیحه‌سجیه‌لی،اصیل‌وحقیقی شاعره‌یاراشماز یالتاقلیقلار واویدورمالار ویالانلارلا دولو شعریازیب ،شعرین، صنعتین،شاعرین وصنعتکارین شخصیتینی آلچالتمیشلار : بونلاردان عنصری دیوانی باشدان ـ باشا افراط مدیحه‌دیر. اون مین بیت‌دن آرتیق قطران دیوانی آنجاق مدیحه‌چیلیک سجیه‌سی داشیییر. فردوسی سلطان محموددان بؤیوک بیرصله (مکافات) گؤزله‌یه‌رک "شاهنامه"نی باشاچاتدیرمیشدیر. خاقانی عمرونون سونلارینا قده‌ر جوربه‌جور مدیحه‌لردن باشقا بیرشئی یازمامیشدیر وساشره وساشره ...

دوزدور آدلارینی چکدیکیمیز وچکمه‌دیکیمیز بوکیمی‌شاعرلرده سطرآراسی ، بیر صیراتاریخی ماده‌لر، اخلاقی ،محبت ،وتربیه‌وی موضوعلار، عدالت‌پرورلیک وانسان سئوه‌رلیک موتیولره وچوخلو اؤگره‌دیجی مطلب‌لره‌راست گلمک اولار،آنجاق مدح ومنقبه ، بیرینجی یئر دوتماقدادیر. مسعودسعدسلمان ،ناصرخسروعلوی‌قبادیانی حکیم‌عمرخیام کیمی‌لری چوخ آزاولموشدور.

سؤزصنعتی اوستادلاری ایچریسینده اصل مترقی صوفی، وحدت‌وجودطرفدارلاری ، الهی محبت ترنمچولری آنجاق بوکیمی مدیحه‌چیلیک ومنقبه‌وی شعرلر یازماقدان تمامیله اوزاق اولوب ،اؤز اوره‌کلریا ونلارا امرائتدیگی‌کیمی یازیب ،یاراتمیشلار شیخ‌فریدالدین عطار، جلال الدین رومی،اوحدی‌مراغه‌ای،فخرالدین عراقی،شیخ محمود شبستری ،عبدالرحمن جامی،و بیرصیرا بوکیمی مترقی تصوف طرفدارلاری آنجاق اؤز اوره‌کلرینه تابع اولموش وایسته‌دیکلرینی‌قلمه‌آلمیشلار واساس اعتباری ایله‌فورم یوخ مضمونا دقت یئتیرمیشلر وکلاسیک ادبیاتدا خارقه‌لریاراتمیشلار...

آرتیق مرورزمان وضعیتی کؤکوندن دگیشدیریب ،بوگون دنیا ادبیاتی فورما گؤزه‌ل لیکیایله ،معنی ومضمون دولغونلوغونو آختاریب بگه‌نیر. بوگون مترقی بشریت سؤزده‌ـ ادبیاتدا فورم‌ومضمون وحدتی وگؤزه‌ل لیکی خریداری دیر. اگر فکر گؤزه‌ل ،یوکسک سویه‌لی ،وفایدالی دیرسا ، سوزده ،کلام‌دا ، گؤزه‌ل ،صنعتکارانه یئتگین وکؤنول اوخشایان ،هم‌ده‌اوره‌که یاتان، ذهنی ،دوشونجه‌نی ،بئینی حرکته گتیره‌ن اولمالی دیر. چونکه‌فکر نه‌قدر یوکسک ،گوزه‌ل ،درین وظریف اولساآدا اونو شیت ،تاثیرسیز، و اوجوز سؤزلرله‌افاده‌ائدیب ،بوگونون اوخوجوسو ودینله ییجی‌سی‌نی راضی سالماق غیرممکن دور. یاخودهمان یوکسک فکرچوخ غلیظ، آنلاشیلمز ومرکب‌کلام‌وافاده‌لرله سؤیله‌نیلسه یئته‌ده‌کیمسه اونو درک وهضم‌ائتمک ایسته‌میه جکدیر .بوگونون اصیل سؤزاستادی اوکیمسه‌دیرکه ،اونون هم‌فکری یوکسک ،هم‌ده سؤز

وكلامي، افادەسي، بياني گۈزەل، سادە، جاذبەلي، وآنلاشيلان اولسون. چونكه حاضركي شرائط دەمطراقلي، دبدبەلي، گورولتولو، وبوش سۆزلركيمه لازم دير. يا خود اگر بير شخصين گۈزەل سۆزو، يا راشيقلي بيان وافادە ائتمك قابليتي اولوب، فكر اعتباري ايله ئوتتارلي وجدي بير مطلب اورتايا چيقارا بيلميرسه يئنه دە اونون فورمجا گۈزەل، آنجاق مضمونجا ضعيف سۆزلريني هيچ بير دەگري، اهميتي، اعتباري وخريداري اولا بيلمز. بودوركه، حاضردا عصريميزدە سۆز اوزامان دەگرلي، اوزامان تاثيرلي واوزامان كۆتوله يا تان اولا بيلركه، ميليونلارلا انسان اونون خريداري، اوخوجوسو يا دينله ييجيسي اولسون، هم فكر وسمتي، هم افادە گۈزەل ليكي، هم دە كلام وبيان سادەليگي اولوب، آنلاشيليقلي اولسون. آنجاق بئله اولدوقدا سۆز اۆز اصيل قيمتيني آلابيلر، كلام صاحبي كنيش خلق كوتله ليري طرفيندن حرمتله قارشيلانار، همدە بئله سۆيله نيلميش سۆز، خلقه، بشريتكه آنجاق فايدا وئرەر.

بيردەكي بوگونون سۆز استادي، قلم صاحبي آرتيق كچميش دە اولدوغو كيمي تنگجه بير اووچ اشراف، يوقاري طبقه، دارسارا بلار ومرتجع ومستكبرلرين ذوقونو اوخشايان يازي واثرلرين مؤلفي، سۆز وكلامين افادە ائديجيسي دگيل. ايندي آرتيق سۆز، كلام، يازي واثر بير محدود اوقوجونون انحصاريندا يوخ، بوتون بشركره سينين، بوتون ملتلرين، كنيش خلق كوتله لري نين بير سۆزله بشريتين ذوقونو اوخشا مالي، ايستك وآرزوسونو تامين ائتمه لي عموم بشرطالبي ومصالحي ايله مارافلانما ليدير. انسانين سعادت وكله چگي مسئله سي قارشيسيندا دورماليدير. بودوركي، اصيل يازيچي، اصيل شاعر، اصيل ناطق، اصيل سۆز صاحبي گرك اولنيا وانبيا سا يا هي بوتون بشريت اوچون يا زيب، يا راتسين، رنگيندن، عرقيندن، يوردوندان آسيلي اولما يا راق، بشر اولادينين مخاطب قرار وئرسين، انسانلارا صلح وسعادت نغمه سي چالسين، هاميني وحدته وقارداشليغا چاغيرسين. بودوركه سۆز سۆيلويه نين قارشي-سيندا علي الخصوص بوگون چوخ آغير، مركب، ومقدس، همي دە معنالي وظيفه دورموقدور. بوگونون سۆز استادي، سۆز سۆيلويين صنعتكاري گرك مهارتلي بير حكيم اولوب، هسته بشريتين سالامليغي، نجاتي، رفاهي ونهايت خوشبختليغي اوچون دوشونوب فكر سۆيله سين، بشريته خير وئره بيلن مسئله دن سۆز آچسين، انسان پرورليكدن، متقابل تفاهم دن، حقيقي انسان اولماقدان دانيشسين، بونسا عكس تقديرده اويازيچي، اوسۆز وكلام صاحبي اۆز تاريخي وظيفه سي نين عهده سيندەن

گلمه‌ییب ،تاریخه ،بشریته خدمت یوخ خیانت ائتمیش اولابیلر...

یئری گلمیشکن بومسئله‌یه‌ده توخانمالی‌ییق که ،واختیله سؤز میدانیندا شعر نثردن داها ماراغلی ،داها تاثیرلی ،وداها مقبول بیرادبی واسطه‌کیمی بشرجمعیتی‌نین ذهنیتی ،ذکاسینی ،فکرینی اوخشاییب ،مدنیت سویه‌سی‌نین انکشافیندا داها جدی رول اوینایبردی . دوغرودورشعر ،اصل شعر ،گؤزه‌ل ،مضمونلو مندرجه‌لی شعرائله‌بوگون ده اؤزقیمت تاثیرینی اؤزبدیعی‌لیگینی ساخلاماقدادیر اونون تاثیری آنجاق آصیل موسیقی تاثیری‌ایله مقایسه ائدیله‌بیلر .لاکن حاضردا عصریمیزصنایع عصری ،علمی تکنیکی‌انکشافلار ،آسمانلاری اؤیره‌نمک ویئنی- یئنی خارقه‌لروکشف‌لرعصری اولدوغونا گؤره‌گئت – گئده وضعیت دگیشیرو دگیشمکده‌دیر . بوگونون گونده‌لیک حیاتیندا آرتیق مطبوعات ،رادیو ،تله‌ویزیون ،سینما ،تآتر ، ودیگربوکیمی واسطه‌لرا ولدوقجا فعال ،عمومی وگئنیش مقیاسدا تطبیق اولونوب تاثیراشدیرلر .

بوقدرتلی ، عمومی ،گئنیش کوتله‌لرین حیاتیندا ن بیرآن بئله‌آیریلمایان ، اؤزوده گونو- گوندن داها گئنیش‌یاییلان بوتاثیرلی واسطه‌لرین غیدایـــا ، ادبیات غیداسینا ،سؤزغیداسینا جدی وضروری احتیاجی واردیر . لاکن نسبت مسئله‌سی اورتایا چیخیر . ایندی آرتیق اساس وآپاریجی غیدا هئچواخت شعر اولابیلمز . شعر ،بوگونون تبلیغات ،تشویقات ویازی طلبلری‌نین نامحدود احتیاجلارینا جواب وئره‌بیلمز . شعرین دیلی بوگونون گونده‌لیک معلوماتلارینی بشریته‌چاتدیرماق اوچون نارسادیر . اونون اؤزونه مخصوص ساحه‌سی ،دایره‌سی ، مضمونو ، ومیدانی اولمالی‌دیر . بودورکه ،ایستر- ایسته‌مز شعرمیدانی‌گئتدیکجه دارالیر ،گئتدیکجه محدودلاشیر ویئنی – یئنی فورمالار ، شعرنوعلری میدانا چیخیر بوگون دنیادا " آزادشعر" ، "یئنی‌شعر" قافیه‌یه ،وزنه بیرقدربا غلانمایان شعر فورماسی اورتایا چیخیر وچیخماقدادیر . بوشعرلرین اؤزلری‌ده بیرنوع نثره‌یاخین اولسالاردا ،یئنه‌ده گونون ضروری ورنگارنگ طلبلرینی اؤده‌مگه‌قادر اولماییب ، ایستر- ایسته‌مز نثرین قدرتی ،الوئریشلی‌لیگی ، یارارلی‌لیغی اؤزونوگؤستریر .

بومهم‌مطلبی‌قیدائده‌ک که ،نه‌اوچون اسلام‌عالمینده بوتون اورتاعصرلربویـــو شعر نثردن داها گوجلو ،داها گئنیش یاییلمیشدیر ،ائله‌جه‌ده نثر وعمومیتله‌ادبیات باشقا‌اینجه‌صنعت نوعلریندن گوجلو اولموشدور ؟

بومسئله‌نی‌بوبونلا ایضاح ائتمک اولارکه ،ایشین اساس تاریخی‌سببی بودورکه ،اسلامیت اینجه‌صنعتین بیرقسمینی ،اوجمله‌دن موسیقی ،رقص ،رساملیق ،وهئیکلتراشلیغـــی

منع ائتمیشدیر. محض بونا گؤره‌ده ذوق و استعداد مناجیلری بیربا شا ادبیاتا، پوئزیه‌یه ،بیر ده‌کی معمارلیق صنعتینه میل گؤستریب اوز ذوق و استعدادلارینی ایشه سالیب یا ر ادیجیلیق وصنعتکارلیق عطش‌لرینی سؤندورموشلر. استعداد وباجاریقلار، آنجاق بوسمته یؤنلمیشدیر. نتیجه‌ده سؤز وکلام، شعرونثر بؤیوک نماینده‌لر یئتیشدیردی ،معمارلیق صنعتی خارقه‌لر یاراتدی که ،بونلار بوگون ده بشریتین دقت مرکزینده‌دا یانیب حیرتینه سبب اولموشدور.

توپال تیموردان(هجری‌ ۸ – عصر)باشلیاراق اینجه صنعتین دیگرنوعلرینه یئنی‌دن فعالیت باشلاندی گئشت ـ گئده‌قوه‌لر بؤلونوب ادبیات ومعمارلیقلا یاناشی رسامليق ،مینیاتور،تذهیب‌کارلیق ،خطاطلیق ،هئیکلتراشلیق، ـ موسیقي ورقص بازاری یئنی‌دن رواج ورونق تاپیب قیزیشدی .اؤله محض بونا گؤره‌ده ،یعنی قوه‌لرین پارچالانماسی نتیجه‌سینده‌شعروادبیات‌سویه‌سی بیر قدرآشاغی دوشمه‌گه باشلادی . بومسئله ،صفوی‌لردورونده‌تمامیله باشقاشکله دوشدو ، عمومی تاثیرله‌یاناشی صفوی‌لرین ترک اولمالاری ایشین باشلانغجیندا فارس ادبیاتی‌نین ضعیفله‌مه‌سینه گوجلو تاثیر بوراخدی . معین بیر مدت فارس‌شعرینده گوجلو انحطاط و دورقونلوق عمله‌گلدی ،هله‌لیک سارای ودولت دیلی اؤلکه‌ده‌ده ادبی دیل آذربایجان ـ ترک دیلی اولدو. فرمانلارویازیلار ترک دیلینده یازیلدی . لاکن بوجریانین عمرو اوقدرده‌اوزون اولمادی، پایتخت قزوینه وورازدان دا اصفهانا کؤچورولدوکدن سونرا یئنه‌ده وضعیت دگیشدی . فارس دیلی اؤلکه‌نین رسمی دولت دیلی اولاراق رونق تاپدی،گئشت ـ گئده یئنی ـ یئنی قدرتلی فارسی‌دیللی شاعرونثرلر اورتایا چیخدیلار، حتی صفوی سلاله‌سی‌نین آخرلاریندا یاشایان صائب تبریزی یوزمین بیتدن چوخ فارسی‌دیلینده گؤزه‌ل ومرکب مضمونلو رنگارنگ شعرلرین مؤلفی اولدو.

بونودا قیدائده‌ک که ،هربیرسؤز استادی،هریازیچی وقلم‌صاحبی گرک یازدیغی دیلین بوتون اینجه‌لیکلرینی وگؤزه‌ل لیکلرینی‌مکمل اؤیره‌نیب ،اوتون‌خصوصیت‌ـ لرینه واقف‌اولسون ،دیلی دریندن بیلسین ،دیلین متخصصی اولسون، همی‌ده هردیلین گؤزه‌ل لیگینین ،شیرین لیگی‌نین، فصیح‌لیگی‌نین محکی، معیاری اودیلین شعری ونظمی اولدوقونا گؤره ،نا ثرده‌گرک شعردیلینه تانیش اولسون ، شعردیلیندن اؤلچوگؤتورسون .دنیادا بوتون بؤیوک ناثرویازیچیلارچالیشمیشلارکه ، یا زیلاری‌شعردیلیته یاخین اولسون واوندان فیدالانسین، چونکه‌بونلاربیر ـ بیرلری یعنی تملایبروبیر ـ بیرلرینه‌لازم‌وملزوم‌دورلار. بیرسؤزله‌شعرله‌نثردیلی‌گرک وحدت‌ده

اولسون ،خلق دیلیندن مایا گؤتورسون ،مموم‌خلق دیلی‌سجیه‌لی اولسون . شعردیلیندن بهره‌سیزاولان ناشرلرین اثری سؤزسوزکه ،بیراوقدرده‌دولغون، فصیح‌وروان اولابیلمز. ایسته‌دیگی‌مطلبی ایسته‌نیلن سویه‌ده تقریروتصویر ائده‌بیلمز. سؤزونون ،کلامی‌نین دادی، تاثیری آزاولار...

قالانی وار

ملانصرالدینین توزی :

"تبریز،مارت (مارس) ۳۰ - جماعتا حریت مژده‌سی وئریلدی : بئله‌کی سزباژلارین جیگرچیلیک ،قصابلیق ،و دیلنچیلیک ائتمکلرینه دولت طرفندن مانعچیلیک یوخدور."

صحیفه‌ٔ ۴ و ۵ ده اوچ کاریکاتور واردیر. صحیفه‌ٔ ۶ دا ۳۰نجوصحیفه دن قالان "بیلمه‌لی‌خبرلر" دوام‌ائدیر. ازجمله بوسؤال صورتنده‌کی جمله ده گؤزه چارپماقدادیر :

"۵ - هارادا بیرائله تعلیم کتابی اله‌گتیرمک اولارکی مسلمان اوشاغینا تورک دیلی اؤگرتمک ممکن اولا؟"

" آتالارسؤزو"باشلی یازیدان دانمونه‌لر:

"آتی، آتین یانیندا باغلاسان - خان گؤروب دئیر:بیرینی باغیشلامنه !".

"آتا مالی اولان یئرده اؤزون قازاندیغین حرامدیر".

"آچیق آغیزآج قالماز- گوچه‌لریمیزین توزونا آلله‌برکت وئرسین !".

"آدام یاتا - یاتا عالیم اولور".

"اؤلمه ائشه‌کیم اؤلمه، یازگلر ،حریت بیتر."

۷ - نجی‌صحیفه‌ده" حیات "قزئتینین ۶۵ - نجی‌نومره‌سیندن " لسان بلاسی " آدلی بیریازی نقل ائدیلمیشدیر.

۸ - نجی‌صحیفه‌ده ده، بوئیدان - بویا بیرکاریکاتور واردر. یازیلارین صونوندا قزئتین" مدیر،باش محرر"ی اؤزونوبئله تقدیم (معرفی) ائدیر: جلیل محمدقلیزاده .

حضرت علی (ع) نین اؤیودلری

****

إيّاكَ وَالغَضَبَ فَإنَّ أوَّلَهُ جُنونٌ وَآخِرَهُ نَدَمٌ

غضبدن ساقین ،چونکی اوّلی جنون وسونو، پشیمانلیق دیر.

مَنْ حَسُنَ ظَنُّهُ بِالنّاسِ حازَ مِنهُمُ المَحَبَّةَ

هرکس خلقه خوشبین اولسا اونون دوستلوغونو قازانار.

مَنْ أكْرَمَ نَفْسَهُ أهانَتهُ

اؤزونو بؤیوک سانان کیچیلر.

اَلْمَكْرُ بِمَنِ ائْتَمَنَكَ كُفْرٌ

سنه اینانان وگووه‌نن کیمسه‌یه آل (حیله‌ومکر) ائتمک کفردور.

العدل قوام الرعیه

عدالت رعیّتین دایاغی وقوامی دیر.

رَحِمَ اللّهُ امْرَأً أحْيا حَقّاً وَأماتَ باطِلاً وَدَحَضَ الجَوْرَ وَأقامَ العَدْلَ

آللّه حقّی دیریلدن وباطلی اؤلدورن ستمی قالدیران وعدلی ایاقدا توتانی باغیشلاسین.

كَثْرَةُ المالِ تُفْسِدُ القُلُوبَ وَتُنْشِي الذُّنُوبَ

مالین چوخلوغو، اوره‌کلری پوزار وگناه کتیره‌ر.

لاذُخْرَ كَالعِلْمِ

بیلیک کیمی خزینه یوخدور.

لاتُغْلِقْ بِما يُعْجِزُكَ إِنْفِتاحُهُ

آچا بیلمیه‌جکین قاپونی باغلاما.

لاتُغالِبْ مَنْ لاتَقْدِرُ عَلىٰ دَفْعِهِ

دفعینه گوجون یئتمه‌ین آدا ملا ووروشما.

اَلْمُشَوِّشُ لِسانُهُ حُلْوٌ وَقَلْبُهُ مُرٌّ

ایکی اوزلو آدامین دیلی شیرین واوره‌گی آجی دیر.

اَلْحَقُّ أنْهَجُ سَبيلٍ اَلْعِلْمُ خَيْرُ دَليلٍ

حق ان دوغرو یول وبیلیک ان یاخشی قلاووز (راهنما) دور.

أُبْذُلْ لِصَديقِكَ كُلَّ المَوَدَّةِ وَلاتَبْذُلْ لَهُ الطُّمَأنينَةَ

دوستونا سرّیندن سوای هرشئی تاپشیرا بیلرسن.

مَنْ ضَعُفَ عَنْ حِفْظِ سِرِّهِ كانَ عَنْ سِرِّ غَيْرِهِ أضْعَفْ

اؤزسرّینی ساخلایابان آدام اؤزگه‌نین کین ده ساخلایانماز.

آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی (۳)

یازان : دوکتور جواد هیئت

xx عصرده آذربایجان فولکلورشناسلیغی ـ بوعصرین اوللرینده باش وئره ن اجتماعی ـ سیاسی حادثه لر وانقلابلار خلقده خلق ادبیاتینا اولان ماراقی آرتیرمیشدی. خصوصیله شمالی آذربایجاندا کئچن عصرین موُن ایللرینده باشلامیش اولان ادبی ـ مدنی چالیشمالار شدتله دوام ائتمیشدیر. بودؤوره ده فولکلورا یازیچی وشاعرلرله بیرلیکده تعلیم وتربیت متخصصلری ده ماراق گؤسته ریردیلر. یازیلی ادبیات نماینده لری فولکلور ـ دان اؤز پداگوژیک فکرلرینی یایماق ایچون بیرواسطه کیمی استفاده ائدیردیلر.

ایکینجی طرفدن بوزامان فولکلورآنا دیلی، ملی دیل وخلق دیلی مسئله سیله سیخ باغلی ایدی وشفاهی خلق ادبیاتی آنا دیلی نین، ساده خلق دیلی نین اساس منبعی صاییلیردی. بودؤورده خلق دیلیندن صحبت اولاندا خلقین قاباقجیل اولادلاری ایلک نوبه ده فولکلورون دیلینی یعنی آنا دیلینی ایره لی آتیردیلار. فولکلورهم مطبوعاتدا نشرائدیلیرهم ده آیری، آیری کتابلار حالیندا چاپ ائدیلیردی. ملانصرالدین، مکتب، دبستان، رهبر ژورنال لاری نین صحیفه لرینده خلق ادبیاتی نمونه لرینه گئنیش یئر وئریلیر وفولکلورون مختلف نوعلرینه عائد کتابلار نشراولونوردی. ملی نغمه لر، ملکمحمد، ناغیللار مجموعه سی، صالح وواله، ادبیات مجموعه سی، آرواد آغیسی، ماهنیلار، سیف الملوک، شیخ بهلول لطیفه لری، گؤزه ل نامه لر، کوراوغلو، کرم ایله اصلی وسایره نی بونا مثال گؤسته رمک اولار. بو کتابلار مختلف شخصلر طرفیندن توپلانمیش، ترتیب ائدیلیب چاپ اولونموشدور. آنجاق بونودا علاوه ائتمه لی ییک کی، بوکتاب ومجموعه لرین ترتیبینده علمی پرنسیپ لره رعایت اولونمامیش، تنقیدی، نظری قیدلر وئریلمه میشدیر.

بو ایللرده رشید آفندیوف، فریدون کوچرلی، عبداله شائق، م. محمود-
بیگ اوف، عباس صحت و باشقالارینین دوزه‌لتدیک‌لری درسلیک‌لرده آذری
فولکلوروندان نمونه‌لر داخل ائدیلیردی.

فریدون کوچرلی آذربایجان مدنیتی تاریخینده بؤیوک رول اوینا-
میش بیر شخصیتدیر. اونون چالیشمالاری زنگین و هر طرفلی اولموشدور. او،
قاباقجیل معارفپرور، معلم، پداقوق، فولکلور توپلایان و بو باره‌ده نظریه
صاحبی اولان ادبیات تاریخچیسی ایدی. او، ایلک دفعه ادبیات تاریخیمیزی
دا بؤیوکلنیش مقیاسدا ماتریاللار توپلاییب، ترتیبه سالمیش و علمی تنقید
فکرلر سؤیله‌میشدیر. اونون چاپ ائتدیگی خلق یارادیجیلیغی اثرلری ایچینده
"بالالارا هدیه"، "سایاچی سؤزلری"، "عاشیق واله" و سایره وارایدی.

فریدون کوچرلی خلق ادبیاتی اثرلرینین توپلانماسی لزومونددان
دانیشاراق بئله دئییردی: "گئچمیشده شان - شهرت صاحبی اولان تورک
ملتی اؤز معیشتینه، آئین و عادتینه دایر یاراتدیغی قسم - قسم ناغیل
و حکایه‌لر، گؤزه‌ل منظومه و بایاتیلار، حکمت آمیز مثللر (آتالار سؤزو)،
نازک معنالی معما و تاپماجالار، بالالارقلبی آچان دوزگولر، و یا نیلتماجا
لار، حیوانات قسمینه مخصوص سایاچی سؤزلری مرور ایام ایله خاطره‌لردن
چیخیب دیر و بو حالدا اونودولماقدادیر". او، خلق ادبیاتینی خلقین سر-
مایه‌سی آدلاندیریر و فولکلورون تعلیم - تربیه ایچون اهمیتینی ایلک
پلانا چکه‌رک بئله دئییر: "او ملتکی، اؤز تاریخینی، دولاناجاغینی،
وطنینی و دیلینی سئویر بو قیسیم اثرلری کمال شوق و دقتله جمع ائدیب
ذیقیمت سرمایه کیمی ساخلاییر و بالالارینین ایلک تعلیم و تربیه‌سینه اونلا
-ری اوخوتماق ایله باشلاییر".

فریدون کوچرلی آتالار سؤزو و مثللرین مقصدی و غایه‌سی، مضمون و
خصوصیتلری و یارانماسی باره‌سینده ملاحظه‌لرینی بئله سؤیله‌میشدیر:
"تورک دیلینده نئچه مین حکمت آمیز مثللر وارکی تاماميسی تجربه
یولیله دئییلیبدیر. ملت حددن زیادا مثللر، حکمت آمیز سؤزلر، تاپماجا-
لار ایجاد ائدیبدیرکی بونلارین واسطه‌سیله بیلیگینی، تجربه‌سینی، حکمت
-ینی اظهار ائدیر." آتالار سؤزونون اساس فایده‌لریندن بیریسی ده آز
سؤزله ییغجام شکیلده بؤیوک فکرلری، درین معنالاری افاده ائتمکدیر.
"ملت هر بیر اتفاقدا مناسب حال سؤیله‌مگینی، دنیادا دولانماسینی،

انسانلارایله رفتارینی وسایره مخلوقاتلا علاقه‌سینی آز سؤزلو، اما درین معنالی (مفید ـ مختصر) کلامیایله بیان قیلیر.".

ف. کؤچرلی فولکلورون جامعه‌ده‌کی انسانلارین تربیه‌سی، آییلماسی وسوادلانماسی ایچون مهم‌واسطه‌لردن حساب ائدیردی. اونا گؤره‌ده خلق ادبیاتی‌نین توپلانماسی ونشری ایچون چالیشیردی.

رشیدبیگ افندیوف دا کؤچرلی کیمی آذربایجانین مشهورمعارفخادمی ویازیچیسی‌دیر. او عمرونو خلقین شفاهی ادبیات نمونه‌لرینی ییغماقلا کئچیرمیشدیر. کئچن عصرین صونلاریندا بیرچوق خلق افسانه‌لری، خلق اعتقادی، عادت ـ عنعنه‌لری وحتی خلق طبابتینه عایدچوخ ماراقلی معلوماتی توپلاییب روس مطبوعاتیندا چاپ ائتدیرمیشدی صونرالار بو نمونه‌لرین بیرقسمینی بدیعی اثرلرینه‌داخل ائتمیش، بیرقسمینی‌ا وشاقلار ایچون یازدیغی درسلیک لرده. وئرمیش‌وبیرقسمینی داآییریجا چاپ ائتدیرمیشدیر.

آذربایجانین گؤرکملی شاعرومعارفخادمی عبداله‌شائق ده بودوورده خلق ادبیاتی‌نین بیرصیرا مسئله‌لری حقینده ماراقلی فکرلربیان ائتمیشدیر. او، خلق ادبیاتی اثرلرینی منتظم اولاراق توپلاماغا باشلاییر. عینی زاماندا طلبه‌لرینه‌اوز منطقه‌لری‌نین فولکلورنمونه‌لرینی‌بیردفتره یازمالارینی تاپشیریردی. وبئله‌لیک له‌آز مدتده‌بیرچوخ تاغیللار، مینه قدر آتالار سؤزو، آلتی یوزه‌یاخین تاپماجا ومین بایاتی توپلایا بیلمیشدیر. عبداله‌شائق سوویت رژیمی حاکم‌اولدوقدان صونرادا بو ایشینه ادامه‌وئرمیش‌واونون رهبرلیگیله عالی مکتب طلبه‌لری بوساحه‌ده چوخ ایشلر گؤرموشلر. ۱۹۲۸ ده ع.شائق معلم شفیقه‌خانم افندیوا ایله‌بیرلیکده توپلادیغی بایاتیلاری نشرائتدی. او، خلق یارادیجیلیغی بارەسینده " دیلیمیز و ادبیاتیمیز" آدلی مقاله‌سینده فکرینی بئله‌بیان ائدیردی: " معیشتیمیزین بیرەر آیناسی اولان حدسیزـ حسابسیز بایاتی، شکسته‌لریمیز، مثللریمیز، تاپماجالاریمیز اوره‌ک لری ان دریندن چیرپیندیران، روحلاری سماءلارداکی شفقلره قدر یوکسلدن (اوجالدان) ماهنیلاریمیز، نغمه‌لریمیز غبطه‌ائدیله‌جک سعادتلردن دگیلمی؟" گینه ادیبه‌گؤره "بیزـ یم ائل ادبیاتیمیز آدلی مقاله‌سینده آذربایجان ادبی دیلینی‌دوغرو استقامتده انکشاف ائتدیرمک ایچون شفاهی خلق ادبیاتیندان گئنیش

شکیلده استفاده ائتمگه چالیشیردی.اونا ادبی دیلی آنلاشیلماز عرب وفارس سوزلریله دولدورماغا قارشی چیخاراق،اڤل دیلی‌نین زنگینلیکلرینه مراجعت اتمگی ، اونون اینجه‌لیکلرینه دریندن بیله‌نمه‌گی اُن دوغرو یول حساب ائدیردی *

شمالی آذربایجاندا سوویت حاکمیتی زمانیندا خلق ادبیاتینا مارا ق وباغلیلیق داها دا آرتیردی.بواشده ۱۹۲۳-نجی ایلده قورولموش "آذربایجانی تدقیق و تتبع "جمعیتی نین مهم رولو اولموشدور. بو جمعیتین غایه‌سی آذربایجانی هرطرفلی اوگره‌نمک وتانیتماق ایدی.بونون ایچون مختلف منطقه‌لره تدقیق هیئتلری گونده‌ریلمیش بوهیئتلر مختلف یئرلرده اولان آبیده،قالاواسکی تاریخی بنالاری تدقیق ائدیر بونلار لا علاقه‌دار اولان افسانه وروایتلری اوگره‌نیب مطبوعاتدا درج ائدیردی . جمعیتده خصوصی اولکه‌شناسلیق کورسلاری تشکیل ائدیلیب وخبرلر روس و تورکی دیلینده نشر ائدیلیردی.بوصیرادا لنینگراد،مسکو وغازان داچا- لیشان گورکملی شرقشناس و تورکولوقلار باکی‌یا دعوت ائدیلیب آذری متخصصلریله برابر چالیشماغا باشلادیلار.بونلارین آراسیندا و.قوردل- له‌وسکی، آ.و.باقری، زوزه وباشقالارینین آدلارینی ذکرائده‌بیله‌ریک. جمعیتین بوراخدیغی" خبرلر"صحیفه‌لرینده بوعالملرین آذربایجانا تتو- گرافیاسی،فولکلورو ودیلی حقینده ماراقلی تدقیق اثرلری چاپ اولو- نوردو.بوایللرده فولکلور ساحه‌سینده چالیشانلار آراسیندا رشیدبیگ افندیوف،ولی خلوفلو،حنفی زینالی،یوسف وزیرچمن زینلی،سلمان ممتاز پروفسور باقری ،امین عابدوهمت علیزاده‌نین آدلاری خصوصیله قید اولو- نمالیدیر.بونلار بویوک هوس و جدیتله خلق ادبیاتی‌میزین توپلانماسی، نشری واوگره‌نیلمه‌سی ساحه‌سینده‌اهمیتلی ایشلر گورموشلر.

پروفسور باقری خلق ادبیاتینا دایرخصوصی مجموعه ترتیب ائتمیشدی- بر،بورادا قافقازخلقلریله بیرلیکده آذربایجان خلقی‌نین ده‌بیر صیرا ناقیل وافسانه‌لری چاپ اولموشدور آییرجا ادبی سمینارلارتشکیل ائتمیشد بر

حنفی زینالی "آذربایجانی تدقیق وتتبع "جمعیتینده فولکلور قسمی‌نین صدری اولموش وفولکلورون مختلف نوع‌لرینی توپلاماقلا مشغول اولموشدور.۱۹۲۶-دا" آذربایجان آتالار سوزلری ومثللری" کتابینی

---

* آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی.بابایوف-پ.افندیوف.باکی ۱۹۷۰

نشر ائتمیشدیر. ح. زینالی خلق ادبیاتینی منظوم و منثور قسملره بؤلور: بایاتی، ماهنی، آغی، یاغلاما، بشیک باشی، میخانا، تعریفنامه منظوم قسمه، ناغیللار، داستانلار، قاراوللی‌لر، تمثیللر، افسونلار، تاپماجالار و آتالار سؤزلری ایسه منثور قسمه عائد ائدیلیر. *

۱۹۲۸ ده ح. زینالی‌نین "آذربایجان تاپماجالاری" کتابی نشر ائدیلیر. زینالی تاپماجالار حقنده آوروپا و روسیه‌ده چیخان کتابلاری آراشدیرمیش، ترتیب اصولونو یوخلامیش و هامیسیندان استفاده ائتمیشدیر.

یوسف وزیر چمن زمینلی ده بو باره‌ده هرطرفلی بیلیگه مالک مشهور یازیچی و عالم اولموشدور. یارادیجیلیغا باشلادیغی زامان "ملک محمد" ناغیلینی چاپ ائتمیشدی. "خلق ادبیاتی‌نین تحلیلی" باشلیغی آلتینده یازدیغی بیرسئری مقاله‌لرینده خلق ادبیاتی‌نین منشائی، یاییلماسی و فولکلوردا اولان مختلف صورت و موضوعلاردان بحث ائدیر. مقاله‌لرینده آذربایجان خلقی‌نین عادت و عنعنه‌لرینه، زردشتی‌لیک له علاقه‌دار، خصوصیله نوروزلا باغلی اولان بیر صیرا مراسم‌لره‌دایر فکرلرینی بیان ائدیر. چمن زمینلی هم‌ده خلق ادبیاتی‌میزین توپلاییجیسی ایدی.

✓ ولی خلوفلو ۱۹۲۷ ده "کوراوغلو" کتابینی چاپ ائتدیریر. همان ایلده "ائل عاشیقلاری" آدلی کتابینی دا نشر ائدیر. بورادا شاه‌مخور، تووز طرفینده یاشایان گؤرکملی عاشیقلار حقینده معلومات و نمونه‌لر وئریلمیشدیر. اوندان چوخ عاشیق حسین شمکورلی حقینده معلومات وئریلمیشدیر. سونرا "تاپماجالار" کتابینی (۱۹۲۸) نشر ائتمیش. کتابین مقدمه‌سینده تاپماجالارین منشائی بارەسینده بئله یازیر: " طبیعتده و حیاتدا نه‌گؤرولورسه تاپماجادا اونون اوزه‌رینده قورولور. "کتابدا ۷۲۶ تاپماجا واردیر و الفبا صیراسیله دوزولموشلر وهر تاپماجانین توپلاندیغی یئرده گؤسترلمیشدیر.

فولکلور ساحه‌سینده گؤرکملی ادبیاتشناس سلمان ممتاز دا بؤیوک ایشلر گؤرموشدور. او، بوتون عمرو بویو فولکلور نمونه‌لرینی ییغمیش، ترتیبه سالمیش و ممکن اولانلارینی چاپ ائتدیرمیشدیر. او، آذربایجانلیلار ایچون بؤیوک بیر خزینه قویوب گئتمیشدیر. بو خزینه آذربایجان خلقی‌نین دنیا گؤروشونو، روحی خصوصیتلرینی و بدیعی تفکرونو اؤگره‌نمک ایشینده

---

* داستانلارین چوخ قسمی ویا هامیسی منظوم اولا بیلیر.

گوزه‌ل وقیمتلی منبع‌دیر .سلمان ممتاز خلق ادبیاتینا دایر بیر نئچه کتاب چاپ ائتدیرمیشدیر .بونلارین ان مهم اولانلاری بونلاردیر : " عاشیق عبداله " .مؤلف اوزون تدقیق وتحقیقاتدان سونرا ساری عاشیقین،عاشیق عبداله‌لامینی شخص اولدوغونا متینه (عقیده) گلمیشدیر .توپلادیغی بایا - تیلارین کتابا دوزلوش اصولو باره‌سینده بئله قیدوئریر : " بایاتیلار بیرینجی بیتین صون حرفینه گوره الفبا سیراسیله دوزولموشدور " .بو اصولی بایاتیلارین تدقیقاتینی آسانلاشدیرماغا مناسب گوروز. ۱۹۲۸ ده " آشیق شاعرلری"کتابینی ایکی جلدده نشرائتمیشدیر .بوکتابدا صنعتکارلار اسلو- با ،دووره وباشادیغی یئره گوره گروپلاشمیشدیر .بومؤلفلردن داها گنج اولان همت علیزاده اساس ایشینی توپلاما ساحه‌سینه صرف ائتمیشدیر .او، اؤلکه‌نی قاریش - قاریش گزیب گوروشدوگو آداملارلا اوز - اوزه اوتوروب اونلارین آغزیندان یازیردی .اونون ایلک کتابی "آذربایجان ائل ادبیا - تی" آدیله ۱۹۲۹ دا باکی دا نشرائدیلمیشدیر .سونرا "داستانلار وناغیل - لار" "کتابی ۱۹۳۷ ده نشر اولونموشدور .اوندان سونرا ایکی جلددن عبارت "عاشیقلار" ، " عاشیق علعسکر" ، "حسین بوزالقانلی" ، " عاشیق اسد" وسایر کتابلاری چاپ ائدیلمیشدیر .۱۹۳۸ ده "بایاتیلار" و ۱۹۴۱ده "کوراوغلو" کتابلارینی چاپ ائتدیرمیشدیر .

۱۹۳۸ ده مسکوادا آذربایجان ادبیاتی واینجه صنعتی اون گونلویو کئچیریلدی .بومهم حادثه آذربایجان اینجه صنعتی‌نین مسکوا تماشاچیلاری قارشیسیندا بیرامتحانی‌ایدی .بومناسبتله گوسته‌ریلن عزیر حاجی‌بیگوفون خلق داستانی اساسیندا یازدیغی "کوراوغلو" اوپراسی آذربایجان اینجه صنعتی‌نین شهرتینی اؤلکه‌دن چوخ اوزاخلارا قدر چاتدیردی .آذربایجان عاشیقلاری دا اوز صنعتلرینی باجاریله گوسته‌ردیلر .عاشیقلاردان حسین بوزالقانلی،میرزه ،اسد ،آواق ،اسلام وبنزرلری اوز اثرلرینی اوخودولار و آلقیشلاندیلار .

ایکینجی دنیا محاربه‌سیندن سونراکی ایللرده فولکلورون نشری و تدقیقاتی ایشینده یئنی بیرجانلانما گوزه چارپیر .بوایش ده آذربایجان س .س .ر - ع .آ .نظامی آدینا ادبیات ودیل انستیتوتو فولکلورشعبه‌سی نین فعالیتی دقته لایق دیر .شعبه مدیری پروفسور م .ح .طهماسبین رهبرلیگی ایله دفعه‌لرله مختلف منطقة وکندلره هیئتلر گوندریلمیش، ناغیللار ،

لطیفه‌لر،عاشیق شعرلری ویعنی داستانلار توپلانمیشدیر.بوهیئتلره اهلیمان آخوندوف و ح. سیدوف وباشقالاری یاخیندان اشتراک ائتمیشلر.بودوورده‌ده خلق ادبیاتی‌نین مختلف نوعلری‌نین علمی نشری باشلامیشدیر.۵ جلدده "آذربایجان ناغیللاری" چیخمیش وعاشیق علمسگرین شعرلری علمی شکیلده‌نشر ائدیلمیشدیر."کوراوغلو" داستانی‌نین علمی نشری تاماملانمیشدیر.
" کتاب دده‌قورقود "(۱۹۶۱) و " قاچاق نبی" (۱۹۶۱) کیمی قهرمانلیق داستانلاری تازادان چاپ اولموشدور.
. دده‌قورقود کتابینی آذربایجاندا ایلک دفعه حمید آراسلی تدقیق و نشرائتمیشدیر.او داستانلارا،عاشیق یارادیجیلیغینا وناغیللارا عاید بیر صیرا مقاله‌لر یازمیش وفولکلور نمونه‌لرینی اورتا مکتب برنامه ودرسلیک لرینه گئنیش شکیلده داخل ائتمیشدیر.عاشیقلار حقینده تدقیقاتینی بیرا مونوگرافی شکلینده‌توپلامیشدیر."عاشیق یارادیجیلیغی باکی ۱۹۶۰"
اهلیمان آخوندوف اساسا " توپلاماق ایشیله‌مشغول اولموش،اوزون ایل لر ناغیللار،داستانلار،عاشیق شعرلری نین توپلانیب چاپ اولونماسیندا یاخیندان اشتراک ائتمیشدیر.توپلادیغی ماتریالی"آذربایجان فولکلورو آنتالوگیاسی "آدیله ۱۹۶۸ ده‌ایکی جلدده چاپ ائتدیرمیشدیر.بوکتابدا مختلف نغمه‌لر،ماهنیلار،بایاتیلار،آتالارسوزو،تاپماجالار،خلق تئاترو اویونلاری،ناغیللار،داستانلار،لطیفه‌لر،قاراوللی‌لر،افسانه وروایتلر ایضاحلاریله برابر درج ائدیلمیشدیر.کتاب نظامی آدینا یازی ودیل انستیتو ــ تو طرفیندن نشرائدیلمیشدیر.بوکتاب تورکیه‌ده سمیح تزجان طرفیندن بیرمقدمه وسوزلوق علاوه ائدیله‌رک لاتین حرفلریله "تورک دیل قورومو یاییملاری" آراسیندا "آذربایجان خلق یازینی اورنک لری"آدیله ۱۹۷۸ده چاپ ونشر ائدیلمیشدیر.
آذربایجان ناغیللاری‌نین توپلانماسی،نشری واوگره نیلمه‌سی ساحه‌سینده چالیشان فولکلورچیلاردان بیری ده ح. سیدوف دور.او،توپلادیغی‌ناغیللاری تورکی وروس دیلینده کتابچاحالیندا چاپ ائتدیرمیشدیر.
شفاهی خلق ادبیاتی ایندی یالنیز آکادمی‌نین فولکلور شعبه‌سی طرفیندن دگیل،دولت اونیورسیته‌سی‌نین آذربایجان ادبیات کورسوسی‌طر ــ فیندن ده تدقیق اولونور.آذربایجان علملر آکادمی‌سی نظامی آدینا ادبیات ودیل انستیتوتونون فولکلورشعبه‌سی ۶۹ ــ ۶۶ ــ ۱۹۶۱تجی‌ایللرده

اوچ جلدده "آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتینا دایر تدقیقلر" کتابینی چاپ ائتدیرمیشدیر. بوتون بونلاردان باشقا آذربایجانین گورکملی استاد و ادیبلری ج. جبارلی دان باشلایاراق صمد وورغون، ح. مهدی، میرزه ابراهیموف، س. رحیم، ر. رضا، عثمان ساری وللی و باشقالاری دا اوز چیخیش و مقاله‌لریله آذربایجاندا فولکلورشناسلیغین انکشافینا یاردیم ائتمیشلر. بیر سوزله بوگون فولکلوروموزون توپلانیب نشر ائدیلمه و علمی تدقیقی اثرلرین اورتایا چیخماسینی داها چوخ شمالی آذربایجانین ادیب یازیچی و محققلرینه بورجلویوق. ایران آذربایجانیندا ۶۰ ایلدن بری پهلوی رژیمی‌نین شوونیستیک فارسلاشدیرما سیاستی‌نین نتیجه‌سی اولاراق آنا دیلیمیزده یازماق یاساق اولموشدور. طبیعی‌دیرکی، بو بوغونتولو شرایط ده خلق ادبیاتی دا انکشاف ائتمک دگیل یاواش - یاواش سونمکه و اونودولماغا معروض قالمیشدیر. بونونلا بئله کندلرده یاشایان و آریا - مهری مدنیتین آفتندن شهرلی‌لره نسبت داها اوزاقدا قالان خلقیمیز اوز دیل و فولکلورونو شهرلی وطنداشلاریمیزدان داها یاخشی قورویا بیلمیش - دیر. بوگون نسبتاً صاف و تمیز تورکی دیلینی آنجاق کندلرده و ائللر ایچه‌ریسینده ائشیده بیله‌ریک. داها آچیق سویله‌مک ایسته‌رسک دیلیمیزین قالماغینی، عادت و عنعنه‌لریمیزین قورونماغینی ائللیمیزه و سوادسیز خلقیمیزه مدیونوق.

بو آجی حقیقتی درک ائتدیکدن سونرا تنزلیک له دیلیمیزه صاحب چیخمامیز لازیمدیر. ایراندا انقلاب اسلامی‌نین گتیردیگی دیل و مدنیت آزادلیغی‌نین وئردیگی فرصتدن فایدالاناراق ممکن اولدوغو قدر دیلیمیزین و ادبیاتیمیزین یئنی‌دن حیاتا قاووشماسینا و انکشاف ائتمه‌سینه چالیشمامیز ایجاب ائدر. بو فرصتی الدن وئریرسک خلقیمیزین قارشیسیندا و گله‌جک نسل‌لرین مقابلینده مسئول و گناهکار صاییلاریق.

شدتلی بوغونتو و سانسور و یاساقلار آلتیندا یاشایان خلقیمیز آراسیندا گینه‌ده دیلینه و ادبیاتینا باغلی و علاقه‌دار اولان ضیالیلار چیخمیش و گیزلی و یا آشکار صورتده اوز دیلینده شعر سویله‌میش و بعضی‌لری ده فولکلور خزینه‌میزدن نمونه‌لر توپلامیشلار. بونلاردان ۵۶ ایل قاباغ علینقی واعظ دهخوارقانلی و ۵۵ ایل قاباغ دا محمدرحیم نصرت الملک ماکویی آذربایجان فولکلوروندان کتابچالار چاپ ائتمیشلر ۱۳۲۲ شمسی ده

علی‌اصغر مجتهدی "امثال وحکم" آدلی کتابینی ۲۵۰۰ آذری آتالار سؤزونه و مثللرینه اختصاص وئرمیشدیر.

تبریزده ۱۳۲۴ ده دموکرات حکومتی زامانیندا آنا دیلیمیزو ادبیا-تیمیز مکتبلرده رسما اوخونماغا باشلادیغی زامان فولکلور نمونه‌لری ده توپلانماغا باشلانمیشدیر. اوزامان تورکی دیلینده نشرائدیلن آذربایجان روزنامه‌سینده باپاتیلارین ایلک نمونه‌لری و دده‌قورقود داستانلاری بوگونکو دیلده م.ع.فرزانه طرفیندن نشرائدیلمیشدیر. لکن بو وضعیت بیرایلدن آرتیق ادامه تاپمامیش ودموکرات حکومتی بؤیوک دولتلرین اؤز منفعتلری اوغروندا کی سیاسی معامله‌ واوجمله‌دن نفت آلیش-وئریشینه قربان ائدیله‌رک داغیتلدیقدان سونرا آنا دیلینده یازیلان کتاب ومطبوعات تهران حکومتی آداملاری طرفیندن یاندیریلیب محوائدیلدی. وگینه تورکی دیلینده‌یازیب - اوخوماق یاساق ائدیلدی.

۱۳۲۶ دا تهران حکومتی و دانشگاهی طرفیندن گؤنده‌ریلمیش اولان - استاد فروزانفر تبریز دانشگاهیندا وئردیگی نطقینده آذربایجان فولکلورونون توپلانماسینی توصیه وتکلیف ائتمیشدی. لکن بوگونه‌قدر تبریز دانشگاهی طرفیندن بوباره‌ده، قابل توجه بیرایش گؤرولمه‌میشدیر ویا نظریمیزه چاتمامیشدیر.

وزارت فرهنگ وهنره باغلی اولان اداره‌ٔ فرهنگ عامه‌طرفیندن بوتون ایران خلقلری نین فولکلور نمونه‌لری توپلاندیغی صیرادا آذربایجان فولکلورنمونه‌لریندن ده، نمونه‌لر توپلانمیش اولسا گره‌کدیر. لکن بونلار دان آنا دیلیمیزده هئچ بیرشئی نشرائدیلمه‌میشدیر.

بوتون حیاتینی خلقینه‌خدمت ایله‌گئچیره‌ن دوکتور س. جاویدتوپلادیغی فولکلور نمونه‌لری‌نین بیرینجی جلدی ۱۳۴۴ ده چاپ ائتدیرمیشدیر. بوکتابین ایکینجی جلدینی " آذربایجان فولکلوریندان نمونه‌لر" آدیله ۱۳۵۸ ده یعنی انقلابدان سونرا چاپ ائتدیره‌بیلمیشدیر.

دوکتورجاوید عبدالکریم‌منظوری خامنه‌ایله بیرلیکده ۲۱۷۷ تاپماجالاری و ۳۸ یاهالماجلاری (شاشیرمالاری) و ۷۲ عاشیق باغلامالارینی " تاپماجالار " آدیله ۱۳۵۸ - نجی ایلده نشرائتمیشلر.

م.ع.فرزانه ایللربویو توپلادیغی باپاتیلاری ایلک دفعه ۱۳۴۲ ده و ایکینجی دفعه ۱۳۵۹ دا چاپ ائتمیشدیر.

یعقوب قدس دا نخچه ایللیک زحمت وچالیشمالارینین محصولـــوا ولان ۶۰۰۰ آتالار سؤزونون بیرینجی جلدینی فارسجا - قارشیلیغی وایضاحیله بیرلیکده ۱۳۵۹ ده چاپ اتدیرمیشدیر.

تبریزده بهروز انتشاراتی طرفیندن ر.پوراکبرین "بررسی ادبیات شفاهی آذربایجان" آدلی کتابی فارس دیلینده نشرا تدیلمیشدیر.

تهراندا ۱۳۵۵ ده حسین صدیق طرفیندن فارس دیلینده "عاشیقـــلار" آدلی کتابی چیخمیشدیر.

گینه تهراندا ۱۳۵۸ ده "ادبیات شفاهی مردم آذربایجان" آدلـــی ح. روشن طرفیندن فارس دیلینده بوراخیلمیشدیر.

آذربایجان فولکلورونون توپلانماسینا مرحوم صمدبهرنگی وبهـــروز دهقانی ده چوخ چالیشمیشلار. خلق ایچه‌ریسیندن چیخمیش اولان بهرنگی آذربایجان کند وقصبه‌لریندە معلم‌لیک لەبرابر فولکلوروموز حقینـــده آراشدیرما آپارمیش وبیرچوخلی ماتریال توپلامیشدیر.صمدبهرنگی بهروز دهقانی‌یله بیرلیکده "مثلها و چیستانها" (مثللر و تاپماجالار)کتا - بی‌نین چاپینا موفق اولموشلار.بوایکی معلم حیاتلارینی دا اؤز مدنـــی فعالیت لرینه ومفکوره‌لرینه فدا اتدیب بهرنگی آرازدا "بوغولموش"، دهقانی دا تهراندا کئچن رژیمین آدا ملاری طرفیندن اشکنجه ایلـــه اولدورولموشدور.صمدبهرنگی یازدیغی اوشاق ناغیللاری نین مایاسینی‌دا فولکلوروموزدان گؤتورموشدور.

داها اول ده بحث اتدیگیمیز کیمی خلق شاعری مرحوم سهند دده - قورقود داستانلارینی نظمه‌چکیب کتابین بیرینجی جلدینی "ساز یمین سؤزو" آدیله ۱۳۴۵ ده چاپ اتدیردی.کتابین ایکینجی جلدی "دده‌مین کتـابی" و اوچونجی جلدی "قارداش آندی" عنوانی آلتیندا یازیلمیش لکن بو گونه قدر چاپ اتدیلمه میشدیر.

دده قورقود داستانلارینی تورکیه داستان شاعرلریندن بصری قوجول و نیازی گنج عثمان اوغلو دا نظمه چکمیشلر.سهندین سازیمین سؤزوکتا - بی دا تورکیه‌ده دورسون ییلدیریم طرفیندن لاتین حرفلرینه کوچورولوب معارف وزارتی طرفیندن چاپ اتدیلمیشدیر (۱۹۸۰)

ع. مجیدزاده آذری ماهنی‌لار وبایاتیلاری "تورکی ترانه‌لر" آدیلـه ایکی جلدده ۱۳۴۱ و ۱۳۴۳ ده چاپ اتدیرمیشدیر.

گئچن ایل ده "ادب خزینه سی "آدیله غزل،شعر،بایاتی،عاشیقلارسؤزو لای لایلار،آتالار سوزلری،حکمتلی سوزلر ،مثا للار وتا پما لاردا ن عبـــارت ایری حجملی بیرکتاب چیخدی بو کتاب آقای علی اصغر خرم طرفیندن حاضر-لانمیش وپروفسور غلامحسین بیگدلی رداکتورلوغوایله چاپ ائدیلمیشدیر.

۱۳۳۲ – نجی ایلده علی تبریزی " اصلی کرم" داستانینی اصلینه نسبت ایکی برابر حجم‌ده ایکی یوز صحیفه ده چاپ ائتدیرمیشدیر.گینه علی تبریزی کاظم سردرودی ایله بیرلیکده "عاشیق غریب وشاه صـــنم " داستانینی بیرمقدمه ایله چاپ ائتمیشـدیر.

الی بوش گئتمه‌دین قالانی:

امیدیم حقه دیر، حقلی دیر. بولوم اثل کیمی سا وریلماز بیردا یاغیم وار
منیم بو قارانلیق، یورغون گئجه‌ده محبت آدلی بیرشمعچرا غیــــــم وار

خلقیمیز، اوره‌کده امید بسله‌ییر بولانلیق دنیزلر دورولما قدادیر
گؤز تیکیب گله‌جک ایشیق گونلره اؤلکه‌ده شورالار قورولما قدادیر

گئدیرسن دالینجا بیر کؤلگه‌کیمی سورونور کدرلی باخیشیم منیم
آردینجا گلدیکجه بیر نئچه قدم بولاق تک اینجه‌لیر آخیشیم منیم

گئدیرسن گئت، باری بیرآیاق گئتمه دومانلی تبریزین گؤزو سنده‌دیر
الی بوش گئتمیرسن دوستلار یانینـا "سؤنمز" ین سؤنولمز سؤزو سنده‌دیر

قیدلر: ۱ – رسول رضانین" قوزئیلر گونئیلر" آدلی کتابینا اشاره دیر۲ – شعرده چکیلن آدلار،شمالی آذربایجانین بویوک شاعرلری‌دیرلر۳– میرمهدی – چاووشی بیراحساسلی شاعراولاراق،تبریزده توخوجو" ظفر" کارخاناسی‌نین بانیسی اولموش و منده اوکارخانادا توخوجولوغا مشغول اولموشام. چاووشی سونرا شمالی آذربایجانا کؤچوب،اوردا یورد- یووا سالمیش، لاکن تأسفلر اولسون کی بوشعریازیلیب، گؤنده‌ریلندن سونرا،اونون نیسگیللی اؤلـوم خبری گلدی ۴ – صمدوورغونون " استقبال ترانه‌سی" آدلی کتابیندان دیر.

۳۴ ایل بوندان اول، مستبدوقان ایچن رژیمین آغیرسیخینتی‌لاری‌آلتیندان جان قاچیردیب خارجی اؤلکه‌لره، وا وجمله‌دن شمالی‌آذربایجانا مهاجرت ائدیب اورادا یوردـ یووا سالان وطنداشلاریمیزین بیری انقلابدان صونرا عزیز وطنیمیزین ایستی قوجاغینا قاییدارکن، منله‌تانیش اولورو، اوره‌کدن قوتوشور بوعزیزوحرمتلی‌هموطنیمیز اؤزعائله‌سینی گتیرمک اوچون باکی‌یه‌قاییداندا زمان "الی بوش گئتمه" دئییه، بوشعری بیردسته‌گول کیمی اونا اتحاف ائتدیم.

سؤنمز ـ ۱۳۵۸/۲/۱۰

الی‌بوش گئتمه

****

قارداشیم‌موسوی ای صادق انسان　　نیسگیلون یاندیریر اوره‌گیمیزی
بیرگؤنلون بوتایدا، بیری‌اوتایدا　　دییه‌ردی داغیلسین آییران بیزی

سه‌دسته‌بیلمیره‌م ایکی گؤروشده　　سنه‌بیرقارداش تک اوره‌ک باغلادیم
ایندی‌کی‌گئدیرسن،قارداشلارکیمی　　یولونا بیردسته چیچک باغلادیم

بوگوللر دیلیب گؤنول باغیندان　　هئچ‌زمان سارالیب، سولان دگیلی
دئیم‌کی اوره‌کیم سنیله گئدیر　　اینان کی‌دوغرودور، یالان دگیلی

بیربیتی‌وئره‌رسن"رسول رضا" یا　　او، یازدیقلاریله پوزدورارمنی
دئیرسن؛"قوزئی‌لر" اوشودن زمان　　غم‌بیشمه "گونئی‌لر" قیزدیرارمنی (۱)

بیربیتده‌وئره‌رسن"علی‌توده"یه　　سیخارسان الینی"آذراوغلو" نون
گولابین توتارسان بیرنئچه‌سی‌نین　　سپرسن قبرینه " صمدوورغون ون"

"سلیمان رستم" آلقیشلاراولسون　　منیم‌اوندان اؤترواوره‌کیم‌تیتره‌ر
چمندن آییری‌بیر کسیک قوش کیمی　　قاناددیم‌چیرپینار، ییئلگیم تیتره‌ر (۲)

"میرمهدی‌چاووشی" قالیرسا اگر　　حرمتله‌الینی سیخسان یئری دییر
دئیرسن:ای منیم‌عزیز اوستادیم　　"ظفر" خاطره‌سی سنله‌دیری دیر (۳)

"بختیار"قارداشیم،بختیار اولسون　　چوخ عزیز توتاریق خاطرین، یادین
اونو،چوخ سئوه‌رکن رحمتلیک"سهند"　　بختیار قویموشدو اوغلونون آدین.

محمدراحمین اؤلوم خبـــرین　　ائشیدیب اوره‌کدن پوزولدوق بیزده
نجیبت "سؤزونه او، وورغون شاعر　　" وورغون" تک یاشاییر اوره‌گیمیزده

نئجه‌کی"سهند"ده بوصون گونلرده　　حیاتدان گؤز اؤرتوب، بیزلری‌آتدی
دیلیمیز،زنجیردن آچیلان زمـــان　　اونون حق نفسی باتدی کی باتـدی

بیرزمان من سیزین گؤزه‌ل باکی‌دان اؤترکی‌گؤزومو گزدیریب ،کئچدیم
کؤچری قوش کیمی "سوسوزام" دئیه سوا بچیب ،اؤزومو ،سوزدوروب کئچدیم

بو تایدان کؤچولن وطنداشلارین نه‌دنسه بیریـنده گؤره بیلمه‌دیم
یاشیل باغلاریزین بول حاصلیندان بیرقیزیل آلمادا دره‌بیلمه‌دیم

آیریلدیم باکی‌دان سیزی گؤرمه‌میش بیردنیا حسرتله ، غمله ، کدرله
فضولی باغیندان بیرگول درمه‌میش قاییتدیم وطنه جوشغون خزرله

اوزمان یادیما گله‌ـ گلمه‌یه یوردوزو ،توتموشدو قارا بولودلار
دوست ،دوستا اوره‌گین آچا بیلمیردی نه‌اوموب ـ کوسه‌جک اؤزگه‌لر ،یادلار

عرب کولتوروندە بیرمثل واردیر : "دنیادا ایکی دیر ان بؤیوک نعمت
قیمتدن دوشرلر دوام تاپدیقجا بیریسی ساغلیق دیر ،بیری امنیت"

بئله‌ظن ائدیره‌م اوتایدا بعضاً نعمتلر ایتیریر اؤز قیمتینی
ائللریز اونودور بؤیوک وورغونون "اوره‌ک" شعرینده‌کی نصیحتینی:

"بعضاً ملک کیمی گولومسه‌یه‌ره‌ک سنه سیرداش اولور حسدیله ، کین
سنسه آلدانیرسان ساده‌لوح اوره‌ک تورونا دوشورسن هر مصیبتین

ایللردولاندیقجا ،او سؤنوک حسلر اریدیر دمبدم سنی موم کیمی
او صاف وارلیغینی یئییرابلیسلر اسیر باهاریئلین بیرسموم کیمی

بعضاً ده قدرینی بیلمه‌ییریک بیز دئییریک بیزهارا ،انتظام هارا
سرخوشلوق عشقینه اویور نسلیمیز اوره‌ک قربان اولور احتراصلارا(۴)

بئله‌لیک گؤرونور عزیزقارداشیم اوره‌کده مخالف دوییغولار یاشیر
سبب سیز دگیل کی رهبرین بعضاً یوقوشدا آیاغی بودره‌ییر ، چاشیر

دئیه‌رلر :"چوخ گزه‌ن چوخ بیلرآنجاق" سن مندن چوخ گزیب ،چوخ دولانیبسان
سؤیله :باشچیلارین ماهیتینی سن نئجه‌دوشونوب ،نئجه‌قانیبسان

نه‌قده‌ر محتاجدیر ائل دایاغینا اؤزون آدلاندیریر :"ائل قوللوقچوسو"
ال آچیب ائللردن یاردیم دیله‌ییر خلقیلن جالانیر عشقی ، آرزوسو

لاکن اؤزسقّه‌سین قورشولادیقجا کیملیگی بوسبوتون یادیندان چیخیر
اونودور بیرکره عهدین ،ایلغارین کئچدیگی کؤرپونو ،دالینجا ییخیر

دا ها ،اؤزچیخدیغی قینی بَکَنمیــر   آتیربیردفعه‌لیک ائلین ،آرخا سیـن
ائله‌بیل آنا دان"شا ه" دوغولموشدو   آییریر ائلدن اؤزچیرکین دنیا سین

هـرگئجه "اما می" یوخودا گؤرور   هـردن سولاندیریر هرزه گـؤزونو
آلدا دیب احساسلی ، ساده ائلـلری   آللاهیـن" کؤلگه" سی سانیر اؤزونو

یا لتا قلار ،با ش اَکیب اؤپور الینی   چکینیر بیرقالین پرده گـؤزونه
بیرگون" فرعون" کیمی مشتبه‌دوشوب   اؤزون آلـله بیلیر یئرین اوزونـه

دینه‌نین دیلینی کؤکوندن کسیر   جینقیری چیخا نی باسما رلاییـری
قیریب ـ تؤکور یئره‌سا رما شیقلاری   یوللاری اؤزی اوچون ها ما رلاییری

نئیله‌ییم منیم‌ده قا ندیغیم‌بودور : "نظا م"دیر انسا ندا خصلت یا را دا ن
نظا م‌دگیشیلسـه ،محیط دگیشسـه   بونلار قا لدیریلار بوتون آرا دا ن

استبدا د ،هریئرده اولورسا اولسون   انحراف تؤره‌ده‌ر ، فسا د تؤره‌ده‌ر
او ،یالنیز ائل دیرکی‌قدرت تا پدیقجا   علویّت تؤره‌ده‌ر ، قا نا د تؤره‌ده‌ر

قدرتلی بیررهبر ، درین چای‌کیمی   هدا یت اولونسا ، حیا ت یا را دا ر
لاکن اؤزبا شینا بورا خسا ن اونـو   دهشتلی سئل اولوب ،ییخا ر ،دا غیدا ر

هرا یکی اؤلکه‌نین یا خین کئچمیشی   شا هددیر سـؤزومون صـدا قتینـه
مستبدرهبرلر ، مستبدشـا هـلار   گـؤردوک نئیله‌دیلر اؤز ملّتینه

دیکتا تورشا هلارین قا نلي الیلـن   یئدّی قا ت استعما ر چوروتدو بیزی
قویما دی بیرآزا د نفس چکسین ائل   قورشوم‌تک قا ینا دیب اریتدی بیزی

بوگئنیش دنیا دا بیر اوره‌ک دوستو   تا پا بیلمزیدیک جا ن قیمتینـه
حقیقت سـؤزونو ، اوره‌ک سـؤزونـو   دئیردیک، بیرنا حق قا ن قیمتینـه

آغیرا یللر بویو آنا م دیلینـــده   دا نیشا بیلمه‌دیم ، یا زا بیلمه دیم
اونودا بیلمـه‌دیم هویّتیمـی   من نه‌ا ولدوغومو پوزا بیلمه دیم

استعما رچیلارا سا تیلان کولتـور   نه‌آنلیر دیلیمین گؤزه‌ل لیگینی
جمدک قوخوسیا یلن انسیّت تا پا ن   خوشلاما ز یا سمن گولون اییی نـی

هله‌ده بو عزیز وطنیمیـــزده   قا را نلیق ، ایشیقلا آتیشما قدا دیر
ایشیقلیق اوردوسو ظفرچا لدیقجا   اوره‌ک یا را لاری بیتیشما قدا دیـر

دوکتور [illegible]

لاله

یاز گلدی دئیه‌ردیک

یولا دوشردیک

"لاله"یه گئده‌ردیک

سحر – سحر

گونش‌له برابر

اوزون – اوزون یوللاریندا لای دیوارلی باغلارین

یارپاقلارین نشئه‌سیله داشاردی گؤنلوم

کولک‌لرله اسه‌رک یاشیل – یاشیل یاشاردی گؤنلوم

گوللرینده یوصونلار اویون یولداشلاریمدی

بوداقلارین بئشیگینده اوزاناردیم یاتاردیم

قیرقی لارین قاناد یندا بولودلارا اَل آتاردیم

بزه‌ک لی گؤک قورشاغیندان آفق لره سوروشردیم

قیپ – قیرمیزی آخشاملارین قوجاغیندا دوشه‌ردیم

رویالارین سارایندا اوطاق – اوطاق گزه‌ردیم

سئوینجیمی وراق – وراق دفتریمه یازاردیم ...

ایندی "لاله"

گوللریله

گوللریله

کئچمیشلرده قالیبدیر

باغچالاری دفتریمین یارپاغی تک ساралیب‌دیر

صولوب‌دور

اوشاق چاغیمداکی "لاله"

بس گؤره‌سن نه اولوب‌دور ؟

تهران – ۱۳۶۰

لغت‌لر : یوصون = غزه . سارای = قصر .

ت . پیرهاشمی

خیامین رباعیلرینین آذری تورکجه‌سینه ترجمه‌لری

حکیم ابوالفتح عمربن ابراهیم خیام نیشابوری، ریاضیدان وهیئت عالمی اولدوغو حالدا استراحت وقتینده، یورغونلوغونو چیخارتماق او چون، رباعی یازماق اونا بیر اکلنجه (سرگرمی، تفریح) ومشغولیت اولوبدور. لکن بوگون خیام بیرعالمدن چوق بیرشاعرکیمی تانینمیشدیر. بونون علتی اودورکی، خیامون رباعیلرینین هربیری فلسفه زمینه سینده دریین بیرمبحث دیرکی، اوخوجو، اونو آنلاماق ودرک ائتمک اوچون دوشونور واطرافینده فکیرله‌شیر. خیامین دنیا اؤلچوسونده معروف و مشهور اولماغی دا بوراسیندا دیر.

ظن ائدیرم، خیامین رباعیلرینین ترجمه‌سی حقینده دانیشماقدان قاباق، رباعی نین اؤزونو تانیماق لازیمدیر.

رباعی نه دیر؟ رباعی دؤرد مصراع دان عبارت بیرشعردیرکی اول، ایکینجی ودؤردینجی مصراعین قافیه‌سی بیردیروبو دؤرد مصراع دا بیر مطلب قورتاریر. لکن دئدیگیمیز صورتده اولان هربیرشعررباعی اولابیلمز اونا گؤره‌کی، بیزیم چوخ شعرلریمیز واردیرکی بوشرطلراونداا ولدوغو حالدا رباعی دگیل لر، بونامثال بابا تیلاری، واقفین دؤردلوک (دوبیتی) لرینی ویا تسیمی‌نین آشاغادا نمونه‌اوچون گتیردیگیمیز فورمادا یازدیغی شعرلرینی گؤسته‌رمک اولار :

ای قمرزلفون شبینده روسیاه، * مهرخسارون اؤنونده تیره‌ماه
گئچمه‌ین عشقونده‌عمر، اولدوتباه * طاعتیندن باشقا طاعت لرگناه.

کی، بونلارین هئچ بیری رباعی دگیللر، رباعی‌نین اساس شرطی اونون وزنی دیرکی، (لاحول ولا قوه الا بالله) وزنینده اولمالیدیروورباعی‌نی تانیماق ایچون بووزن ائله توتوشدورماق گره‌کدیر.

باغچه‌بانین بوترجمه‌سینه دقت ائدین :

یارب، رخ مهرآورین اول ماهین سن،
گول تک بزه‌دین قوجاق دولو سنبلدن،
هم حکم ائلییورسن کی صورا باخما اونا،
بوحکم ائله‌دیرکی اگری دوت، تؤکمه‌گیلن

خیامین رباعی‌لری،بوتون دنیا دیری دیل‌لرینه چئوریلدیگی‌کیمی آذری تورکجه‌سینه‌ده ترجمه‌اولوبدیر.بوایشه،بیزیم آذربایجاندا نئچه شاعر ال وورموشدورکی،من اونلاردان اوچونون اثرینی گورموشم.

۱ ـ رحمتلیک جبار باغچه‌بان ۳۴۲ رباعی،یعنی خیامین بوتون رباعی‌لرینی آذری تورکجه‌سینه چئویریب ۱۳۳۴ـ نجی ایلده چاپ ائتمیشدیر. کتابین صونوندا ،ترجمه‌نی فارسی رباعی‌لرایله‌توتوشدورماق ایچون بیرراهنما قویموشدور.

۲ ـ آقای یوسف معماری ، ۱۱۲ حدودیندا رباعی ترجمه‌وچاپ ائتمش ـ دیر.معماری‌نین کتابی‌نین خصوصیتی بودورکی،اول ،رباعی‌نین فارسی‌ـ سینی یازیب وهربیری نین آلتیندا ترجمه‌سینی قویموشدورکی اوخوجو توتوشدورماق ایچون چتینلیگه دوشمور.

۳ ـ صون ترجمه آقای میرصالح حسینی دندیرکی، ۱۰۰ رباعی‌خیام ـ دان ترجمه ائدیب ۱۳۵۸ ـ نجی ایلده نشرائدیب دیر.

بونلاردان کئچنده شمالی آذربایجاندا میرمهدی سیدزاده‌خیامین رباعی‌لرینی آذری تورکجه‌سینه‌ترجمه‌ائدیب.کتابی ۱۹۶۹ ـ نجی ایلده چاپ اولوبدور.

انسان بو ترجمه‌لری اوخویاندا ،ترجمه‌ایشی‌نین نه‌قدرچتین وحساس اولدوغونو درک ائدیر.مخصوصا "لطیف وفلسفی بیرشعرین آیری بیردیلده شعرایله ترجمه ائتمکین داها مشکل اولدوغونا اینانیر.

دئدیگیمیز اثرلرین بیرنئچه ضعیف یئرلرینه باخمایاراق،بعضی رباعی‌لر اوقدر گوزه‌ل ترجمه‌اولوبدورکی،اصل رباعی دن یوخاری اولماـ سادا،اوندان آشاغی دگیل دیر.

معماری‌نین بوترجمه‌سینه باخین،نه‌قدر خیامین فکرینه یاخین، فصاحتجه عالی ودیل جهتیندن ساده واینجه‌دیر:

خاکین درینیندن دوتا ، تا اوج زحل ،
ائتدیم هامو مشکلات دنیانی حل ،
علمیله بوتون بندلری آچدیم من ،
هربند آچیلوب ، آچیلمادی بند اجل .

ویاباغچه‌بانین بوترجمه‌سی‌اوج فصاحتده اولدوغو حالدا نه‌قدر خیا ـ مین فکرینه یاخین دیر واونون نظرینی افاده ائدیر :

مئی جامی ونازلی ساقی، بیرطرفه[4] چمن ،
بو نقد منیم ،نسیه بهشتی آل سـن ،
آلدانما گیلن جحیم[5] وجنت سوزینه ،
کیم گئتدی جحیمه ،گلدی کیم جنتدن؟

حسینی‌نین بوترجمه‌سی نه‌قدر گوزه‌لدیر:

دئرلر کی، بهشت ایچینده جانان یخیی‌دیر،
منجه بورادا ناب مئی، اوندان یخیی‌دیر،
آل نقدی، بوراخ نسیه‌نی، طبلین سسینه،
آسماق قولاق ،البته ، اوزاقدان یخیی‌دیر .

سیدزاده بوگوزه‌ل شعرینده خیامین فکرینی اولدوغوکیمی‌بیان ائتمیشدیر

اهل اولان آداما جان قربان دیر، جان ،
اهلین ایاغینا ، باش قویار انسان ،
اگر جهنمی بیلمک ایسترسن ،
نا اهل صحبتی دیر جهنم ،اینسان .

آد آپاردیغیمیز شاعرلرین،هردوردو ترجمه‌ائتدیگی رباعی‌لردن نئچه‌سینی نمونه اولاراق فارسی‌سیله بیربیرده‌یازیریق تاشعر وادبیات شئوه‌ن اوخوجولاریمیز ،شاعرلریمیزین باجاریق ویاراديجیلیغینی‌ترجمه‌ده وخیامین اصل فکرینی اوزشعرلرینده افاده‌قدرتینی مطالعه‌وقضاوت ائتسونلر .

بونودا دئمک لازیمدیرکی،سیدزاده‌نین شعری رباعی وزنینده دگیل، آنجاق او،اوز شعرینده خیامین فکرینی نه‌قدر داشیابیلیب واوخوجویا منتقل ائتدیگینی مطالعه‌ائده‌بیلیریک .

۱ــ خیام: چون عهده نمی‌شود کسی فردا را ،
حالی خوش‌کن این دل پرسودا را ،
می نوش بنورماه ،ای ماه ، که ماه ،
بسیار بتابد و نیابدمارا .

* * *

باغچه‌بان: چون عهده‌سینه صباحی یوخدور گوتوره‌ن ،
خوش ائیله بو سودابوروموش قلبیمی‌سن،
گل ایمدی مئی ایچ ،آی‌ایشغیندا ،ای آی ،
آی چوخ آرایار بیزی، تاپانماز یئنی‌دن.

معماری: صباحی چون ائیله‌ین ضمانت اولماز،
بولحظه خوش اول،اثله اوزاحوالوی ساز
دورآی ایشیغیندا ایچ شرابی،کی بو آی
چوخ - چوخ دولانار،بیزلری بیرده تاپماز.

* * *

حسینی: چون بیلمه‌ییریک صاباح گله‌ر بوگونه تای،
ساخلا کونولون شاد،گونون فرصت سای،
ایچ آی ایشیغیندا مئی،آی اوزلوم،کی بوآی،
چوخ گویده گله‌ر گزر،تاپانماز بیزی دای.

* * *

سیدزاده: صباحی بیلن یوخ، اولما پریشان،
چالیش قلبون دردن اولماسین شان - شان
شراب ایچ آی اوزلوم، آی ایشیغیندا،
چوخ گزه‌ر آی،بیزدن تاپماز بیرنشان.

* * *

۲- خیام: مرغی دیدم نشسته بر باره‌ٔ طوس،
درپیش نهاده کله‌ٔ کیکاوس،
با کله همی گفت که افسوس - افسوس
کو بانگ جرسها و کجا ناله کوس.

* * *

باغچه‌بان: گوردوم کی قونوب حصار طوسه بیر قوش،
کیکاووسون کله‌سین قاباقدا دوتموش،
سویله‌ردی او، کله‌یه کی افسوس - افسوس،
زنگین سسی گلمه‌ییر،دهل لر سوسموش[۶].

* * *

معماری: گوردوم بی قوشا مکان اولوب گنبد طوس،
قویموش قاباغیندا کله‌ٔ کیکاووس،
او کله‌یه دئدی پی درافسوس - افسوس،
زنگین سسی هاردادیر، نولوب ناله‌ٔ کوس.

* * *

حسینی: طوس بورجونا بیر قوشو اوتورموش گوردوم ،
کاووس باشی‌نین اونونده دورموش گوردوم ،
نولدو جرسین سسی ، طبیل نالـه‌لـــری ،
بوسؤزلری افسوس ایله سورموش [7] گوردوم .

* * *

سیدزاده: طوسون حصارینده گوردوم کی بیر قـوش ،
جیرناغیـندا کی‌ین باشـینی دوتمـوش ،
کلـه‌یه سؤیله‌ییر افسوســـلار اولسون ،
زنگ لرین ســیـنی عالـــم اونوتموش [8]

*

۳- خیام: اسرار ازل را نه تودانـی و نه مـن ،
این حرف معما، نه توخوانی و نه مـن ،
هست از پس‌پرده گفتـگوی من و تو ،
چون پرده برافتـد،نه تومانی و نه من .

* * *

باغچه‌بان: سر ازلی نه‌سن بیلیرســن ،نه ده مــن ،
بوبیلمه‌جگی [9] نه‌سن اوخورسان،نه‌ده من ،
بیز پرده‌نین آرخاسیندا سؤیله‌شمه‌ده‌ییک
تاپرده دوشر،نه‌سن قالیرسان نه ده‌من .

* * *

معماری: سر ازلی نه‌سن قاناسان،نه‌ده مــن ،
بو سری نه‌سن تحویل آلارسان نه‌ده مـن ،
وار پرده دالیندا بیزلرین صحبتی چوخ ،
گر پرده دوشه ، نه‌سن قالارسان،نه‌ده‌من .

* * *

حسینی: سرین ازلین نه‌سن قاناسان ،نه‌ده مـن ،
بو تاپماجانی نه‌سن تاپارسان ،نه‌ده‌من ،
واربرده دالیندا ایندی بیزدن دانیشیق ،
پرده دوشه‌رک نه‌سن قالیرسان ، نه‌ده‌من .

* * *

سیدزاده : ازلین سرینی بیلمریک سن ـ مــــن،
بیر شئی درک ائتمریک بوگیزلی سردن،
پرده آرخاسیندا گئدەر صحبتلر ،
سن ـ من صاف قالماریق پرده دوشرکن.

* ——————

۴ـ خیام : تا زهره و مه درآسمان گشت پــــدید،
بهتر زمی ناب کسی هیــــچ ندیــد،
من درعجبم زمی فروشان ،کایشــان،
به زانکه فروشند چه خواهند خــــرید.

* * *

باغچه‌بان: آی ـ اولکر ۱۰ اولاندان بری گؤیده پیدا ،
مئی دن داهــا یاخشی شئی گؤره ن یوخ اصلا ،
ماتم بوناکیم بومئی ساتانلار نه‌آلیـر ،
مئی دن داها یاخشی شئی ،ساتاندان مونرا .

* * *

معماری: تا زهره و آی اولوبدو عالمده عیــان ،
مئی دن بیری یاخشی زادگؤره بیلموب اینان،
حیرتده قویوبدو مئی ساتانلار منــی چوخ ،
مئی دن نه‌آلیریاخشی، ساتان چوخ ارزان.

* * *

حسینی: چیخمیش اوزماندان کی،گؤیه آی ـ اولــدوز،
مئی‌دن یئی‌سین کیم گؤروب‌اوندان سورونوز،
من مئی ساتانین ایشینده مبهوتــم کیــم،
مئی‌دن یئی‌سی نه‌دیر ،اونو ساتمیش اوجوز ؟

* * *

سیدزاده : زهــره‌نی یارادان گوندن طبــیعت ،
یاراتماییب مئی دن گؤزەل بیرنعمت ،
آل شرابدان یاخشی نه آلا بیلیــــــر ،
مئی ساتان ؟ باخ بونا ائدیرم حیرته.

۱ـ اگلنجه = سرگرمی،مشغولیت ،تفریح.۲ـ اؤن ـقاباق،مقابل .
۳ـ توتوشدورماق = تطبیق ائلمک ، مقایسه ائتمک.۴ـ طرفه = تازا،کمیاب
۵ـ جحیم= دوزخ،جهنم.۶ـ سوسموش = ساکت اولموش ،خاموش اولموش .
۷ ـ سورموش = سوروشموش ،خبرآلمیش .۸ـ اونوتموش = یاددان‌چیخارتمیش
۹ ـ بیلمه‌جه = معما ،تاپماجا .۱۰ـ اولکر= ثریا اولدوزو ،ستاره‌ٔ پروین .

مجله میزین ۲۰ نجی سا یی‌سیندا "سؤنمز"ین "زنگا نلی قا ردا شلاریما "عنوا نلی شعری چا پ ا ولاندا ن صونرا ،عزیز زنگا نلی ا دیب وشا عرلرطرفیندن بیرنئچه صمیمی مکتوب وشعرلرمجله میزه گؤنده ریلمیشدیرکی ،ا ونلارین بیرقطعه‌سی جزئی ا صلاحدا ن صونرا مجله‌ده چا پ ا ولونور. بوا حسا سلی شعری گؤنده ره‌ن ، آقای مسعودا حمدی نین آیدین گله‌جگینه ا ینا نیریق .

مسعود
****

یوردوم
****

ای جا ن سنه قربا ن منیم ا فسا نه‌لی یوردوم
صهبا یئرینه ، قا ن دولو پیما نه‌لی یوردوم
مین عا قله ا وستون دلی ـ دیوا نه‌لی یوردوم
فرزا نه‌لی یوردوم .
آی سینه‌سی پیکا نه دولان غملی دیا ریم
آی دردلی وطن ، آی قوجا ـ ما تملی دیا ریم
گؤرکملی دیا ریم .
گلزا ری سولان دا غلی آنا م ، غصّه‌لی زنگا ن
هردفتری مین غصّه دوغا ن قصّه‌لی زنگا ن
جنگللری ا صلانلاری‌نین یوردو ، یا تا غی
آی قورخما ز ا یگیت‌لر بؤیوده‌ن قا نلی قوجا غی
مبا رزلر ا وجا غی .
عا شقلرین ا فسا نه‌سی ا فسون یا را دیبلار
فرزا نه‌لرین شهرتی دنیا نی توتوبلار
دفن ا ئیله‌میشم خا طره‌لر هربوتا غیندا
قورخما م یا غا گر با شیما آتش قوجا غیندا
تونقا ل یا خا را م هر ا وجا غیندا
بیرا ود قا لارا مکی :
ظلمون کؤکونو ، یا ندیرا بیلسین
قا نما زلارا حق سؤزلرینی قا ندیرا بیلسین.
سینه‌نده یا رالار یا ئله‌بیل کی گول آچیبدر

قلبینده اوغوللار داغی دردن دیل آچیبدر
مین نیسگیل آچیبدر.
اما نه‌قده‌ر وارسا زمان ، سن قالاجاقسان
ظلمیله آخان هرقانا ، مین قان آلاجاقسان
جان وئرمه‌لی اولسان دا بو یولدا
جاندان گئچه‌ره‌ک ، جان آلاجاقسان.
آجلار داراشیب دامنیوه قورد کیمی اما
تا، چایلارین آخماقدادی ، قانلار آخاجاقدر
تا، جوشمادادر چشمه‌لرین ، قان جوشاجاقدر
باشدان آشاجاقدر.
اوغلانلارین اطلان کیمی تاریخ یازاجاقدر
ظالملری عدلیله قیریب برگ خزان تک
قبرین قازاجاقدر.
بیرگون اولار افسانه‌لره جان وئره‌جکلر
ضحّاک لاری حرّیته قربان وئره‌جک لر
قانلار سئل اولارکن ، آخاجاقدر
بوملّتی زنجیردن آزاد ائده‌جک لر
آزاد اولاجاق ظلمدن افسانه‌لی یوردوم
صهبا یئرینه ، قان دولو پیمانه‌لی یوردوم
مین عاقله اوستون دلی ــ دیوانه‌لی یوردوم
فرزانه‌لی یوردوم.

" تورکجه ــ فارسجا معمولی دانیشــــــــیقلار "
عبدالکریم‌منظوری خامنه‌ای نین تألیفی ۱۶۸ صفحه‌ده
چاپدان چیخدی .بوکتابی دانشگاهین قارشیسینداکی
کتابچیلاردان آلا بیلرسینیز .

دکتر محمدتقی زهتابی
تبریز دانشگاهی‌نین آذری‌دیل و ادبیاتی استادی

بیر شعر چلنگی و اوندان سولماز بیر چیچک

(دان اولدوزو) زنگان شاعرلرینین آنا دیلینده اثرلریندن نمونه‌لر.
جمع ئله‌ین : سید اسدالله جمالی ۱۳۵۹

بؤیوک فضولی‌نین اؤلمز غزلی روحومدا سیلینمز ایز بوراخدیغی‌کیمی، زنگانلی هیدجی‌نین ده دادلی - دوزلو غزللرینین لذّتی هئچ‌وقت مذاقیمدان آیریلمازدی. بونا گؤره‌ده انقلابدان بویانا ،شیرین دیلیمیزین بلبللری نسبتاً آزادچهچه وورماغا باشلایاندان، گؤزوم هنالی هیدجی بالالاری‌نین داگؤزه‌ل نغمه‌لری و ایستی نفسلرینی آرایاردی .بیرگون تصادفاً کتاب ساتانلارین بیرینده آختاردیغیمی تاپدیم. "دان اولدوزو". نه‌قشنگ و یارا شیقلی آد!. "زنگان شاعرلری‌نین اثرلریندن نمونه‌لر". ایللردن بری سراغیندا اولدوغوم بیر شعرچلنگی. جمع ئله‌ین :سید اسدالله جمالی.غیاباً ایلک دفعه‌تانیش اولدوغوم خلقینی اوره‌کدن سئوه‌ن بیرزنجانلی روشنفیکر، ادبیات شناس عالم.

کتابین اوست قابیغی‌نین معنالی طرحی‌وار. قارانلیق گئجه ده سپه‌له‌نمیش اولدوزلار دوغولاجاق آغ گونشدن خبروئریر. کتابدا، ایگیرمی اوچ معاصر زنجانلی شاعیرین شعرلریندن نمونه‌لر توپلانمیشدیر."دان اولدوزو" نون قیمتی ،لاکن دولغون مقدّمه‌سی ،فهرستی وترتیباتی یئرلی - یاتاقلی دیر.

"دان اولدوزو"نون بو بیرینجی مجموعه‌سی‌نی بؤیوک هوسله‌او خویوب قورتارمایینجا یئره قویا بیلمه‌دیم .دوشاب آلمیشدیم ،موراباً چیخدی. دوغرودان دا نهنگ بیر شعر چلنگی تاپمیشدیم .ایگیرمی اوچ شاعیرین هر بیری‌نین شعرلرینده بیر داده، بیر ملاحت ،بیر گؤزللیک ،خصوصی‌صنعتکارلیق ومعنا واردیر. هر بیری‌نین اؤز یولو ،اؤزجیغیری‌وار. بو شاعیرلرین هامیسی کلاسیک شعریمیزدن :نسیمیدن، فضولیدن ،خطائیدن و صابردن الهام آلیر و شهریارلا یاریشیرلار.کریمی زعفری و ذبیح‌الله‌شاه‌محمدی‌نین غزللری نئقدر اینجه و گؤزلدیر سه ،تقی فاضلی ، عباس کریمی (اوخ) و باشقالاری‌نین اثرلری بیر اوقدرمعاصرلیک و اجتماعی - ملّی مبارزه‌باخیمیندان گوجلو و دولغوندور.

مجموعه‌ده هر شاعیردن بیر نئچه شعری وئریلمیشدیر .بونا گؤره‌ده اونلارین هر بیریسی‌نین یارادیجیلیغی باره‌ده گئنیش دانیشماق و قطعی فکرسؤیله‌مک

اولماز. بوایش اوچون "دان اولدوزو"نون تازاسیلاری و شاعیرلرین آیریجا شعرمجموعه‌لرینی گؤزله‌مه‌لیک. اما مجموعه‌اساسیندا زنجان شاعرلرینین عمومی یارادیجیلیغی و بو یارادیجیلیغین عمومی گئدیشی و آخینی باره‌ده فیکیرسؤیله‌مک اولار. مجموعه‌ده‌کی شعرلراساسیندا دئمک اولارکی، عموم آذری ادبیاتینین آیریلماز بیرقولو اولان زنجان شاعرلرینین یارادیجیلیغی ساغلام فیکیرلی و رآلیزم خطیله گئده‌ن بیر شعردیر. بوایسه‌ان مهمّ، اساس، اوموده‌ن و سئویندیریجی بیرحالدیر. اکثر شاعیرلرین شعرلرینده‌دیل تمیز- لیگی، وزن / هم هئجا، همده عروض / وقافیه‌لرین سرراستلیغی و محکم‌لیگی شعرقایدا- قانونلاریندان دوزگون استفاده‌بدیعی افاده‌واسطه‌لریندن - مهارتله‌و استادجاسینا یارلانما، هر بیر فیکیره‌و خصوصیله‌هربیراجتماعی فیکیره‌لازملی وزن، شکیل و فورمانی تاپماق آیدین نشان وئریرکی، زنجان شاعیرلرینین چوخوتجربه‌لی، شعرفنلرینه‌وارد، ایلک قلم تجربه‌لرینی چوخدان بری آرخادا بوراخمیش قلم استادلاری دیرلار. یعنی زنجان شعرینین کؤکوو ریشه‌سی درین، سابقه‌سی ایسه اوزوندور، اورادا هیدجی عنعنه‌لری دوام ئتمیش، گونو- گوندن بللورلاشمیش، پرداخلانمیش وبوگون ده یئنی - یئنی نائلیّتلرالده‌ئدیر. "دان اولدوزو"نداکی شعرلرین اکثری اون ئئچه ایلدن بری، وطنیمیزده‌باش وئره‌ن اجتماعی - سیاسی حادثه‌لرله‌علاقه‌دارقلمه آلینمیش اثرلردیر. بوایسه‌زنجان شاعیرلرینین حیات، سیاسی حادثه‌لر، گونده‌لیک مسئله‌لروخلقله‌سیخ باغلی لیغینی گؤستریر. باشقا سؤزله‌دئسک، بو اونونشان وئریرکی، شاعیرلری حیاتلایاشاییر، زنجان شعری دیری، مبارزوحیاتلا چیگین - چیگینه گئده‌ن بیر شمردیر. زنجان شاعیرلرینین شعری ناتورالیزم، شعارچیلیق، باپاغیلیق، کوسگون احوال - روحیّه، کهنلمیش فیکیرلر، گئریه‌باخمالارو ارتجاعی دوشونجه‌لره‌یاددیر، او، دؤیوشکن وجانلی بیر شعردیر، حیاتدان سوایچیب اونوترتّم ئدیر. مجموعه‌ده‌کی شعرلرین اکثری وطن پرستلیک دویغولاری، ساغلام ملّی حسّلر، آنادیلینه‌محبّت و سئوگی، آذری خلقینین ملّی حقوقوو پارلاق گلجگینه ایناملادولودور. بوتون بونلارزنجان شاعیرلرینین گلجگینه بؤیوک اومود بسله‌مکه‌حق وئریر. "دان اولدوزو"نداکی شعرلری اوخودوقدا زنجان شاعیرلری، قانادلاری آچیلمیش بیر شاهینی خاطرلادیر کی، ایشیقلی افقلرو انگین فضالاراگؤزتیکرک قاناد آچماغا باشلاییر. بو شاعرلره اوغورلو اوچوشلارو صنعت ذیروه‌لرینه قونماق آرزولاییریق.

× × × × × ×

"دان اولدوزو"نون مقدمه‌سینده بیر شاعیر باره‌ده قیسّا معلومات وئریلمیش و اونون اثرلریندن یئدّی پارچاسی چاپ ائدیلمیشدیر. بو معلومات و اثرلرین دولغونلوغو، بو ادبی سیما حاقّیندا، قیسّا اولسا دا، علیحده فیکیر سؤیله‌مک امکانی وئریر. بو شاعیر حیاتلا وداعلاشمیش خسرو میرزا دارائی دیر. شاعیرین دوغوم و اؤلوم تاریخلری و عمومیّتله حیاتی و اثرلری باره‌ده معلوماتیمیز یوخدور. بونلاری ایشیقلاندیرماق و شاعیرین اثرلرینی ایتیب ـ باتماقدان نجات وئرمک، بیرینجی نوبه‌ده زنجان ادیبلری و جمله‌دن حرمتلی عالم سید اسدالله جمالی‌نین ملّی و وجدانی بورجودور. بیز بو باره‌ده معلوماتی "دان اولدوزو"نون تازا سایلاری، هابئله "وارلیق" مجله‌سی‌نین صحیفه‌لرینده صبیرسیزلیکله گؤزله‌ـ ییریک. بونونلابرابر آقای جمالی مجموعه‌نین مقدمه‌سینده مرحوم خسرو میرزا و اونون اثرلری باره‌ده ییغجام، لاکن اولدوقجا قیمتلی معلوماتلار وئرمیشدیر. بو معلوماتلاردان گؤرونورکی، رحمتلیک خسرو میرزانین "شکرستان" آدلی شعر کتابی اولموش، هابئله "کلیله و دمنه" کتابینی آنا دیلیمیزده نظمه چکمیشدیر. خسرو میرزانین "دان اولدوزو"ندا کی شعرلرینده گؤزه چارپان استادلیق، مهارت و پیشگینلیکدن منظوم کلیله و دمنه‌سی‌نین ده دیَرلی و دقّته لایق بیر اثر اولدوغونو گمان ائتمک اولار.

مرحوم خسرو میرزانین بو اثرلری، هابئله چاپ اولونمامیش آیری اثرلری و اونلارین مقدّراتی باره‌ده دوشونمک لازمدیر. خوشبختلیکدن آقای جمالی بو باره‌ده دومانلی اولسادا، معلومات وئریر. گویا شاعیرین بعضی ال یازمالاری، شاید کلیله و دمنه‌نین ده ال یازماسی، ملّی دانشگاهین استادی آقای دکتر ابوالفتح حکیمیان دا ساخلانیلماقدادیر. بوندان علاوه، شبهه‌سیز، شاعیرین چوخلو ال یازمالاری اونون خلفی اوغلو آقای جهانسوز میرزادا اولمالیدیر.

اومودوموز وارکی، هم آقای حکیمیان، همده آقای جهانسوز میرزا بو باره‌ده ایستر "دان اولدوزو"، ایسترسه "وارلیق" ویا مصلحت بیلدیکلری هر بیر واسطه‌ایله، علم عالمینه معلومات وئرمکله هم شاعیرین تانینماسینا، اونون اثرلرینین آرادان گئتمه‌مه‌سینه کمک ائتسینلر، هم ده شاعیرین اثرلرینه چاپ یولو هامارلاماقلا مرحومون روحو و خلقیمیزین اوره‌گینی سئویندیرسینلر.

× × × × ×

مرحوم خسرو میرزا دارائیه، بیر شاعیر کیمی اهمیت وئرمه‌میزین اساس سببی اوندان ایلیمیزده اولان نئچه پارچا شعردیر. بو شعرلردن گؤرونورکی، خسرو میرزا بوتون

وارلیغی‌ایله وطنپرور، یوردونو، ئلینی، آنا دیلینی وملیّتینی سئوه‌ن بیرشخصدیر.
شاعیرین بومحبّتی قورو- بوش احساسات دئیلدیر. او، وطنینی وارلیلارگؤزوایله گؤرموروارانی وار- دولت الده ئتمک منبعی‌کیمی سئومیر، شاعیروطنینی بیر اوووج وارلیلارا جنّت، وگئنیش زحمتکشلره بیرجهنّم‌کیمی‌ایسته میر. او، وطنینی آزاد، آباد، مستقل وخلقینی‌باشی‌اوجا، ایشینه‌آرخالانان ودنیا خلقلری‌داخلینده آدی - سانی اولان بیرخلق ایستیر:

ئل گرک آزاد اولسون چالیشسین آباد اولسون
ئلده‌گرک آد اولسون یاشا اوبا، یاشا ئل

خسرومیرزا ئلی ووطنین قدرتی، برکتی، گوجو ونعمتینه‌اوره‌کدن ایناتیر:

ئلین برکتی وار خلقین حرکتی وار
توکنمز قدرتی وار یاشا اوبا، یاشا ئل

شاعیر اؤزخلقینه اوره‌کدن باغلیدیرواونون مدنیّتینی ودیلینی سونسوز محبتله سئویر. اؤزخلقینی، دیلی ومدنیّتینی سئومه‌ینه‌انسان وایگیت دئمک اولارمی؟ آخر بوآدا ملیغین ایلک نشانه‌سیدیر. اؤزخلقینی‌ومدنیّتینی‌سئومه‌ینلر باشقا خلقلری ومدنیتلری نئجه‌سئوه‌بیلرلر؟ مگر اؤزخلقینی سئومک بوتون انسانلاری سئومگین ابتدائی مکتبی‌دئیلدیر؟:

ایگیت اونوتماز ئلین سئوه‌ر اؤزآنا دیلین
ئلینه باغلار بئلین یاشا اوبا، یاشا ئل

خسرومیرزا آذربایجان خلقی‌نین ملّی‌فاجعه‌سی‌نین بیرعلّتینی چوخ گؤزل درک ئتمیشدیر. اودا دشمن طرفیندن بوخلقین آراسیندا سپیلمیش دشمنچیلیک توخومودور.

دشمن آییریب بیزی قارا داغدان زونوزو
آستارادان تبریزی یاشا اوبا، یاشا ئل

شاعیرحیات وآزادلیق الده ئتمگین، قارانلیقلاری‌یشیغا چئویرمگین یولونو بیرلیکده، وحدتده گؤرور. دوغرودان دا آذری‌خلقینین فلاکتینه بیرسبب ده سؤز بیرلیگی و وحدتین اولماماسیدیر. بو، امپریالیزمین دائما کؤروکله دیگی بیر ضعف نقطه‌میزدیر:

یاشا دیرلیک اولسون آزادلیق، بیرلیک اولسون
قارانلیق ایشیق اولسون یاشا اوبا، یاشا ئل

خسرومیرزا وطنی‌وخلقینی‌شخصی‌حیاتی‌وحتّی‌سئوگیلی‌سیندن ده‌آرتیق سئویر، چونکه، اگرخلقی‌آزاد، ووطنی‌آباد اولسا، اونون بوتون انسانلاری‌شن وآزادحیات سورسه‌لر،

اوندا شاعیرین ده شخصی‌حیاتی‌شیرین وفرحلی‌اولاجاقدیر ،یوخسا ،سوسوزچوللرده بیتن تک چیچکلرکیمی، اونون شخصی‌حیاتی، نه قدرفراوان وتاٌ مینلی‌اولسا بئله فلاکتلرومحنتلر دریاسی‌آراسیندا زهره چئوریلمه یه بیلمز :

شیرین دییاریم، اوناعشق وار، ولی وطنــه
اورکده‌عشق واریم، باشدا افتخاریم‌دا

خلقینین آزادلیغی و وطنی‌نین آبادلیغی‌وباشی‌اوجالیغی یولوندا شاعیر هردقیقه‌حیاتینی‌قوربان وئرمگه وقیزیل قانینا بویانماغا حاضیردیر :
گرک ئل یولوندا بویانام‌قانا قیرمیزی، ایستی قان اولا بویاغیم
دئدیک کی،شاعیرخلقی،وطنی،ئلی،اوباسی،دیلی،تاریخی،مدنیّتی، ادبیاتی‌وملی وارلیغینی‌دلیجه‌سینه‌سئویر، اونلارلا افتخارئدیر ویوردونون زحمتکشلرینین دۇزولمزحیاتینا اورکدن آجییر .لاکن اونون بومحبتی اۇزخلقی،دوغمایوردو زحمتکشلریله محدودلاشمیر . او،داردوشونجه‌لی جیلیزبیرملّتچی‌دئییلدیر، او-بوتون ایرانی‌واونون خلقلرینی،بوتون زحمتکش انسانلاری‌سئویر .خسرومیرزا دوغروچو بیربین‌الملچی‌دیر وبوهنری اۇزملّتی‌و ملّی‌وارلیغینی سئومک مکتبینده اۇیره‌نمیشدیر. اۇزخلقی ومدنیّتینی سئومه‌ین، اونا خدمت ئتمه‌ین انترناسیونالیست دئیل، اولسا - اولسا بیرنهیلیست اولابیلر .

بوتون زحمت انسانلارینی‌سئوه‌ن، اونلارین دردینی‌چیگنینده‌داشیانلار بو محنتلرین چاره‌سینی دوستلوقدا ،قارداشلیقدا وزحمت قوللارینین بیرلیگینده گۇره‌ر. خسرومیرزادا بئله‌شاعیردیر. بوباخیمدان آشاغیداکی‌ایکی بیـــت سرراست هدفه‌آتیلمیش اوخلاری خاطیرلادیر :

دوشمانی ازمگه دال - دالا دایا ئلینن ال بیراول،خلقینن باریش
انقلاب قولونو گوجلندیرمــــکه یولداشا ،یولداش اول،دوستلاقاریش

شاعیرین آرزولادیغی انقلاب‌،وطنین وخلقین ایستکلرینه جواب وئره‌ن، اونلارین دردلرینه ملهم‌قویان بیرانقلاب دیر .بوانقلاب‌،دشمنی اۇلکه‌دن قوواجاق، گونه وگونشه‌یول آچاجاق، گۇزل یاشایشی یوردا ارمغان گتیره‌جک ،شانلی خلقـــی آیدین گونه‌چیخارداجاق وافتخارلی‌ایشه وامگه‌یول آچاجاقدیر .

ســس آتیر انقلاب قهرمانلارا اۇلکه‌دن دوشمانی قووماغا چالیش
یول آچا انقلاب گونه ،گونشه نور ساچا اۇلکه‌یه‌گۇزه‌ل یاشایش
شرفلی‌خلقیمیزچیخا آیدینا یارادا اۇلکه‌ده‌افتخارلا ، ایش

شاعیر،بوانقلابی ملی‌دردلری‌نین ده‌درمانی‌بیلیر . اونون سۇزلری ایللر سو-

سینه‌سینده‌بوغولوب قالمیش ،آنا دیلینده‌دانیشاندا دوداقلاری‌تیکیلمیش ، دوستلاری،یولداشلاری،دایاقلاری دشمن الینده‌اؤلموش ،اوره‌گینه‌دنیالار- سویدا غملرقالانمیش ،اوزون ایللر ایچین – ایچین آغلاییب اوره‌گی‌نین یاغی اریمیشدیر... بوتون بودردلرین چاره‌سینی‌شاعیرآنجاق انقلابدا گؤرور: بوغازدا بوغولان سینه‌مین سؤزون

گرک دی دانیشا ، دئیه دوداغیم

آزادلیق یولوندا ،دوشمان الینده

قیریلدی یولداشیم ،سیندی دایاغیم

غم دولوب باغریما دنیالار بویو

اریب قان اولوب اوره‌کده یاغیم

خلقیمین کؤنلودور یارلاقا ولدوزوم

انقلاب شوقودور یانار چیراغیم

خسرومیرزا بیرشاعیرکیمی اجتماعی‌وظیفه‌سینه‌واقفدیر. او،شعورلوحرکت ئدیر. او،بیلیرهانسی دؤورده،هاردا،ونه‌شرائطده‌یاشاییر. او،باشادوشور کی،یاشادیغی محیط ده‌وزماندا ،بیرشاعیرکیمی،وظیفه‌سی نه‌دیر ونه‌دن یازما- لیدیر. دیللرباغلی وقوللارزنجیرلی اولان بیرزماندا ،ارتجاع‌وامپریالیزم آت‌چاپان بیرشرایط ده،زندانلارین ایگیتلرله، مبارزلرله دولو اولدوغو بیراؤلکه‌ده،حق سؤزه‌گولله‌ایله‌جواب وئریلن یئرده،زحمتکشلرین سون دامـلا قانینی سوران شاهلیق رژیمی‌شرائطینده‌شاعیربوفاجعه‌لره‌اعتناسیز اولاراق‌اوز عالمینده‌دالیب سئوگیده‌ن – یاردان مئی وموسیقی‌دن یازابیلمز. او، حیاتلا آیاقلاشمالی‌واونون دردلرینی باغیرمالیدیر.شاه‌رژیمینی‌ییخماق اوچون خلقی عصیانا ،سنگره‌چاغیرمالیدیر.او، زمان شاعیری‌دیر. وطنی‌نین فاجعه‌سی، اونو شاعیریاراتمیشدیر.اونون سؤزو فریادا ولوب دشمنی،تاجی‌وتختی‌تیتره‌تمه‌لیدیر. زمانی‌نین ایستگی بئله‌دیر.خلق جبهه‌سینده‌دایانان بیرشاعیرآیری‌جورده حرکت ئده‌بیلمز.بوتون بوخصوصیتلری "زمان شاعیری" پارچاسی اؤزونده‌عکس‌شده‌ن دولغون بیرشعردیر. بیزه‌ئله‌گلیرکی، ه – ا.سایه‌نین"گالیا "شعری،بواثرینی یازماقدا ،خسرومیرزایا مثبت تاثیرئتمیشدیر.

خسرومیرزانین یارادیجیلیغی‌یاره‌ده گئنیش دانیشماغی‌شاعیرین بوتون اثرلریله‌تانیش اولماق زمانینا قویماق مجبوریتینده‌ییک .

× × × × × × ×

بیرآزدا ،"دان اولدوزو" نون نقصان جهتلریندن دانیشاق
گؤستردیگیمیز بوتون مثبت جهتلریله یاناشی "دان اولدوزو" مجموعه‌سینده
نقصانلاردا واردیر .نظری ایلک باخیشدا جلب ائده‌ن ان بؤیوک نقصان کی ،
مجموعه‌نین اوّلیندن آخرینا قدر دوام ائدیر ،یازی قایدالاری‌نین پوزولماسی‌ دیر .
باشقا سؤزله دئسک ،مجموعه‌ده دیلیمیزین سسلی حرفلری چوخ حاللاردا یا زیلما-
میش ویا غلط یازیلمیشدیر . هابئله دیلیمیزین آهنگ قانونو رعایت
ائدیلمه‌میشدیر .بونقصانلارین میدانا گلمه‌سینده ،نه شاعیرلرین، نه ده حرمتلی
تویلایانی‌نین هئچ بیرگناهی یوخدور . بو ،طاغوت دؤوروندن بیزه قالان ارثدیر .
بونقصانلار ، کئچمیشده وبوگون آنا دیلیمیزده تدریس ،مطبوعات ،علمی‌مرکزلرو
واحد یازی قایدالاری‌نین اولماماسی نتیجه‌سینده دیر . بوسؤزلریمیزا ساس سیز
گؤرونمه‌سین دئیه ،مجموعه‌نین اوست قابیغیندا کی دؤردکلمه‌نین یازیلیشینا
اشاره ائتمکله کفایتله‌نیریک .دیلیمیزین آهنگ قانونونا گؤره " دان اولدوزی"
دئیل "دان اولدوزو" یازیلمالیدیر ."شاعرلرنن، دلنده ،وایلین" سؤزلری
ترتیبیله " شاعیرلرینین ،دیلینده ،وئله‌ین" شکلینده یازیلماق لازم دیر .
یعنی سسلی حرفلرین هامیسینی یازیدا عکس ائتدیرمک ضروری دیر .
بونقصانلاری آرادان قالدیرماق اوچون زنجانلی شاعیروادیبلریمیز ،
تبریز وتهراندا ،آنا دیلیمیزده یاییلانان دئوری‌مطبوعات وکتابلارلا تانیش
اولمالی وخصوصیله دیلیمیزین یازی‌قایدالاری وصرفی بارده‌یازیلمیش اثرلری
گؤزدن کئچیرمه‌لی‌دیرلر .
مجموعه‌نین نقصان جهتلریندن بیری‌ده ادبی دیل نورمالارینی‌پوزوب ،لهجه
خصوصیتلرینه قاپیلماق دیر .بونقصان جهت اساسا آیری ـ آیری‌شاعیرلره‌خاصدیر .
مجموعه‌ده‌کی‌بعضی‌شاعیرلرین شعرلرینده خصوصیله سیدسجاد احمدی، عباس امیر
املانی، نقی‌امینیان ،ذبیح اله شاه مجمدی ومحمدمنزوی‌نین‌شعرلرینده زنجان
لهجه‌سینه خاص تلفظلره تئز ـ تئز راست گلیریک . ادبی‌دیلیمیزین فعللرینده
ایندیکی‌زمان وغیرقطعی گله‌جک زمانین، هابئله شرط وبعضی‌باشقا شکیللرینده
ایکینجی‌شخص تکین شخص سونلوغو"سه‌ن ـ سان" دیر .زنجان لهجه‌سینده بو
سونلوقلارین "س " حرفی دوشور . یوخاریدا آدلارینی چکدیگیمیزشاعیرلرهمین
فعللری چوخ‌حاللاردا زنجان لهجه‌سینده اولدوغوکیمی‌ایشلدیرلر .مثلاسیدسجاد
احمدی‌دن بیرنمونه :"مین حسرتله‌گؤز یوموران /یومورسان/دار فنادان ."
بوشاعیرلرین شعرلرینده لهجه‌چیلیکین آیری‌حاللاریدا گؤرونور .بیرصورتده

کی، خسرومیرزا نین شعرلرینده بئله حاللارا تصادف اولونمور .بوشاعیرلر، بیلمه‌لی‌دیرلرکی،هربیر دیلین ،ئله جه ده آنا دیلیمیزین اونلارجا لهجه‌سی — واردیرکی،هره‌سی بیرمنطقه اهالی‌سینه خاصدیر. اونون مقابلینده بیرده واحد ادبی‌دیلیمیز واردیرکی، مختلف لهجه‌لریمیزدن میدانا گلیب وبوتون آذریلره مفهومدور .بوادبی‌دیلین نورمالارینی رعایت ئتمک بوتون آذری شاعیرلری وقلم‌صاحبلری اوچون لازیمدیر .اگرهربیرشاعیر اؤزلهجه‌سینده یازسا ،اونلارین یازیلاری اوبیری لهجه صاحبلرینه مفهوم‌اولماز وبئله‌لیکله ادبی‌دیل اؤز اهمّیتینی الده‌ن وئره‌ر . حالبوکی،ادبی‌دیل بیرملّتین وحدتینی قورماقدا ومختلف لهجه‌لرده‌دانیشانلاری بیری — بیرینه باغلاماقدا مهم‌رول اوینایر .قیدئتمه‌لی‌ییک کی،ادبی‌دیل نورمالارینی پوزماق حاللاری آیری — آیری یئرلرین شاعیرلرینده بعضاً گؤزه‌چارپیر. بوایش، هرکس طرفیندن اولورسا اولسون ،خطادیر. ادبی‌دیلیمیزین نورمالارینی رعایت ئتمک بوتون یازیچیلار وقلم‌صاحبلری‌اوچون لابد دور.

بونونلا برابرقید اولونمالیدیرکی،مختلف لهجه‌لریمیزده‌ئله گؤزه‌ل کلمه‌لرده واردیرکی،هله ادبی‌دیلیمیزه یول تاپا بیلمه‌میشدیر .بئله سؤزلری تاپیب اونلاری ادبی دیل نورمالاری‌اساسیندا ایشلتمک مثبت حالدیر.

مجموعه ده‌کی شعرلرین بعضی سینده ناتورالیزم ،یا یاغیلیق وگئری یا خما عنصرلری‌ده گؤرونور .بودا " دان اولدوزو" نون نقصان جهتلریندن دیر. حیاتی عکس ئتمک ادبیاتین اساس وظیفه‌سیدیر. بو،رآلیزم‌دیر .لاکن حیاتی اولدوغوکیمی، پیسلی،یاخشیلی،مثبتلی‌ومنفی‌لی، گؤتور- قوی ئتمه‌دن عینی‌یله تصویرئتمک رآلیزم‌دئییل ،ناتورالیزم‌دیر. رآلیست‌جدی بیر یازیچی حیات حقیقتلرینی گؤتور- قوی ئتمه‌لی،صافی چوروکدن آییرمالی، فایدالیلارینی،حیات وجمعیّتین ایره‌لی‌له‌مه‌سینه خیروئره‌نلرینی گؤتوروب تصویرئتمه‌لی،یاشایش ومبارزه‌یه ضررلی وحتی خیرسیزلریندن گؤز یوممالیدیر. هربیرحیات حقیقتینده مختلف جهتلروار دیر .رآلیست ،جدی یازیچی‌بوجهتلرین خیرلی،آزادلیق وسعادت یولوندا مبارزه‌یه فایدالی‌اولانلارینی‌قلمه آلمالی وقالان جهتلریندن وازکئچمه‌لیدیر. مثلا طبیعت حادثه‌لریندن قوجالیغی گؤتوره‌ک . قوجالیق هربیریاشا دولان انسانین باشینا گلن‌حالدیر. بوبیر حیات حقیقتی دیر .قوجالار،معمولا مدرک ،تجربه‌لی ،دنیا گؤرموش‌ناغیل،داستان، مثل، اؤیود،حکمتلی‌سؤز،تاپماجا بیلن و اوزاق گؤره‌ن اولارلار. بونلارلا یاناشی

قالانی ۷۷-اینجی صفحه‌ده

یا زا ن: دوکتورجوا دهیئت

آ ذربا یجا نین تا نینما میش بؤیوک شا عری :

مرتضی‌قلیخا ن(ظفر)

مرتضی قلیخا ن ظفر ،آ ذربا یجا نین بیرینجی درجه‌شا عرلریندن ا ولدوغو حا لده بوگونه قدرخلقیمیزطرفیندن تا نینما میشدیر . بوشا عر ، شا ملیا ئلی نین بؤیوکلریندن ا ولوب ۱۷- اینجی عصرده‌یا شا میش وا یکینجی شا ه‌عبا س زا ما نیندا وزیرلیک رتبه‌سینه‌یوکسلمیش وا ردبیل ده‌شیخ صفی‌ا لدین مقبره سی‌نین متولّی‌سی ا ولموشدور .

شا عرین تورکی دیوا نی ۱۹۶۵ ده‌ا ستا نبولدا تا پیلان ا ؤزا ل یا زما سیندا ن پروفسورا سما عیل حکمت ا رتا یلان طرفیندن چا پ ا ئدیلمیش . ا سما عیل‌حکمت بوکتا با گؤزل وعا لما نه‌بیرمقدّمه‌یا زمیش ودیوا ن ا وفست شکلینده چـــا پ ا ئدیلمیشدیر . (۱)بومقدّمه‌ده‌مؤلّف ا ل یا زما سی‌حقّینده‌بئله‌قیدا ئتمیشدیر ; "ا ثر ،قا سم‌آ دلی بیرخطّا طین ۱۵ ربیع‌الاول ۹۵۵ هجری‌ده‌یا زمیش ا ولدوغـــو چوخ گؤزل خطلی وتذهیبلی بیرفضولی دیوا نی‌و" بنگ وبا ده "سی‌ا یله‌بیرجلد ا یچینده‌دیر .ا وزرینده‌کی‌عبدا لحمیدطغرا سیندا ن ا ستا نبول ا ولدوزسرا یی کتا بخا نا سیندا ن چیخدیغی معلوم‌ا ولور .مؤلّفین ا ؤزا ل یا زما سی‌صا ییلان بوا ثر ،کتا بچی(را عف)طرفیندن بیزه (پروفسورا سما عیل حکمته)تدقیقا یچون ا ما نت وئریلمیشدیر .مرتضی‌قلیخا ن متولّی(ظفر)بیرینجی شا ه‌عبا س‌دؤرونون صونلاریندا دنیا یا گلمیش وشا ه‌صفی زا ما نیندا (۱۰۳۵) گؤستردیگی جسا رت وقا بلیّت سا یه‌سینده‌ا ئشیک آ قا سی‌با شی ودیوا ن بیگی مقا مینا چا تمیشدیر . ا یکینجی‌شا ه‌عبا س زا ما نیندا قوروجوبا شی‌لیق رتبه‌سینه‌چیخمیش وکـرمـا ن وا لی‌سی ا ولموشدور . قزوینی محا ربه‌سینده‌بیرا فترا ا وزوندن‌عزل ا ئدیلمیش بیرمدت مونرا سوچسوز (گنا هسیز)ا ولدوغوآ نلاشیلارا ق ا ردبیل‌متولی‌لیگینـــه منصوب ا ولور ووزیرلیک رتبه‌سینه‌یوکسه‌لیر .

شا عرین ها نسی‌ا یللرده‌دنیا یا گلیب - گئتدیگی‌قطعی بیلینمه‌مکده‌دیر ، لاکن دیوا نینی یا زدیغی‌زما ن ۷۴ یا شیندا ا ولدوغونوسؤیله‌ییر .

مرتضی‌قلیخا ن،شا ملوقبیله‌سی‌نین‌دیگربؤیوکلریکیمی‌زما نینین علم‌وعرفا نینی

۱ - کتا ب ،آ قا ی عظیم‌تمجیدی طرفیندن تورکیه‌دن آ لینمیش وتدقیق ا یچون بیزه‌وئریلمیشدیر . آ قا ی تمجیدی بووسیله‌ا یله بؤیوک شا عر- یمیزی تا نیتدیرما غا با لفعل یا ردیم ا ئتمیشدیر .

تحصیل ائتمیش بویوک سلانا شاسی شعرو انشادا رغبت گؤستریب شعرعالمی‌نین اوستا دلاریندان اولموشدور. تورکی‌دیوانی‌نین مقدمه‌سینده یازدیغی کیمی فارس اشعاری قریب یوزمینه یئتیشمیش ایکن ،تورکی‌شعرلری یازماغا باشلامیشدیر .فارسی شعرلرینده مرتضی ومرتضی‌قلیخان تخلّصلرینی ایشله‌دن شاعر تورکی‌دیوانی‌نین تدقیقیندن بئله‌نظره گلیرکی ظفر ،قوّتلی‌بیرشاعر وناشراولموش وشاعرلردن فضولی وخطائی‌نی اؤزونه اؤرنک (نمونه)سئچمیش وشیخ‌صفی‌الدین اردبیلی‌نین طریقتینی منیمسه میشدیر. شاعر ،عین حالدا بیرینجی درجه‌خطّاط اولوب ،موجودا ولان تورکی‌دیوانینی‌دا اؤزونون یازدیغی محتمل دیر.

ظفر ،کلاسیک تورک شعرینین اوستادلاریندان دیر. او ،فضولی وخطائی‌کیمی شاعرلرین پیرو و دوامچیسی اولوب اونلارین شعرلریندن الهام آلاراق نظیره‌لریازمیشدیر. آشاغیداکی غزله دقّت ائده‌ک :

یارب مدام‌عنایتین ائت پیشوا منه (۱)
ذوق وصالین ائیله‌گیلن آشنا منه
کؤنلوم‌ائوینده سندن اگرغیر واریسه
قهرینله‌ائیله‌گیل سن اوفکری بلامنه
یوز درد اگربودؤورفناده چکر کؤنول
بیر ابررحمتین یئتیره‌ر مین دوا منه
غم‌دن بوخسته‌جانیم اولوبدور بلا ائوی
وئرگیل خزانه‌ٔ کرمیندن شفا منه
درگاهینا بوبنده‌ده شایسته یوخ عمل
عالملریجه لطفونو گؤردون روا منه
یولوندا ثابت ائیله‌بنیم‌اعتقادیمی
شول یولدا مرتضانی ائله‌پیشوا منه
ائتمه‌ضعیف جانیمی دوزخ شراره‌سی
نور عدالتیله یئتور گیل صفا منه

بوغزلی فضولی‌نین: یارب همیشه لطفونی ائت رهنما منه گؤسترمه‌اول طریق کی یئتمزسنا بنا (منه)، مطلعلی غزلیله‌توتوشدوراندا ، ظفرینافاده طرزی حتّی صرف ونحووبیان شیوه‌سی‌نین ده‌فضولیانه‌اولدوغونو گؤره‌ریک .

---

۱ ــ اوریژینال نسخه‌ده " یارب مدام‌عنایتین ائت پیشوا بنا "صورتده‌یازیلمیش

مرتضی‌قلیخان طفرده، نظیری چوخ آز شاعرده گؤرولن بیرخلوص وصمیمیّت، طبیعی لیک، وروانلیق واردیر.

جان وئریب تا همنشین وصل جانان اولموشام
پایبند رشتهٔ بیرعهدو پیمان اولموشام

تا نفس واردیر تنیمده ترک ائتمم عشقینی
بیرگدا ایکن بحمدالّه کی سلطان اولموشام

بولموشام ذوق وصالین قویمام الدن دامنین
گرچه هجرانین ایله دست وگریبان اولموشام

وئرمیشم جان نقدینی اول ماهٔ بدره رونما
خلوت خاصّینده تا بیرگئجه مهمان اولموشام

بوسبب دن یار اولموشدور بنا (منه) فتح‌وظفر
بیرتن بیجان ایدیم اونی گؤروب جان اولموشام

بوشعری سؤیله‌ین شاعر، آشاغیدا گلن غزلی یازان آدامدیر. طنطنه‌لی ودبدبه‌لی حیات کئچیرهٔن طفر، انکسارین ونکبتین ده آجی‌لیغینی دادان بیرشاعردیر.

کئچدی عمروم دؤندی دوران مونسم‌دیر دردو غم
ساقیا گل دؤره‌سالگیل ایچه‌لوم (۱) بیرجام جم

عشق اوتدی کؤدوروبدور (۲) بوتن عریانیمی
سرو قدّیم‌بیرهلال آی کیمی تاپدی پیچ وخم

یا رلطفون کسدی مندن بودؤنن دؤران کیمی
ائشیدوب شاد اولماسون اغیار، وجهینی دئمم

دشت‌آرا، مجنون کیمی دوتموشدوم الفت وحش ایله
شیمدی اونلار هم‌منی گؤرگج ائللرّ جطله رم

بیلمره‌مکیم بو فلکدن دیر، ویا دؤنموش طفر
یا عدو تدبیری دیر اولسون جهاندا عمری کم

گئنه فضولیانه بیر غزلینه دقّت یئتیرهٔک:

کؤنلوم آچیلیرسرو خرامانینی گؤرگج (گؤرجک)
خوشحال اولورام پستهٔ خندانینی گؤرگج

گون رشک ائده‌ر گل یوزونی گؤرسه سحرده
مه پارهٔ‌لنور ناوک مژکانینی گؤرگج

---

۱ ــ ایچک ۲ ــ آلوولاندیر یبدیر.

نقاش اگرچکسه قلم بیرله جمالین
تیتره ر الیاول سیب زنخدانینی گؤرگج
گر تاب وئره زلف پریشانینی یوزده
گون تیره اولور چهره ٔ تابانینی گؤرگج
دوزخ قاپوسی باغلانوبن جنّت اولور دهر
قوینوندا کی سیب وگل وریحانینی گؤرگج
فتح ایله ظفر یاراولور عاشق زاره
اسبابلنور نازایله سامانینی گؤرگج
ظفرین شعرلرینده فضولی‌دن صونرا شاه اسماعیل خطائی‌نین ده تأثیری گؤرولمکده‌دیر :
بیلدون می کؤنول کی یار گلدی قیش گئتدی ولاله‌زار گلـــــدی
بلبل اوخور ایندی بوسبقده کیم فصل گل وبهار گلـــــدی
قوشـــلرتولگه چکـــدی الدن فرصت گؤزه‌دوب شکار گلـــــدی
نرگس گله مژده‌وئردی کای یار اؤزون بزه گل که زار گلـــدی
دوران بیزه ائتدی یارلیق بس آخرده بشکل مار گلـــدی
اگدی قدیمی هلاله دؤنـــدوم گؤزوم اؤنونه غبار گلـــــدی
گل کیمی چمن آرا گزردیـــم دؤندو ظفر و نزار گلـــــدی
بوقطعه ، بیزه خطائی‌نین دهنامه آدلی اثرینده‌کی :
قیش گئتدی گینه بهار گلـدی گل بیتدی ولاله‌زار گلــــدی
قوشلار قاموسی فغانه دوشدی عشق اودی گینه بوجانه دوشدی ...
پارچاسینی خاطرلادیر . ظفرین شعرلرینده صفوی دوری اوستاد وشاهلارینـ
دا تأثیری گؤرولمکده‌دیر . مثلاً بومربّع ترجیع بندی اوخویاندا :
اوچ بلالی کیمســه اولموش همدمیم گاه هجران ،گاه حرمان ،گه ملال
گئجه گوندوزدور انیس ومحرمیـــم گاه هجران ،گاه حرمان ،گه ملال

دییه بیلمم کیمسه یه حالیم تمام یار بدخو بیردم اولماز بیزه رام
آغلادورلار بوفقیری صبح وشام گاه هجران ،گاه حرمان ،گه ملال

ساقیا گَل دؤوره‌سالگیل ساغری شاید اولا کؤنلومون روشـــنگری
قویما دیلاز بزمیمه سن دلبـری گاه هجران ، گاه حرمان ، گه ملال

وصله یئتورگیل منی ای‌یوزی‌گُل اکسوک ائتمه بزمیمیزدن جام مُل[1]

ا.ب شراب

اودەیاقدی جسم زاریم اولدی کول   گاەهجران ،گاەحرمان ،گە ملال

بیر قولوندوربوینی باغلوبوظفر   دوست کۆیونەاونی‌یئشوربی‌خطر
ائتدی ایشیم‌گون بگون یوم‌البتر   گاەهجران ،گاەحرمان ، گەملال

وئردی‌دوران جام عشقی ساقی‌تک   قالدی حسرت یورەگیمدەداغی‌تک (۱)
چئورەم‌آلمیش گاەوبیگەیاغی‌تک   گاە هجران ،گاەحرمان ،گەملال (۲) (۳)

اولموشام مجنون تکی یاردان ایراق جانیمە کارایلەدی سوز فراق
منی ایستەیوبن ائدرلر سوراق   گاەهجران ، گاەحرمان ، گەملال

شاە عباسین آشاغیداکی منظومەسی خاطریمیزە گلیر :
اوچ‌وفالی کیمسە اولموش همدمیم   گاەفرقت ،گاە محنت ،گاە غم
گلجە گوندوز هم انیس و محرمیم   گاە فرقت ، گاە محنت ، گاەغم

وئردی دوران جام هجران ساقی تک   قالدی حسرت یورەگیمەتاقی تک (۴)
چئورەم آلیر گاەوبیگە یاغی تک   گاە فرقت ، گاە محنت ، گاەغم

دییە بیلمەم‌کیمسەیە دردیم‌تمام   یار منە سرکش واغیارەرام
گۆنلومەاولابنیم هر صبح و شام   گاە فرقت ،گاەمحنت ،گاە غم

ظفر چوق دویغولو ، حسّاس بیر شاعردیر ،او ، چوق یاشاییب ،عزّت و احترام گۆرموش ،سئومیش ، سئویلمیش و بیر زامانلاردا گۆزدن دوشوبەطالع‌سیز گونلردە یاشامیشدیر ، لکن همیشە خلقینە باغلی قالمیش و دویغولاریندا گۆزل و بدیعی بیر افادەایلەترنّم ائتمیشدیر .

قوجالیق چاغیندا یازدیغی شعرلردن :

گنە کارم جهان ایچرە منی خوار ائیلەمەیارب
کمند زلف پیچانە گرفتار ائیلەمەیارب
ازلدن گون کیمی مشهور ائتدین ذرەنی‌یئردە
ابد ملکوندە داخی خوارایلن زارائیلەمەیارب
خم اولدی‌قامتیم حمّال تک اسباب عصیاندان
ضعیفم موندان آرتوخ بوینیمەبارائیلەمەیارب
حکومت ائیلەدیم چوق بوجهان‌ملکوندن اوصاندیم (۵)
بناکنج‌قناعت منزلین دار ائیلەمەیارب

۱ ــ یورەگ = اورەک . ۲ ــ چئورەم= اطرافیم ۳ ــ یاغی = دشمن
۴ ــ تاقی = طاغی ، گناهکار ۵ ــ اوصاندیم = بئزیکدیم .

ظفروئردین جهاندا دشمنیمی خوار وزار ائندین
مسیحا منّتین چکمکده بیمارائیلمه یارب

یار وصلیندن جدا ، پامال دورانم هنوز
یانارام عشق اودونا بیمارهجرانم هنوز
خاطریم دور جمع کیم غیرایله یوقدور الفتین
دئمه کیم یاد اولموشام درفکر جانانم هنوز
گؤزلریمدن قانلی یاش آقماقدان اولدوم بی بصر
بویینی[1] چکمکده بیلگیل پیرکنعانم هنوز
گر گداتک دربه‌در دوشدوم وصالیندان جدا
اؤز یانیمدا فکرون ایلن شاه سلطانم هنوز
بیر کمینه چاکریندیر بو ظفر ای گلعذار
دوشموشم گر نظریندن بنده فرمانم هنوز

تازه‌دلبر شوقی دوشدی باشیما پیرانه‌سر
شکر لله حاصل اولدی مطلبیم بی درد سر
طالعیم اولدی ظفر یولدوزی ایله توامان
عاقبت یئتدی یئرینه چکدیگیم آه سحر
جانیمه دوشموش ایدی عشق آتشی بلبل کیمی
بیر گل اوزلو یار اوزوندن روشن اولدی‌چشم‌تر
حیف‌کیم اگدی شجاعت‌غیرتی اندامیمی
ضعف آرتدی گون به‌گون اؤلماقه‌تک یوم البتر
باش آغاردی دیش تؤکولدی بئلده‌قوّت قالمادی
حلقه اولموش پایه دؤندی سرو رعناتک کمر
صبر ائدوب چکدیم ایاغی بیرقناعت کنجینه
یار اولا بیرگون مگر توفیق ایلن فتح وظفر
ظفر، هجران اودوندا یانارکن فضولیانه فریاد ائدیر واونون کیمی تألّم وتظلّم گؤستریر. ظفرین روحونا ان یاخین ویاتقین شاعرفضولی‌دیر.
ظفر ،فضولی دئمیش‌عهدینا وفا قیلگیل
یئته‌ر شکایت ائدوب شرح ماجرا قیلگیل
وجودینی هدف ناوک بلا قیلگیل
قامو (هامی) جفالرینه صبر ائدوب دعاقیلگیل

۱ـ ایکینی و توخونو

نیاز وعجزیله دور عرض مدّعا قیلگیل
که حقّ دور قامونون جمله ایشینه بانی
زمانه ایشسینه آلدانما گیل اولور فانی

عشقه دوشدون ای ظفر گل راحت جانی اونوت
یئتمه‌دون بزم وصاله ، هجر جانانی اونوت
عرصه تنگ اولدی خزانِ عمره یوقدور اعتبار
پسته‌ء خندانی وسیب زنخدانی اونـــوت
دلبرین محراب ابروسینه ائیلردین نماز
تا پریشان اولمادین زلف پریشانی اونوت
تؤک گوزون یاشین گئجه‌لرتا سحر
نشئه‌ء لعل لب و یاقوت رمّانی اونـــوت
چون ایاق چکدین بو دنیانین ائویندن ای ظفر
شوکت ملک سلیمانی وسلطانـی اونـــوت

آشاغیدا درج ائدیلن شعرده عشق حقیقی‌یه وخالق لم‌یزله وتصوفی باغلارا
یاپیشیر :
خم اولدی قامتیم هجران الیندن وئر شفا یارب
وصال یاردن غیری بنا یوخدور دوا یارب
مجازی عشق ایلن یوقدور ایشیم زاهدکیمی دائم
حقیقت نشئه‌سیندن وئر بنا جام بقا یارب
آییرما بنده‌نی محشر گونی ساقی کوثردن
اونون مهری ایلن دور کؤنلوده‌ذوق وصفا یارب
جهاندا چوق حکومت ائیله‌دوم گؤردوم وفاسی یوق
چکیلدیم کنجه لطفون کسمه‌گیل تا منتها یارب
یئتیشدی عمر یئتمیش دؤرده ، گلدی موسم پیری
جهانده گؤرمه‌دیم‌هیچ کیمسه‌دن بوی وفا یارب
ظفروئردین بنا دشمنلریمی خوارو زارائتدین
بحمداله که سندن گؤرمه‌دیم هرگز جفـــا یارب .
وبالاخره اؤز ترجمه‌ء حالینی بو غزل ایله بیان ائدیر :
صانع اودور عدم‌ده ایکن وئردی جان بنـــا
آرتوردی ملک ومال ومحلّ ومکـــان بنـــا

خوار وذلیل ائتمه‌دی بو خلق آرا بنی
عمروم چوق ائتدی وئردی اجل دن امان بنـا
انعام ائتدی بیزه بو دنیا گؤزل لرین
لطفیله وئردی نطق و شعور وبیان بنـا
دل وئردی شکر نعمتینی ائده‌لوم مدام
بین(مین) شکر فیض رحمتی اولدی عیان بنا
شاد اول ظفر ،گؤنولده داخی عقده قالمادی
ایکی جهانده عمر وئرور جاودان بنـا

ظفرین ترکی دیوانینا یازدیغی قیصّا مقدمه ،اونون قوّتلی بیریازیچی اولدوغونو گؤستریر: " اما بعد،ناظم لآلی[1]خُلَل[2] وُحُلی[3] مرتضی‌قلی متولّی بو طرزیله‌بیان حال وبونـهجیله شرح‌ما فی‌البال ائدرکه؛ چون صفحه‌ٔ روزگارده قالماق ایچون خاطره‌یئتیشدی که‌فارسی اشعاری قریب یوزبین بیته‌یئتیشمیش ایدی بیرنئچه ده‌ترکی گفتاری انشاء اولونه‌هوای روح‌افزای بوستان شوقه دوشوب بلبل شوریده‌حال کیمی مست اولوب بیرنئچه‌غزل شکسته بسته نظمه چکوب بو نادره‌مجموعه درج اولدی . رحمت ازلی اول پاک نهاد یولدا شلره که‌بونوعروس شاهده مشاهده‌قیلدوقجه اعلاسی‌نین حلیه‌سینه تحسین ایله جمال کمالینه زینت یئتوره و ادناسی‌نین شانه‌ٔ مروت بیرله زلف خطاسیندن عقده‌ٔ عیوبون چیقاروب آئینه‌ٔ قدرتیندن صیقل احسانیله نقصان غبارین گؤتوره .

شاعرین فارسی‌دیوانی بار‌ه‌سینده‌آختاریشلاریمیزا رغماً بیرشئی تاپـا بیلمه‌دیک . نصرآبادی تذکره‌سینده دؤرد مین بیت‌شعریندن بحث ائدیلدیگی حالدا ،آ.نجاق "بهترین اشعار پژمان" مجموعه‌سینده بیرنئچه مربع وتـک بیت‌تاپیب اونلاردان بیرنئچه‌سینی بورادا نقل ائتدیک : (۴)

من نمیگویم‌سمندرباش یاپروانه‌باش چون بفکرسوختن افتاده‌ای مردانه‌باش
آنچنان منتظرم در ره شوق که‌اگر زودبیائی دیر است
بگریه‌ی شب وآه‌سحرچه‌کارمرا بناله‌ایکه‌ندارد اثرچه‌کارمرا
همیشه‌دولت وصل تراطلبکارم که‌بی‌خبر بروسی باخبرچه‌کارمرا
دل من که‌نازکتراز موی یاراست گرفتار خوی بد روزگار است
توهرجورخواهی بکن بادل من مرا باتوکاراست ، بادل چه‌کاراست

---

۴ ـ از: بهترین اشعار پژمان بختیاری : تهران ۱۳۱۳

۱ـ داش-تاش . ۲ـ زینت‌لر ۳ـ زینت لنمیش

غیرتسلیم بەتیغ توسرماچەکند قطرەرا کارچوافتاد بدریاچەکند

قاباغیندا (*) اشارتی قویدوغوموز تک بیتلرایران دا ضرب المثل کیمی مشهور اولدوغوحالدا بو بؤیوک شاعرین قوجامان دیوانی هنوزتاپیلما مشدر.

دان اولدوزونون قالانی:

ــ طبیعت وئردیکی قوّەلرینیدەقوجالاردان آلار.قوجالارین بوتون بومثبت جهتلرینیبوراخیب جسمی جهتدن ضعیفلیکلرینیقلمەآلماق جمعیتین ومـــلی آزادلیق مبارزەسینین نەدردینە دەیر؟. جوانلاردا حیاتا بدبینلیک حسّلری یاراتماقدان باشقا بوایقین نەخیریاولابیلر؟. بیزیم بوسؤزلردن هدفیمیز شاعیرعباس امیراصلانین" اینورقوجا" شعریدیر. شعرین ،نەمضمونو خوشا گلن دیر،نەدە حیاتاومبارزەیەفایدا وئرەر .شعرین تصویرلریودیلیندەدە باپاغیلیق واردیر. یاخشی اولاردیکی،حرمتلی امیراصلانی قوجالارین مدرک ــ لیگی، تجربەلری،وفولکلورمعدنلرینەفیکیر وئرەایدی . شبهەسیزبوقوجالارین داخلیندەکئچمیش ملیمبارزەلریمیزدەشرکت ئدەنلری آزدئیلدیر. نەاوچـون اونلارین بوگؤزەل خاطیرەلرینیقلمەآلمایرسیز؟

بونلاردان علاوەاگرحرمتلی سیداسدالەجمالی هربیرشاعیرین شعرلریندەن اوّل ،قیسّاحالدا ،اونون حیاتیبارەدەمعلومات وئرسیدی "دان اولدوزو" داها دامکمّل وفایدالی اولاردی .

بیردەکی،هربیرآذریاوشاغیندان بئلە" دان اولدوزو هارداالولار؟" دئیە سوروشساز،توتوق الیلە گؤیون معیّن سمتینینشان وئریب دئیەر: باخ بورادا. آمازنجانین "دان اولدوزو" نون یئرینی هئچکیم بیلمیر. بوناگؤرەدەاونونلا یازیشماغاحسرت قالیرلار.

قوی "دان اولدوزو" گونش کیمیپارلاسین ،داهاآرتیق نورساچیب آذری ادبیّاتی وورغونلارینین گؤزلرینەایشیق واورکلرینەحرارت چیلەسین !

سیزلرەیئنی ــ یئنی موفقیّتلر دیلەیین :

دکترمحمدتقی زهتابی

تبریز ــ ۱۳۶۰/۲/۳۰

ملانصرالدین

****

بوشانلی قزئتین ۱۹۰۶ دا چیخمیش ۱- نجی نومره‌سینین "فاکسیمیله‌سی"(عینی صورتی) ~~الیمیزه‌~~کئچدی . بوتاریخی نسخه‌کاملاً اصلی کیمی ،همان ابعاددا و رنگ لرده ،چوخ نفیس "قلاسه"کاغیذا وستونده‌چاپ اولوبدور . سگگیز صحیفه‌لیک بیرینجی صایین عینی ده‌کیریل الفباسیله‌اصلینه‌ضمیمه‌اولونموشدور .
اوخوجولارلا بوقیمتلی نسخه‌نی‌مطالعه‌ائده‌ک :ایلک صحیفه‌ده‌آیفاحسیز بیر کاریکاتورا راسئه‌ائدیلیر . قزئتین سمبولواولان ملانصرالدین کناپه‌لی باخیشلاری ایله "یاتان لار"ین یانیندا ن کئچمکده‌دیر .بومعنالی شکیل ان گؤزل باشلانغیج دیر، وملانصرالدینین ان مهم هدفی بویاتانلاری اویاندیرماق اولاجاغینا اشاره‌دیر . چاپ ایجابلارینا گؤره ۲ - ۳ و۶- ۷نجی صحیفه‌لرده‌هئچ بیرشکیل یوخدور . قزئتین عنوانی (آدرسی)ان باشداوشریلیر . صونراتک نسخه‌سینین قیمتی آبونه‌قیمتلرینین آلتیندا یازیلیدیر :۱۲ قپک . تاریخ اولاراق آنجاق "۷ آپریل (آوریل) سؤزلری‌اوخونور . باش مقاله‌بوجلب ائدیجی سطرلرله‌بیتیر :(بورادا ،"ملانصرالدین"ین املا اسلوبونوعیناً محافظه ائدیریک) "سوزومی تمام ایتدوم . آنجاق بیرجه‌عذرم وار :منی گرک باغیشلیاسکز، ای منم ترک قارداشلاریم ،که من سزایله‌ترکجه آچیق آنادیلی ایله‌دانشرام ، من اونی بیلرم که ترک دیلی دانشماق عیب دروشخصک علمنک آزلقی نه‌دلالت ایدیر. اماهردن بیرکیچمش گونلری یادایتمک لازمدر : سالکز یادکزه‌اوگونلری ، که‌آناکزسزی بشیکده‌یرقالیا یرقالیا سزه‌ترک دیلینده‌لای‌لای دییردی ، وسزقولاق آغریسی سببنه‌ساکت اولموردکز، آخری بیچاره‌آناکز سزه‌دییوردی "بالا آغلاماخوتدران گلرسنی آپارار" وسزدخی جانکزک قورخوسوندن سسکزی کسوب‌آغلامقدان ساکت اولوردکز . هردن برآنادیلنی دانشماقا یله‌کیچمشده‌گؤزل گونلری یادایتمکک نه‌عیبی وار ؟.ملانصرالدین"
۳- نجوصحیفه‌ده "مجموعه‌مزه‌مشتری اولانلارا"نصیحت "باشلیغی آلتینداازجمله بو" نصیحت "واردیر :"دؤردونجو- مکتوبلاری ائله‌بیردیلده‌یازینیزکی بیردنه تورک کلمه‌سی اولماسین : تورکجه‌یازماق عیب دیروشخصین علمینین آزلیغینا دلالت ائدر... " .
بیرآزآشاغیدا "ملانصرالدینین تقله‌قراملاری "و"بیلمه‌لی خبرلر "درج اولونموشدور . بوستونلاردان دابیرنمونه‌وئره‌ک :

تئاتر

یازان : مهدی محمداوف

آشاغیدا درج ائدیلن مقاله‌تئاتر حقینده فایدالی معلومات وئردیگی ایچون عینا" مهدی محمداوفون رژیسور صنعتی کتابیندان آلینمشدیر. ایچنده‌کی فکرلر مؤلفه عایددیر.
(وارلیق)

اینجه‌صنعتین باشقا نوع‌لری کیمی،تئاتردا گئرچک (حقیقی)حیاتی، انسانلارین حیاتا وبیر- بیرلرینه مناسبتلرینی عکس ائتدیریر.

خلق وانسان طالعی، صنیفلرین وفردلرین مناسبتلری،حیاتین ضدیتلری،انسانلیغین آزادلیق،ترقی وخوشبختلیک نامینه آپاردیغی مبارزه-لر صحنه‌ده اؤزونون پارلاق انعکاسینی تاپیر.تئاتر کئچمیشی‌وحاضری گؤسته‌ریر.او عینی زماندا بیزیم نظرلریمیزی گله‌جگه چئویریر،" یا-خشیلیغی اولدوغو کیمی،فنالیغی(پیسلیغی)دا یئنه اولدوغوکیمی‌گؤسته-ریب" بیزه حیات درسی وئریر.اگر ادبی- بدیعی اثرلر،چئرنیشئوسکی-نین تعبیرینجه دئسک،بیزه‌ر حیات درسی‌دیرسه،تئاتر- حیاتین عیانی و جانلی درسلیگی‌دیر.

تئاترین اؤگرنمک و اؤگره‌تمک واسطه‌سی،ادراک قوه‌سی قات- قات آرتیقدیر.اونون گوجو،سحری اونون حیاتی‌لیگینده‌دیر.او،حیاتی‌حیاتین اؤزونه بنزه‌ر شکیلده عکس ائتدیریر.حیاتا بنزه‌رلیک و یاخینلیق جهتدن اینجه‌صنعتین هئچ بیرنوعی تئاترلا بحث ائده‌بیلمز.صنعتلرین هئچ بیری حیاتی تئاتردا اولان کیمی،جانلی اوبرازلار(سیما)لا،جانلی افاده واسطه‌لری‌ایله تصویرائتمک امکانینا مالک دگیل.

تئاتر جمعیتده‌کی حق سیزلیغا،استثمارا،عدالت‌سیزلیگه،هردورلو (هرنوع) گئریلیگه (دالی‌لیق،عقب ماندگی)،اگریلیگه،حیاتین چیرکین و عیبه‌جر جهتلرینه،بوتون غیرانسانی مناسبتلره قارشی دریین نفرت‌دو-غورور.تئاتر حیاتین مثبت تظاهرلرینه،جمعیتده‌کی،مترقی مئیل‌لره، انسانی فکیرلره وعمللره ایسه بیرده حرمت‌حسی اویادیر.او،یاخشیلیغی خیرخواه عمللری،مثبت انسانلاری گؤزه‌للیک واولویت تمثالی‌کیمی‌تاما-شاچیلارا تقدیم ائدیر،اونلاردا بوانسانلارا،بئله‌عمللره پرستش وتقلید هوسی یارادیر.

قاباقجیل تئاتر اؤز تاریخی بویونجا خلقین گؤزه‌ل آرزولارینی دؤوروون ائستئتیک ایدئیالارینی تجسم ائتدیرمیش، ادراک وتربیه اهمیتی بؤیوک اولان بیر مؤسسه کیمی تانینمیشدیر. او، اجتماعی – سیاسی مبارزه‌لرده، مفکوره توققوشمالاریندا همیشه فعال رول اوینامیشدیر. عبرت مکتبی اولموشدور.

گؤرکملی صنعت خادملری (هنرمندلری)، مترقی یازیچیلار، دراماتورقلار انسانلیغی معارفه، آزادلیغا، خوشبختلیگه چاغیرارکن تئاتردن بیر تبلیغات کورسی‌سی، بیر معارف اوجاغی، بیر عبرت مکتبی‌کیمی استفاده ائتمیشلر. قدیم یونان دراماتورق‌لری آشیل، سوفوکل، اوریپید، رومانین کومدیا نویسلری پلاوت، تئرئنسی، غربین مشهور کلاسیک‌لری شکسپیر، مولییر، شیللر، گؤته، روس کلاسیک‌لری پوشکین، گوگول، اوستروسکی آذربایجان تئاتری‌نین بؤیوک خادم‌لری م.ف. آخوندوف، ن.ب. وزیروف، ج. ممد قلیزاده، ن. نریمانوف، ع. حقویردیوف صحنه صنعتنه بؤیوک اهمیت وئرمیشلر. اونلارین هامیسی بوفکری تصدیق ائتمیشلرکی، جمعیت‌ده‌کی گئریلیکی (دالی قالماغی)، انسانلارین عیب‌لرینی تنقید اوچون تئاتر گؤزه‌ل بیرواسطه، خیرخواه وقاباقجیل فکیرلری تبلیغ اوچون معتبر بیر کافئدرا (کورسی)دیر.

آذربایجان خلقی‌نین شعور انکشافیندا تئاتر آز رول اوینامامیشد – یر. ملی تئاتریمیزین کئچمیشی ایله آز – چوخ تانیش اولانلار اونون جهالته، نادانلیغا، استبدادا وظلمه قارشی مبارزه‌ده هله انقلابدان اول نه قدر بؤیوک خدمت گؤسته‌دیگینی بیلیرلر.

معاصر دؤورده‌ایسه تئاتر ایدئولوژی مبارزه‌نین اؤن (قاباغ)جرگه – سینده دایانیر. ایکی حیات سیستمی، ایکی دنیا گؤروشی، ایکی ضدمفکوره باش – باشا گلیب ووروشدوغو بیرزماندا صحنه صنعتی وتئاترخادملری، البته، لاقید وبی طرف قالا بیلمزلر.

کاپیتالیست اؤلکه‌لرینده ائستئتیجی‌لیک بلاسینا توتولموش "آنتی درام"، "آنتی قهرمان" دلانان مرتجع جریانلارا اویموش تئاترلار محافظه کار، اجتماعی قوه‌لرین منافعینه خدمت ائدیر، کوتله‌لری حیاتین دوزگون درا کیندن یایندیریر، صنفی مبارزه‌لردن اوزاقلاشدیرماغا چالیشیرلار. اونلار هرج – مرج لیک، امیدسیزلیک، دوشگونلوک، لابدلوک ایدئیالاری،

آشیلاییر (تزریق ائدیر)، تاماشاچیلاری دوزوم، تحمل، صبر و مطیع‌لیک روحوندا تربیه‌له‌ندیرمه‌گه سعی ائدیرلر.

معاصر سوویت تئاتری تمام اؤزگه بیر موقعده دایانیر. او، زامانین ان مترقی فیکیرلرینه، انسانپرورلیک ایده‌یالارینا خدمت ائدیر. سوویت تئاتری بیر تربیه و تبلیغات موسسه‌سی کیمی خلقین مدنی و معنوی اینکشافینا چالیشیر. تئاتر هرکسین مقدس وطنداشلیق، وطنپرورلیک بورجونو صنعتین دیلی ایله ایضاح ائدیر و تماشاچیلاری یئنی - یئنی قهرمانلیق نمونه‌لری گؤسترمک اوچون روحلاندیریر.

بو شرفلی وظیفه‌لری یئرینه یئتیرمک اوچون تئاترین بؤیوک امکانلاری واردیر. او، چوخلو و مختلف افاده واسطه‌لرینه مالکدیر. همین واسطه‌لر بیر آرایا توپلانیب وحدت داخلینده بیرله‌شنده تئاتر صنعتی‌نین محصولی اولان تماشا میدانا چیخیر.

مهم حیات لوحه‌لرینی، تیپیک انسان خاراکترلارینی جانلاندیرا بیلن تماشانین ائستئتیک نفوذی گوجلودور، دریندیر. چونکی، او، فیکیرلره یول تاپا بیلیر. تاماشا ان مرکب، ان اینجه حصه‌لری، سیاسی و اجتماعی فیکیرلری، دوورون قاباقجیل ایده‌یالارینی آسان قبول ائدیله‌بیلن طرزده تماشاچییا چاتدیریر. تئاتر کوتله ایله هرکسین باشا دوشه‌بیله‌جگی آیدین بیر دیلده دانیشیر. او، فیکره، معنویته غیدا (غذا) وئریر. انسانلارین شعورونو درینلشدیریر، حیات حقینده صاف بؤیوک فیکیرلر اویادیر.

صحنه صنعتی ایله یالنیز پروفئسسیونال (حرفه‌ای) تئاترلار و صنعتکارلار ماراقلانمیر. وطنیمیزین بؤیوک صنایع شهرلریندن توتموش کیچیک کندلره قدر هر یئرده اؤز فعالیتی درام کوللئکتیولری واردیر. مدنیت اوجاقلاریندا (خانه فرهنگی)، کلوبلاردا، مکتبلرده، اینستیتوتلاردا وطنداشلار صحنه صنعتینه بؤیوک ماراق (علاقه) گؤستریرلر، سئوه - سئوه اونونلا مشغول اولورلار. درام کوللئکتیولرینده مشغول اولان یوزلرله سوویت آدامی پیئس اوزه‌رینده ایشله‌یه - ایشله‌یه، تاماشالار گؤسته‌ره - گؤسته‌ره اؤز بیلیگینی، مدنیتینی، ائستئتیک ذوقونو اینکشاف ائتدیریر. اونلار عینی زاماندا بو یوللا معاصر حیاتین واجب مسئله‌لرینی درک ائدیب اؤگره‌نیر، مهم اجتماعی پروبلم‌لره (مسئله‌لره) قارشی اؤز مناسبتلرینی بیلدیریر، اونلارین حلینده اشتراک ائتمیش اولورلار.

حاضیردا اؤزفعالیت یارادیجیلیغی دولت وخلق اهمیتی داشییان جدی بیرایش اولموشدور. ایندی پروفئسسیونال تئاترلارلا یاناشی، خلق تئاترلاری گوندن - گونه اؤز مدنی سه‌ویه‌سینی یوکسلدیر، یارادیجیلیق امکانلارینی آرتیریرلار. اونلار کلاسیک پییئس‌لری وسوویئت دراماتورقلاری نین ان باخشی اثرلرینی جسارتله تماشایا قویورلار. اؤز فعالیت یارا - دیجیلیغی اشتراکچیلاری پروفئسسیونال تئاترین گؤزه‌ل عنعنه‌لریندن یارادیجیلیق نائلیتلریندن اؤگره‌نمگه، بدیعی-کیفیت‌لی وایدئیالی اولماغا چالیشیرلار.

خلق تئاتریندا، یاخود یاخشی تشکیل اولونموش انتظاملی‌درام‌کو- للئکتیوینده تماشانین حاضرلیق پروسئسی تخمینا "پروفئسسیونال تئاتر دا اولان کیمی کئچیر. خلق تئاتری‌نین، درام‌کوللئکتیوی‌نین رهبری‌وایفا- چیلری تماشا حاضیرلایارکن صحنه صنعتی واسطه‌لریندن ممکن قدر پرو - فئسسیونال سه‌ویه‌ده استفاده ائتمه‌گه‌چالیشیرلار. پروفئسسیونال تئا- ترلا خلق تئاتری ودرام کوللئکتیولری آراسیندا عمومی وبنزه‌رجهتلر چوخدور. اونلارهامیسی‌ایدئیالی صنعته، خلقین ائستئتیک تربیه‌سینه خدمت ائدیر.

... اینجه‌صنعتین باشقا نوعلری کیمی، تئاتر دا خلقه مخصوصدور. او- نون خلقه مخصوص ومنسوب اولدوغونو، اونون شرفلی وظیفه‌لرینی، بؤیوک مقصدینی، درین ماهیتنی درک ائتمه‌دن بورادا ثمره‌لی ایشله‌مک چتیندیر تئاتردا حقیقته" یارادیجیلیق ایشی گؤرمک ایسته‌ین هربیرکس بوصنعت - ین قارشیسیندا دوران مهم وظیفه‌لری آیدین باشا دوشمه‌لی‌واونلاری یئرینه‌یئتیرمک اوچون بوصنعتین نظریه‌سینی وتجربه‌سینی، اونون"سرّینی" بیلمه‌لی‌دیر.

بئله بیلیک (معلومات) تئاترین وتئاتراؤز فعالیتی‌نین رهبر قوه‌سی اولان رژیسورا هرکسدن اول وهامیدان چوخ لازیمدیر.

(رژیسورصنعتی) کتابیندان. باکی. ۱۹۷۱ . معارف نشریاتی.

"الفبا میزه کؤچورن : ع.ک. منظوری "

گؤرکملی معاصر شاعریمیز آقای سیدمهدی اعتماد وفات ائتدی

خردادین ۷نجی گونو ۱۳۶۰ دا آقای سیدمهدی اعتماد اوزون سوره‌ن خسته‌لیکدن صونرا وفات ائتدی. گؤرکملی شاعریمیز ۱۲۷۹ دا تبریزده آنادان اولموش، وتحصیلاتینی اسکی-یئنی مکتبلرده آلدیقدان صونرا «طالبیه» مدرسه سینده تـا مـا ملامیشدیر . سید مهدی اعتماد تبریزده مشهور «اعتماد» مدرسه سین آچمیش و ۱۵ ایل یئنی نسلین تعلیم وتربیه سیله بالفعل مشغول اولموشدور. اونون اخلاقی-اجتماعی موضوعلاردا یازدیغی کتابلار (مناظرۀ ادبی، آئینه اخلاق، بدرقة الصبیان، میزان الانشاء ، الفبای جدید، گل غنچه‌سی، تحفة الصبیان، گلینلر بزه‌گی، وچارشنبه بازاری) دفعه‌لرله چاپ اولموشدور.

سیدمهدی اعتماد آذربایجانـدا دموکرات فرقه‌سی حکومتی قورولاندان صونـرا « شاعرلر مجلسی » نین رئیسـی اولموش وگنج شاعرلریـن تعلیم و انکشافینـدا خدمت ائتمیشدیر. او، عین زماندا ثبت اداره‌سی‌نیـن مسئولـو وظیفـه سینده چالیشمیشدیـر . دموکرات حکومتی ییخیلیب تهران حکومتی تبریزه گلندن صونـرا ، اعتماد توتولوب ایکی ایل حبسه محکوم ائدیلدی. حبسدن چیخاندان صونرا آذری دوستلارین یاردیمی ایله ثبت اداره سینده چالیشماغا ادامه وئرمیش و عین زمانـدا ادبـی فعالیتینه و شعر یازماغا دوام ائتمیشدیر .

مرحوم اعتماد ، دکتـر جاویـد ایله بیرلیکده آذربایجـان صرف و نحو کتابینـی یازمیشلارلاکن آریامهری رژیمی بوکتابین چاپینا اجازه وئرمه میشدیر. نتیجه‌کی یازدیغی (تورکی-فارسی نصابی) کتابینی‌دا چاپ ائتدیره بیلمه میشدیر.

اونون ادبی یارادیجیلیغی بارەسینده تفصیلاتلی مقاله یازاجاغیمیز اوچون بورادا یالنیز مهم نکته‌لرینه اشاره ائدیریک. سیدمهدی اعتماد یازدیغی اخلاقی، تربیه وی ، و اجتماعی شعرلری و یازی‌لاریله آذربایجان فرهنگ وخصوصاً ادبیاتینا خدمت ائتمیش‌دیر. او، کلامی موزون، افاده‌لری ساده ، فکری آیدین وقلمی کسگین بیر آذربایجان شاعری دیر. ادبی میراث اولاراق بوراخدیغی دیوانـی معاصر آذربایجـان ادبیاتی‌نین قیمتلـی خزینه‌لریندن صاییلیر.

عزیز شاعریمیزین خاطره‌سینی آنارکن عائله و اولادلارینا ومعاصر شاعر لـریمیزه باش صاغلیغی دیله ریک.

وارلیق.

سئـودگیـن دوغمـا ائـلینـدن نتجـه آیریلـدیـن سن

اوزون ایللر یوبنوا و غروتـدا اونـون وئر دون امک

سئوه جکدیـر گـوزه‌ل اشعاریـنـی ائلـلـر واریکـن

دنیـا دور دوقجـابیـل آنجـاق امکیـن ایتمیـه‌جـک

«ساوالان»